

G. M. TOKMAŞOV, D. I. BELOUSOV,
A. I. SURAZAKOV.

ÇANЬ ŞKOL

BAŞTAPKЬ
КЪСЪRAR BICIK

ÇANALIFTIN T. K-DİNİN
ÇAKLTAZЬ-LA TSENTRIZDAT
СЕГАРГАН

Moskva

1931

АЛТ.

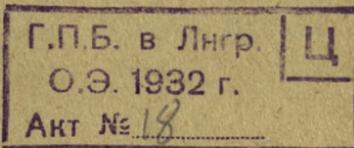
3-400

Çer ystyniň proletarlarb sırıklegert

G. M. TOKMAŞOV, D. I. BELOUSOV, A. I. SURAZAKOV.

ÇANЬ ŞKOL

BAŞTAPKЬ KЬСЬRAR BICIK.

Çanaliſtiň Tes Komitediniq çakyltazb-la Tsentrizdat съgargan.
Moskva

1931

Уполн. Главлита В-1540

Заказ № 2155

Тираж 2000 экз.

17 тип. УПН ОГИЗ'а. Москва, Шлюзовая наб., 10.

Tajganъп karъ өзөккө çetti.

Koron sooktu kъş çetti. Çылу kynder çыльждь.
Çaantajъп kar çaar boldь. Tajganъп karъ ulam
kөptөdi. Ucьnda өзөккө çetre tysti.

Агып suular, kөldөr тонър kaldь.

Cadъr ajыldagъ ulus tynde sookko tonor
boldь.

Erten-tura.

Kъstuda kopъr çattывьс. Bir kyn erten-tura
enem ajttы:

— Bataa-a! Kөnөktөgi syt тонър kalъртъr—
dedi.

Men ojgonolo, turajъп dezem, ажылдып ici
sook emtir. Men ton aldyна tam kirdim.

Enem ot odurdь. Eçem suu ekeldi. Caj
kajnattь.

Sooktoң kuraңыlap çyk arajdaң turдьm. Ot
çakazъna չыньпър, kijindim.

Ajыlda kьшtagań—oorulu.

Sookko aldьrdь.

Ajыlda enezi, ozo turala, өсүр kalgan ottъ
kyjdyrdi. Baldarъ ujuktap çadarda, ertengi eder
izin edip turдь.

Caj kajnagan. Baldarъn turguzър, cajlattъ.
Çanъs Saksaj dep kicinek uulъ turbadъ, cajdь
icpedi.

— Balam, ne turbaj turun? Turup cajla!—
dep, enezi ajttъ.

— Tynde sookko tonдьm, çerden sook өtti
тъмишър turьm!—dep, Saksaj ajdър, ontodь.

Enezi Saksajdь tөzөkkө çattыrgъstъ. Ҫыlu
ton-la orodь.

Saksaj syreen oogър turдь.

Kөөrkij uulcak oogъдь.

Sook suu.

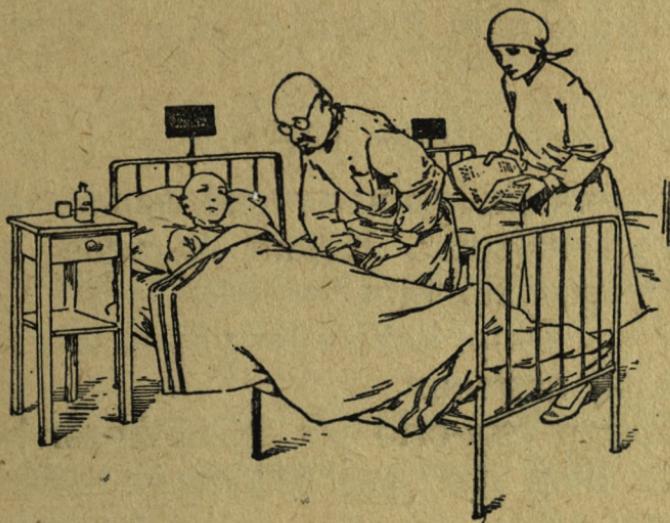
Erciș dep uulcak 7 çашту. Ada-enezi - le ajыl-
da kьштар çyrdi. Ol bicikke yyrendi. Ajыль չиuk
boлър, enirde şkoldon չанър kelgilep çyrdi.

Erciș tynde terledi. Sook suu icti. Onon
oogъдь, ooruzъ çөdyldy boldь.

Ada-enezi balazъn oorudan czazarga čarlyk-
caa syt cactyrdь. Bala czazylvadь.

Erciştin ooruzъ çaanadap turarda, doktorgo
alparatyr, kergysti.

Doktor ooru balanъ kore-le, ajttы:

— Eki, yc-le konok orojtъgan bolzo, ooruzъ
czazylbas edi. Uulcaktып өркөzi tizigen turъ, ol
sook suu icken turu—dedi.

Ercisti doktor emdep, casty.

Biler kerekter.

1 Sook suu icpe. Kajnagan suu ic.

2 Kar çive, toş çive—oogtyrъn.

3 Kermeske, kudajga bytpe—ol tögyn.

Suu.

Suuđ nemee urala, alcъsъp, sookko turgus.
Suu kandыj bolor?
Onъ ojto ajylga aльp kir.
Suskaa urup, otko izit.
Suu kanajdar?
Bu suraktardыn karuuzъn вicip aльgar.

Çapъ toş.

Erten-tura şkolgo вазър çadarъmda, koldin
ysty тоңър kaлptыr. Koldin kъgъnda baldar
aъ-beri çygryzip turu.

Bis toşty kөrip, kajkap, ystyne bazarga kor-
kъp, çakalaj bastъvьs.

— Toştyн ysty-ortho taş taştap kөrөr kerek.
Taş toşty ojyp ijze, ysty-le çyrerge съdabas—
dep, Samaj ajttъ.

Bis kөdyrebis çedegen taştardы toştyн ysty-
ortho taştadъvьs. Toş ojylbadь.

Toştyн ystyne съktыk. Toş ojylbas bolordo,
bis aъ-beri çygryp, çыlgajaktap turdъvьs, Ka-
zъvьs çygryp oturala, calkojto, emeze kөmke-
re çыsъlp turdъvьs.

Onjdo çygryp turagъvьsta, toştyн bir çeri
„tъrs“ etti....

Baldar toşton съgara çygrydi.

Samaj-la men eky, toşty oodo вазър, suu
tөmөn tyze berdibis. Suu mojпvьska çetre

boldъ. Alba danър съgarga тошон тудунър туратъвъста, тош съпър турдъ. Korkola, тоңопъвъсть bilinvej bardъвъс. Argavъс yzylerde, keldin çakazъна анаң - мунан ulus çygyryp keldi.

— Tumalanar! Tumalanar! — dep, ol ulus къгъзыр турдъ.

Onojdo tura, bir kizi uzun agașty тоштын ystyne salър alala, ol agaşka kөmkөre çадыр alala, kolъ-la, tartыпър, biske çuuktap keldi.

Bisti тоштын ystyne съgara tarttъ. Keldin çakazъна алър съкть.

Ol-orto ulus syreen көр cuulgan, түрь.

Bisterdi budъвъска turguza tartala — „kem çok emirler“ — dep ajttъ. Onon ағъ ne bolgonъ bilbedim. Kijninde sagъзыма kirip kelzem, kөlge tyşkenimnen beri 5 konok өдө beriptir.

Sookko aldъrala, syreen оогър, czazъldым.

Къшкъда sook suudan северлен!

Şkoldың ezily çانь.

Cajan şkoldon çандъ. Enezine ajttъ: — Ene! bis şkoldo ezily çan turgustък — dedi. Enezi — ol kандъj ezily çan? — dep, suradъ.

— Bistergesu-kadък çyrerge ezily çan turguzar kerek — dep, yyredyci ajtkan. Bis онъ baştап aajlap bolbogopъвъс. Онъң soңnda çuin edip, mundъj ezily çan turgustък: baldar şkolgo soñdoboj çuulzъn. Ozo kelgen baldar baştak-

tanba j turzyn. Školdyn icinde toozyn съгарва j turzyn. Уyrener tušta çaan tabıştanbas. Уyrenip turgan baldarga сартык etpes. Eki cas өтсө, azanar. Azanar tušta tabış çok bolzyn. Уyrenip bozoljo, azanarda, bastrazъ kolyn çupyr alър, azanzyn.

Azangan војинса bir kanca тъстанар, onon ojnoor, sonında iшtener. Enirde 10 castan өтkyre oturbas, çadыр ujktaar, onon -da өskө iшteer kerekterdi ezilep saldyk — dedi. Enezi onь ugыр, ajttы:

— Balam! sler yyrenip turaar. Bisti bicikke yuretpegen, onын ucun bis karanuj çyrybis. Školdyn ezily çanъ slerge војgarga tuza bollor — dedi.

Suraktar: Slerdin školdo ezily çan vag-wa? Ezily çan, var bolzo, Cajappып yyrengen školynып çanъпац өskө -ve tynej -ve? Өskө bolzo, nezi өskө, onь açkыtar alъgar.

Çakylta: Ezily çan çok bolzo, onь turguzыр alъgar.

Školgo cek, aru keleri.

Školdo onco-la iшti ezilep salgan:

1. Školgo kирerde, budыgardы arcыgar, školgo balkash kirbezin.

2. Уyrenip turarda, yzeri сартык etpes. Ol nenin usun ondyj?

3. Školgo kirly kelve.

4. Kijimin çыртык bolbozyn, çamatasylap al.

5. Ojnoor tušta kыrьş-sogыş çok bolzyn.

Bis şkolgo keleribiste-le çezurnyjlar bisti
aç্যктап көрөр. Ozo—кољвъс ару-ва? Onon—
kulagъвъстъң icin, тизибисти ару-ва, çok-pa dep,
baza kijimibis kirly bolbozън dep көрөр, көргөн
воյпса бичип salar.

Slerdin şkoldo arulanar ezily çan bar - ва?
Çok bolzo, ondyj çan turguzър alьgar

Kol-çys çunагъ.

Ozo men kol-çyzymdi çunarda, kандыj-la
suudъ oozyma uurtанър alala, çununatam bol-
gom, kol-çyzymdi çunala, воյтъң kirly
kijimim - le, ol emeze kirly kur-la, arlanatam
bolgom.

Emdi şkolgo yyrengen kijninde, kol-çy-
zimdi munajda çunър çадыръм: ең ozo kol-

çunguştagъ aru suu-la koльмдъ самъндап چипър җадым. Опъң kijninde tizimdi şotko-la چызър җадым, oozъмдъ aru suu-la җајър җадым. Ucънда aru kol-la çyzimdi, kulagъмдъ, моjnъмдъ самъндап چипър alala, kolъ-çyzymdi aru arcuul-la kurgada arcsър җадым.

Kolъ-çyzimdi çunarga yyrenip aldым.

Sler kanajda چипър turganъgardъ kuiscьndap beriger, emeze bicip beriger.

Ici aru tura.

Baldar şkoldon çандъ, çangan воյпса Еткемеј dep uulcak enezine ajttъ:

— Уyredyci biske munajda kuiscьndadъ:— Ooru çoboldъң kөвizi uluska sook аյл-la, ici kirly turadan çuguzat. Turanъң ici çapçaryk bololo, içinde съктың չьдъ çok bolzo, pol, taktazъп ҹаантаяп arulap چипър turza, icindegi artagan kejin aru kejge solър turza, ondъj turada kizi amъr ҹurtaar— dedi.

— Kirly turanъң içinde kej artap, kizee тъnarga ҹаравазъ съп. Ulustъң kөвizi turazъпъп icin arulabajt. Ondъj turada, celekej, tykyryk butka bazыlat. Segertkiş, klap, tarakan badъspajt. Ondъj turadan ooru тавылагъ съп bolor— dep enezi ajttъ.

Aru kej.

— Şkoldyң icinin kejin arulap turaar—dep, yyredyci çaantaјып ajdyp turdь. Toozъndu kej-le kozo kiziniң icine oorudып yreni kiret, onon ulam kizi ooruga tutturala, өlөr—dep turdь. Ondyj-da bolzo, baldar baştap kerekke alvaj, peremen tuşta kөznөkti аcыр, aru kej-le sokъtarып undyp salar boldь.

Bir kyn peremende kөdyrebis ojnop, klasta corkuraştык. Çygyrizip, tuduzъp, tabыş çaandadь. Onojdo ojnop, nenide bilvej turatъbъsta, klastып ezigi аcыldь, yyredyci kirdi.

Ol eziktiң çапына toktop turala, ajttы:

— „Baldar, akъraar! Toktop, тым turaar! — dedi.

Bis тым tura berdik. Onon yyredyci ajttы:

— Ce, emdi-le kөzygerge ne kөrynet? — dedi.

Bis baştap опып suragып aajlap bolvoj turdьk. Kөrip turzavьs, şkoldyң icinde toozъппып burkurap turganъ syreen boldь. Ol toozъппан kederi turganъ baldardь tańp alvaj turdьk.

Turapъп, şkoldyң icinde toozъп съгарва. Toozъндь аcы.

Мылса.

Kizinin edin kir kъcьdar. Kizi kъcьган çerin тъrmanar. Terezin çara тъrmap salar.

Ol çara тұрмагань kirlenip, onon ulam irin-tip balulaj berer. Balu oorъңkaj bolor. Kizi oogъj berer. Kizi edin aru tudar kerek.

Çaantaјын ediniň kirin samъп-la çun. Edin tъş bolor. Ediňnin kirin çылу suu-la çunzan, kiri kapşagaj съgar. Kir çылу suuga çivip, kopşylyр, kapşagaj çun്യlar. Ettin kirin съgara çunarga mylca çakşy. Mylcanyң ici izy bolor. Ol izyge kizi terlep turar. Ter-le kozo ediniň kiri çivip, belen çun्यlar. Ediňnin kъvъ-çiginde kir artpas. Mylcada izy suu-la samъndanър çunънzan, ediňde straңaj kir artpas.

Çaңs çunъnar suu kacan-da aru su bolzъп. Kirly шuu-la kacan-da çunъпва. Ol kirly suudan kizinin ediniň kъvъ-çigine kir çapşynar. Onon ulam kizi baza-la oogъыр.

Surak: Slerdiň mylcagar ваг-ва?

Kirly suu-la çunъпza, tuza bolor-ва?

Kirdeň kizee kanajda ooru tabыlar?

Çakъlt a: Edindi kacan-da arulap çun.

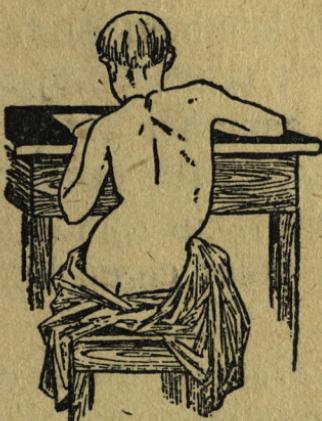
Kirly kacan-da çugve.

Yyrenerde, kana jda oturza. çakşy.

Yyrencik baldarga yyredyci ajtъ: — şkoldogъ baldardың stolgo oturarъ başka - başka, kazъ baldar partaa (stolgo) oturър bilvejt—dedi. Онь иғър, baldar — stolgo oturър bilbes—ol kandыj kizi? — dep, sonырkap, alаq boldылар.

Onon, yyredyci çuruktar kərgysti.

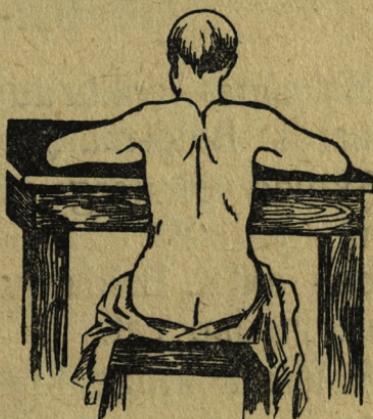
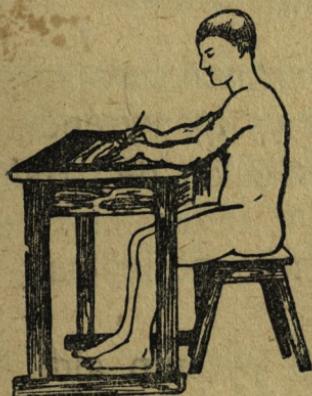
Bastaňkъ çuruk miudъj boldy: Ekinci çnrugъ vi:

Munajda oturar bala çan əsse,
vəkcək bolor.

Munajda oturar bala çaan
əsse, tuura vəkçejər.

Baza eki mundъj çuruk kərgysti:

— Munajda oturar kerek — dedi.

Suraktar: Kanaýp oturar kiziniñ kəksi vəkcəjip kalat?
Stolgo çadыр alar kiziniñ kəksi nenin ucun kurъp kalar?
Sen çakşy oturъp bilerin - be?

Azanarъ.

Su-kadъk çyrejin dezen, azangan tušta kur-saktъ keminen azъra çive. Tojgonъпаң azъra kursak cizen, oorъj bererin.

Çaantaјын аштап çyrzen, edi-kańça kursak cedişpej, baza oorъj bererin.

Kursaktъ өjinde çip çyrzen, kacan-da sъпьп çenil bolor, çigen kursagъп edi-kańça aş bolor.

Suraktar: Kizinin ciжten kursaktarъ ne? Sytti kajdan alat? Aşъt kajdan alat? Etti kajdan alat? Aştan өske çerden kandyj kursak bydet? Tustъ kajdań alar? Saxardъ kajdan alar? Cajdъ kajdań alar?

Balçъma.

Balçъma—çoktu uul. Enezinen suranър, şkolgo bardъ. Balçъma şkolgo çyrip, yyrendi.

Şkoldo yyrenerge syreen çakşъ dep, Balçъma syynip çyrdi. Uyredyci kynyn başka-başka solъп kиисъп ajdat. Baldardъ kynyn ne-le çanъ oյп taap, ojnodър çat.

Balçъma knige kъсьгър yyrenip aldъ. Knigeden çyzyn solъп kиисъп kъсьгар boldъ. Balçъma onojdo yyrenip çyerde, kyn tam soodъ, ton-өdygi koomoj üçun, şkolgo вагър albas boldъ. Balçъma ьjladъ. Enezi uulъп kөrip, kilep ajttъ:

— Balam, kijninde, kyn چысын berze, şkolgo вагаңып. Emdj тұшқаръ sook, şkolgo қедип алвазып—dedi.

Balçyma ajtъ:

— Ene! men virge yyrengен nөkөrlөrimnen sondop, artыр kalaғым. Olor meneң көр yurenip alar—dedi. Enezi ajtъ:— Kөөркіj uulым, argam çok. Argam bar bolzo, چылу ton-өдүк kөктөр vergej edim— dedi.

Çakylta: Kijimi چылу bala kanca, оны toolop альгар, koomөj kijimdy baldar kanca?

Ton-өдүктерigerdi çамар альгар. Topsыларъ тышken چerge, topsъ таңыр альгар.

Къзыл - la kara dosko.

Erten-tura baldar şkolgo syrekej oroj چиңілір turдь, ozo kelgen baldar kijninde keler baldardы sakыр turдь, katсы baldardы surap turar boldь, baldar oncozь kelgeni çok bolgon, yyredy baştaarga bolbos boldь, yyredy tutap turar boldь.

Ekinci grupанып yyrencigi Okсы dep uul baldarga mundыj syme ajtъ;

— Bistin kolxosto kъзы - la kara dosko bar, ol doskoo mundыj neme cijip çat: iști çакшы kapsagaj bydyrgenderdi, mak bodoldu, kъзы doskoo cijip çat, iști koomoj iштеп turgandardь,

işkeoroj kelip tūrgandardy kara doskoo cijip çat.

Baldar ony şyyzip turala,—cündap-ta bisten şkoldo ondy dosko eder kerek—deşti. Uckom-pyn predsedateli Kum dep uul ajttı.

— Yyredy bozozo, bis şkoldyn bastra çuin-pyn edelik, bu symeni anda turguzar kerek—dedi.

Şkol-yyredyzi vozodı. Bygyn erten-tura yyredyni eki cas oroj baştadı. Şkolgo kelerinen orojtygan baldardyn toozı 11 kizi boldı, şkolgo sranaj kelvegen baldardyn toozı 7 kizi boldı.

Çuun mundyj çep turgustı: şkoldyn ezigine kyzyl-la kara dosko turguzar. Kyzyl doskoo şkolgo orojtva, aru, cek kepty, kołyçzin çungan baldardy cijer. Şkolgo kelerinen orojtyr tūrgandardy, kijgen kevi balkaş, kołyçzin çupbagandardy kara doskoo cijer.

Çoktu baldar.

Sook tam tıńıdь. Uyrenip turgan baldar tam astadı. Kara ajttı:

— Nəkerlər! Baldar şkolgo ne çetre kelvej turı? Oňın aajına cıgar kerek—dedi.

Baldar şyysti:—şkolgo kelvej turgan baldardy vaxır ugup, körərgə baldarda brigada ijer kerek. Olor nenin ucun kelvej turganın ol brigada bilip alıp keler.

Ertengi kyn baldar çuun etti. Ol çuunda kərgəni vi.

Eki bala ças bala alyp, şkolgo kelbes emtir, yc bala, ajyb uragyan, çoji şkolgo kelip albas tur. Eku bala ooru çadry. Beş bala ton-ədygi koomoj kereginde, şkolgo kelbes boylartıg.

Baldar mundyj çep etti. Oogyp turgan baldardy, doktor aldyrtıp, emdeder. Ton-ədygi çogyna ton-ədyk taap berer.

Bala alyp, şkolgo kelbes balanyq ajyyna vayyp, balazyn şkolgo ijin dep, ada-enezine ajdar.

Ajyb uraakta boyp, şkolgo kelip bolvoj turgan baldardy, şkolgo attu ekeler ebin bedreer, dep, çebin bydyrele, vi mundyj bicikter bicidiler:

„Ajmaktyn bolnitsazy! Bistin cerde oogyp turgan baldar var, emci kizi ijiger“.

„Çurt-sovet! Şkoldon uraak çatkan baldar yyrenerge şkolgo ceder argaz çok. Olordy şkolgo yyrenzin dep, arý-beri cettirer ebin tabargar“.

Bojь-bojьna boluzar
komitet!

Ton-ədygi çok baldar
şkolgo çyurp bolbos boldy.
Ton-ədyk surap turubys.

„Tan colmon“ dep koo-
perativ!

Bistin şkoldo eki-çanys
bala, ciir kursagy, ton-
ədygi çok boyp, şkolgo
kelvej tur. Ol baldarga
bolus beriger.

Късьткак.

Uulcak yyrenele, şkoldon çandь. Ajyldas nökөр baldarga kiiсьндады:

— Men şkolgo 바ягътма, sabarlarытпың ortozь късыр çырер balulu bolgon. Късьткагъ syreen bolgon. Тытмагът-la çara тыттара çырер bolgom. Şkoldo yyredyci kolъмдь kөrөле, ajttы:

— Senin kolънда çугуş късьткаак oору вар emtir. Онь emdep çасрајпса bolbos—dedi. Ольп kijинinde bir çuruk kөrgysti.

Късьткакъп mikrovь.

Ol çuruktъ kөrөr bolzovьs, keveri at?salça-zыndыj neme çyri. Uyredyci ajttы: „Bu късьткак oорудың yрениниң çurugъ тьндьj çaan-da bolzo, сып војь kескө kөrynbес kicinek. Ondыj neme късьткак oорulu kizinin kolънаң, baza опын kijiminен çugar. Onoң өскө, ijten, kiskeden, baza çылкъ maldan-да çugar.

Късъткактың yreni kizinin edine çapşынала, iceendep, terezinin aldaña kire. Anda çadър, kizinin edin čip, късъдър turar. Kijninde өзүр, koptөj berer.

Ol tušta olor kizinin terezinin alda-la kazър вагър, koptөр, kizinin edin bastra kъsъткакту baaladar.

Късъткак kizee çukpazын dep, северлener kerek.

Ijtti, тъждь съјмар tutpas. Ondyj oorulu kizinin kolын tutpas. Kijimin tutpas.

Onojdo северлензе, ondyj ooru çuguşpas. Men see em bererim. Онь-la kolыңдь syrt—dep ajdala, em berdi. Eki yc kyn ol emdi syrtyn-dim. Edim czazыldь.

Cac.

Kizinin edine toozын, tobrak çapşыпър turat.

Ol toozын tobrak kizinin terine albzър, kir boло beret. Оньң исун kizinin edi kirlenkej bolot.

Kizinin сась—toozын-tobraktyң ujazъ.

Cac kapşagaj kirlenet. Cac—vijt sirkeniң ujazъ. Оньң исун сась çaan өskүгвеj, çaatajajn kestirip turza, çakşy.

Cась kыска kizi çunynganda, вазъпъң terezin kozo çunat, оньң исун вазъ balulabaj, bijdi-sirkezi çok, cek çyret.

Surak: Sen вазъңдь kajsyladър түгүп - ва?

Вазъңдь samын -la çunypъ çyrин - ве?

Sanitar - komisija.

Catpak dep uulcak ajttı: Akыr, nөkөrlөr, men slerge bir neme ajdaıııı, ugъgar—dedi.

Өskөlөri:— „çe - çе, ajt!“ — deşti.

Catpak ajttı:— „Сын. Bu - la вистин ҹырғен ҹырызбис ҹарабас. Kirly kol - la tutkanbicik, caa - zын, knige turguza - la kirlene beret. Kirly biciktin sөstөrin kizi tanыр bolvojt. Çe onon - da өскө, kelişpes neme var. Balkaştu budь - la шкoлgo kirgen baldar, шkoldың icin balkaştajt.

Olordың oturgan, baskan çeri bastra is, balkaş bolot. Edi, kijimi kirly baldardan kirly çaman çыт çытанат.

Шkoldың icine kizi uzaak oturarga bolbos. Minьn oncozыn başkarar ortovыstan kizi taldap tudыр alыр, tyzep çazaar kerek—dedi.

Çeleci dep bala ajttı:

— Bu kerekke yc kizi tudalь, çanьs kizinin kyci çetpes — dedi.

Yc kizi tudarын ҹuun çөptөdi.

Olordь tuttylar. Ol tudulgan yc kizini уугедyci „sanitar-kөmisija“ dep, adap berdi.

Sanitar - komisijап tutkan kijininde шkoldың ici ҹarandь. Kөrөrgө çакшь boldь.

Çyzin, kijimin ҹунbas baldar, koъ-çyzin, kiji min ҹипыр, aru, çek çyrer boldylar.

Slerdin шkoldo sanitar-komisija bar - ба?

Bar bolzo, опьң iзи kандыj, ajdьgar.

Maşa.

Kъşкъ uzun tynge Maşa karъndazъ-la, sъjyndarъ-la peckenin ystynde ujuktadъ. Çыlu çerdegi ujku syreen bek, kalъq ujku boldъ. Maşanъq ysty-le tarakandar çorgolop, seertkişter-le klaptar cip-te turza, ol bir neme bilbedi. Kөznөktөn tan çarъganь kөrynip keldi.

Maşa ojgondь. Peckenin icine salgan odun kөndigip, kyjip turdь. Enezi kөөş turguzър, kajnattь. Maşa bastra војь toozъnga ujmaľp kalgan, peckeden tysti. Cala - bula samъndan baj, sook suu-la çunьndь.

Ujmaľp, taktalър kalgan сасып taraarda, eski taraktъп sъпък tişteri cacka ilinip turdь. Çetre tarabaj, сасып sъjmaj tudala, вазъна arcuul tartьndь. Çытък kijmin şidevej, çытък војнса kijip alдь.

— „Maşa, balam! Salamar as, üdabas kursak-tanar kerek“ — dep, enezi ajttь.

Maşa sibirgi alър, mendej - şundaj turanъп icin sibirerde, toozъп өөө kөdyrilip, turanъп icine tolo berdi.

Turanъп icindegi сасып çatkan өdykterdi, melejlerdi, kijimderdi, aajlap başkarър salvaj, bir çerge çumaktaj sogъp saldь.

— „Oj, ene! Men turanъ çazap kojdъm.—Emdi salamar azar kerek. Onon başka kizi şkolgo bararga sondoor bolor. Anda bistin onsovьstъ

şkolgo kandıj kelgen — aru - va? kirly - ve? —
dep körötön“ — dedi.

— „Laptap, çazanyp bar, balam! Ulus seni çaman ajtpazъп — dep, enezi ajttъ.

— Çok, men kem çok. Men çyzymdi - de
çundым, сасымдь - да taradым“ — dep, Maşa
maktанды. Ol Ivannын balazъ Daşa menen
cik çok çydek: сась seksek, kijimi samtar. Ondo-
da şkolgo çyret-le — dedi.

Maşa şkolgo kandıj keldi? Aru - va?

Turazъпын icin çazaganын kandıj dep turugar?

Peckenin ystyne ujuktaganъ nezi çaman?

Sler erten-tura suudъ nege ıgър, kanajda çununadьгар?

Koldъ, cystine kerek samыndap çunar?

Çыртък kijimdi kanajър çazap kijze, cakşъ?

Çuguş ooru.

Çuguş oorular ooru kiziniң çांs kijgen
tonъpan çuguzar emes. Çuguş ooru kejden-de
tabыlar. Ooru kiziniң çatkan çerinde, onъп тъ-
пър artatkan kejin su-kadъk kizi tъnar bolzo,
onon - da ooru tabыlar. Baza, ooru kizini tiştegen
bijt su-kadъk kizini tişteze, onoп baza ooru
çuguzar.

Onъп ucun bijtten, seertkişten, съмъппан
baza korulanar ucurlu.

Kejden ooru tabыlbazъп dep, тұрапын icin-
degi artagan kejdi arulap, çांs kej kijdirip,
turar kerek.

Ospo, tif, kandu kъск dep çuguş oorulardan өске baza
kandıj çuguş oorułar bar? Bilbes bolzogor, yyredyci-le, biler
ulustan ol oorulardъ surap ugup alьgar. Ol oorulardan kan-
ajda ceverlenerin baza surap ugup alьgar.

Kiskeni ijtti sъjmabas kerek.

Koomoj çyrym.

Ulus bir ajylga çuulър, çanъs ajaktan cegen
icet. Anda ooru kizi bar bolzo, ol ol-ok ajaktan
baza icizet. Ol ooru kizini cilekeji ajaktъn icine
çapşыnat. Ol cilekejden çuguş ooru su - kadъk
kizee çugar.

Ulus ezen-tabыş surazър, tankыlazat.

Çanъs kanzmanъ kөр kizi oozyна tiştenip,
tankъ tartat.

Kanza azra ooru baza çugar.

Şalvъr kizi kalbak - ajagъп çunvajt.

Ooru kizi ol kalbak - la, emeze ol ajaktan
azanza, ooru baza çuguzar.

Çarlk cөөcөjge syt urup alър,—сасылга edip
çадъм — dep, ooru kizini kolъ-la tudala, ol kolъп
cөөcөjdөgi sytke sugъp turat. Ol sytti uluska
amzadat. Onon çuguş ooru baza tabыlar.

Bu mundыj çyrym kizee caraar-ва, çarabas - pa?

Karańuj.

Kara albatъ ne üçun karańuj? — dep suraza,

Kara sanaalu kaannъп çanъpan bolgon —
dep ajtpas - pa.

Karañuj kizinin edi kara,
Katu-kamtyr nemezi kirly.
Kolyn kørzø, kodyr çyrer,
Kogýndyj bijdi tøgylip çyrer,
Terdin çedý çýtanýp çyrer,
Terezin çara týrtanýp çyrer,
Çuguş oorudýn ujazъ oşkos,
Çuuuk baskandsъ ooरýdýp çyrer.
Cek sananýp kolyn çipbas,
Kijen kebi kir, balkas.
Kezim baluga bastýgýp çyrer bolgon.
Emdigizi ondyj emes.
Kyzyl maný temdékty,
Kyzyl sovet-çurtývß
Kýýnda çyrgen ulustý
Kýlyk, çanqa yyredet.

Kýş kleedi dep, belettenip aldývßs.

Kýşkýda şkoldýn çanýnda baldar ojnogýylajt.
Baldardýn kÿjdy-kýşkýzъ, ojyn-katýkzъ çanadap turat. Olordýn çyzi, kulagъ kyzara toñýp-ta kalza, kazýzъ aldýrvajt, baza kazъ baldar
— Oj, budum toñdъ, sooktyn aciun! Oj, koým toñdъ!—dezip, kÿjdygýp turadýlar.
— Sook çaan-da bolzo, bis onoñ korukpas.

— Kýş kleedi dep, çylulanýp algalývßs.
Baldardýn buttaryna kijen çylu өdykty.
Kijen tondorъ çylu, çylu vøryktyler.

Tondъ neden kөktөөр? Өdykti, вөrykti neden kөktөөр?
Самсаль neden kөktөөр? Ne-le kөktөөр? Kөktөнөр ташыпаль
kөrdiger-ве? Kijim eder nemelerdi kajdan alar?

Опъң опсозып висір алғар.

Til -le tiş.

Oostың icinde til-le tiş bar. Tiş tildin çакылтазыла iştener. Oosko ne-le kirze, tiş onь oodo
cajnап bererinen өskө neme bilbes.

Çigen kursaktың amtanып til biler.

Kursaktы cajnавaj çize, kizi ooғыыг.

Опъң ucun kizi ne-le kurrsaktы cajnап turar.

Ol tuşta kizinin tili syreen iştener. Cajnap turgan kursaktы til tekshi ajlandыръп turar. Cajnagan kursaktы til bolcoktop alala, keçir tөмөн ijde salыр ijер.

Tizindi ceverle. Tizin artaza, kursak çip albazып.

Kynyn erten - tura tizindi şotko - la չъзър, çun.

Beş bilgi.

Kizide beş bilgi bar. Olor ви:

1. Kөrөр bilgi.
2. Ugar bilgi.
3. Çыт biler bilgi.
4. Аmtan biler bilgi.
5. Tijgenin, tutkanып sezer bilgi.

Agarър, kar  aadь.

Agarър kar  aadь,
Abralu  yгурп albas boldь.
Kyn kъskatър turдь,
Tyn uzap keldi.
Suu тоңър kaldь.
Toшто baldar ojnoor boldь,
Kolxos-ulustarъ canak  azadь.
Otus canaktu  өлөнө bardь.
 erde turgan malдь  ылу kazaganga turgustь.

Kar  aadь.

Salkындап turдь. Teneride bulut агъ-вери
көcti. Tynde kar  aadь. Erten-tura kөznөktөn
kөrdim. Kar kalып  aap salgan. Turadaң сыктъm.
Nөkөrlөrim тьшkarъ  yri. Bis  арсырkap, kardып
ystyne vazър, агъ-вери  ygyrip, ojnodьvьs.

—  ыlgajak eder — dezip, kar соктъk.
Согър turgan kагъvьs eerip, kojыръ turдь.
Ucьnda kardaң at  azap, ojnodьk.
Sartakraj kardaң tura  azadь.
Soңьnda çazagan tura-la at bytti. Bis kar-la
сасызър, ojnodьk. Ton-odygibis suuga  otti. Oj-

nop alala, şkolgo bardyk. Bistin suu bolgon ton-ədygibisti kərip, yyredyci ajttı:

Bu baldar neni edip çat?

— Baldar, ton-ədygigerdi suuga ne ətkyrgeniger? Emdi olorъgar yreler — dedi.

Къş.

Kyren çysty kys etti,
Kəziniň çazып kөр төkti.

Agastып byri təgylip,
Ak karga bastыrdь.

Mənyn çysty kъş keldi,
Məş agaştar aldyrvadь.

Tersinen sook keler boldь.

„Tere tonъ çok bolbos“ — deşti.

Amыrap çадыр ujuktajtam“ — dep,

Aju icegenge kirip, çattı.

Kolxos ulustarъ kъştып tzine kirdi,

Kara çışka kirip, agaş keskiledi.
Deremne-çurt təzəp tūdarıńna
Toozъ kəp agaş tartıp turdu,

Къштьң айлагъ.

Къштың başтаркъ аյ — Dekabr.
 ” ekinci ” Janvar.
 ” усунци ” Fevral.

Түш ең къска Dekabr ajda bolor.
Sook Janvar ajda тъңыр.
Къстың ись fevral aj bolor.

Къстъң kalendarъn temdektep, munajda bi-ciger.

Kandbktbη sicigeni.

Къштың kelgeni.

Kys uzaak turdь. Къш kelvej, saadadь. Onco neme kъшty sakьdь.

Tynde kar çaadь.

Baldar erten - tura kөznөktөn kөrөrdө, тьшкарь çaan kar çaat saltыr. Kөznөk aldynda өskөn kicinek cіbi agaştar ak tondu turь. Өskө-de ne-neme, bastrazь karga bastыrgan çadьгь. Baldar— „къш keldi! къш keldi!“—dep, syynip, mentej-şundaj тьшкарь съкть.

Kar.

Erten - tura sook boldь. Tyşte kyn съльдь. Enir boýp klederde, teñeri buluttap keldi. Uzaak bolvodь, kar çaadь.

Kardың kevеги.

Kyndyci tonyp چавынала, turadan съгара çygyrdi. Çalbak-çalbak kar Kyndycinin tonypa çapsыппир turdь. Kyndyci kar-la ojnop, koldo-

тъп چајър, кardъ tudup alarga sanandъ. Koљna tyşken kar deze, ol - la tuška kaјyъp turдъ.

Kyndyci kardъ tudъp alarga kanca - da kice-eze, neme bolbody, sookko tonolo, turaa kirdi.

Ol kyn kar kalъп tyşti.

Кьштып ijdezi.

Кьш-војъ keldi. Korkuştı sook boldъ. Koş tartkan ulus sookko съдавај, canagып eecij çygyret. Koљn топъrbaska alakandaşn sogus-tъrat.

— E-e! emdi аյыlda bolzom, çыluda oturar edim—dep, sananat.

Agaş ortozъnda andar sookko топър, mantajt.

— E-e! çыlu огъп tapkan bolzom, kajdat—dep sananat.

Teñeriniň kojыпъ-la kanattu kuş ucat, sook salкънга съдаşpaj, agaş ortozъна исър kirip, cažynat.

— E-e! çыlu ujam bar bolzo kajdat—dep, turat.

Кьштып koron soogъна kem-de uzaak turъp, съдавас.

Sook.

Oj, oj, sook өвөгөnniň съdalduun! Kөreөr, kөznөktөrdi топърдъ. Kөznөkti açкытап kөryger. Kazъ çeri kuşтып tygi keberly, kazъ çeri cecekke keberly, kazъ çeri agaşтып byri keberly çuruk-talъp turъ. A-a, вaş bol! Sook syrekej emtir.

Ajyla.

Огъппың yстынде, tongo oronър algan, енем ujktap çadъгъ. Adam ot çakazънда ucalanър, uyktajt. Men adamың çапына төзек salър, butka-teep uyktajdъм. Тышкагъсь sook аյлдың къвь-çигине kirip turat.

Tynde adam ojgonър, ottъ çaanada salър turat. Ondыj-da bolzo, айлдың içi çыльвајт. So-okko тоңър, konodъвъс.

Turada.

Aduсь baldarga киисъндадь:

— Bultъргъ ças tuzънда bistin өзөктө çur-tap turgan çoktular-da batraktar-da nurgulaj kol-xosko kirdibis. Kolxosko kirgen soondo çapъ curt tөzөр tudar deşti. En ozo сасыпъ çatkan айлдардь çapъs çerge turgustъk, къзъ-la, çajъ-la çapъs çerge çadar deremne - curt bydyrdik.

Kanca kөр çapъ turalar tuttъвъс, emdi bister turada çadъвъс. Turaa çadarga çылу-da, çakşy-da.

Bygyn kөznөktin şilileri тоңър kałyptыг, sookton çer çara тоңър, tabыштанър turъ.

Tura icinde deze çылу, çaan adam peckenin ystyнde ujuktap çadъгъ, enem deze, taktada ujuk-tap çadъгъ.

Turанъп icinde kъштаганъвъста, çылу-da, kir çok aru - da bolър çat.

Kolxos çok bolgon bolzo, biste tura-da çok bolor edi.

Turapńq içi koomoj.

Turapńq içi çakşy.

Kolxostogъ tyn.

Tyn kirgeli uzap bardъ. Kolxostън uluzъ—ujuktaar өji çetti—deşti. Stenedegi cas 10 katap soktъ.

Çadър ujuktaat aldaňda kolxos-uluzъ koňn, çyzin çupъr, tizin aruladъ. Kazъzъ fiskul'tura etti. Baza çarçym cas өdöri-le, onco ulus oгъndarъna çadъr, ujuktadъ. Ne-le tabыş toktodъ, ne-de ugulbajt. Turapńq icin elektricestvo çap-çarçyk çarçydър turat. Stenedegi gradusnik 16 gradus kөrgyzip turъ. Kolxostън çaan ulustarъ ujuktaarda, men kolxostън baldarъ-la baza ujuktadъm.

Tynde.

Baňp çatkan çolъbъs çalan cer boldъ. Tyn kirip keldi. Karaňujdan ne-de neme kөrynbес boldъ. Çemşyk attarъn tyrgededip turdъ. Çemşyk çerdiň aaýn biler ucun, salkып kleetkenin vi lip alýp,—şuurgan bolor—dedi.

Ança-munca ətpədi, salkən şuulap tyşti, çerdegi kardъ kədyrdi. Şuurgan tyşti. Attarъvъs azър, çoldon съкът. Barar çerdi aajlabaj turdъvъs. Kardaң kөs-асър, kөrip bolvoj turdъk. Sook ədyp, тоңър turdъvъs.

Çemşk ajttı:— „korukpagar, emdi-le çolgo съдагъвъс“— dedi. Attarъпъп возозъп boş salыр ijdi. Ozekke çekken ceeren at toktop turala, vazъп өre kədyrip, агъ-beri kərdi, onon ickeri bastъ.

Udabadъ, ijttin yrgeni uguldъ. Onoң агъ anda-munda ot keryndi. Bis deremnee çettibis. Erten-gizinde, şuurgan toktop, kyn ajastъ.

Çotkon.

Kara çotkon kyn byrkedi,
Karlu kujun ojnödь.
Kazъr aңdъj ol сыңыrdъ,
Çaş baladъj ъjlادь.

Eski turamпъп җавыптызъп
Antararga kyçyrendi,
Enirde kelgen kizi clep
Ezигibisti kalъrattъ.

Eski cirik turam ici—
Erikceen, karanuj
Ermek, sөzin sen toktodър,
Enem, nege тъм boldъп?

Kara çotkon тавъзънаң
Каранујда көгъктың - ва?
Kargan ene! сагъың съдър,
Каңп ujkaa bastыңдың - ва?

Agaş-ortozında.

Çajyda agaş ortozında çyzyn - çyyr kuştың
үни ugылър turar, cecek, өлең өзип kalgan
turar bolgon. Agaştar çyzyn - çyyr byrlengen
turgan. Emdi, кьшкъда agaş ortozъ өскys түрь.

Ondo kar kañп тышкен, kөdyrezin kar
вазър salgan. Kardың ystynde andardың izinen
өскө neme kөryupvejt.

Aңсы ulus canalı andap, ағь-beri, agaş
ortozъ-la çyrgylejt. Aңсы асаарвај kolъ-la agaş-
тың сывагалына tijip ijerde, agaştan kar tөgy-
lip, aңсыңың ystyne tyzet.

Кьшкъ agaş-la çajyba agaşty tynejlep kөryger.

Olordың bydyyzi başka-ва, tynej-ве? Оль киисынdap
beriger.

Bөry.

Tyn kирерде, kemnin уни ugulat?

Тувекci вөryунин уни bolbos-ra.

Kөр маль чип, kem korodot?

Kөзи kанду көк вөгу emes-pe.

Kujrugънаң tartыр, kulundы kem čijt?

Kulugur вөгу bolbos-pal!

Andardың асавъ kem? — deze.

Arkada cyrer вөөry emes-pe,
Çalan çerde kemnen korkoor? — deze.

Çaan azulu вөryden emès-pe.

Kandu nemeni kem ciir? — deze.

Kara sanaalu вөry emes-pe.

Bөryler.

Аңдардъң кьштузъ.

Kojon cibinin tөzine војна uja çazadъ.
Tijin çapъ, çыlu tondu-da bolzo, kөndөj agastъ
tىن icinde uja etti. Kөndөjdin tezikterinen kar
kitebezin dep, tijin вөктөр turdb.

Tylky icegenge kirip, өлөнпөп çымзак төзөк
salър alър, çадър aldъ. Aştaganda, tylky
kursak bedrep, salър çyret.

Çыdu saras, agastъп tazъыпъп aldъ çaar
kazъпър kirip, ujalandy.

Nomon çerdin туви çaar teren kirip, çattъ.
Ol ondo çada, ujuktap kaldъ Ças kelze, çылуға
nomon ojgonpъr, съgar.

Çalaңпъң съскапь چенестү چер таап қазынды.
Бака көлдин тузындеgi балкашкa kirip kаль.

Tijinder.

Kelesken сътвагалдъң алдында кorkojo
тоңпър kаль.

Онсоңпан аju artъktадъ. Ol icegende
çылу төзөктө ujktap çадъгъ.

Aju icegenine kirerge түръ.

Çаньс вөөрыде ажы çok. Ol tyn sajn
uulup çyri.

Kojonok

Kojonok taldañ təzinde otutър alър:

—Sook тъңдь, шуурган җаандадь, коъвудьм тондь, չыльнар җерим çok" — dep, котьдадь.

Kojon.

Kojonokъң козопъ.

Ojnoor җерим ҹар вазъ, тъյк, тъյк —
којонок.

Ottoor җерим tal təzi, тъյк, тъյк —
којонок.

Erte turbas emegendi, тъյк, тъյк —
којонок.

Tyndygynen тапъгът, тъյк, тъյк —
којонок.

Şalvър ҹуреер kadъttъ, тъյк, тъйк —
којонок.

Edeginen тапъгът, тъйк, тъйк - којонок.

Adar - mergen atkanda, тъйк, тъйк -
којонок.

Arka тоjnът узе adat, тъйк, тъйк —
којонок.

Atpas - ҹаман adarda, тъйк, тъйк —
којонок.

Aldъ - kijnime ok tyzet, тъйк, тъйк —
којонок.

Tylkycek.

Tylkycek kazy çaraş tondu çyret. Aңsalar tylkyniң topyn vlaap alargan kiceenet.

Tylkycek aңsaldan çazypyr çyret.

Tylkyniң symesi mçaan, topyn ucun ol aңsaldың koļna belen kirbejt.

Kuštar.

Kęştap turgan kicsjaktar sookko şýralap turъ.

Boro kicsjak kirer çerin taap alvaj, ań-beri ucup çyri. Kœrkij, kursagyn bedrenip, ońcokър, тиńcокър, kalър çyri.

Sańskan baza aştap çyri. Ol turanańça-panań urabaj, ucup çyri. Kazktyn vazyna konър alър—ulus neni-neni turadań alcъsdyr taştar—va— dep, sańskan sakър çyri.

Kyyleler aş sokkon çerden ırawas boldь.
Көөткіj кисъјактардь еmdi асана -ла къстың
корон соогъ șыraladър түръ. Sooktoң вого
кисъјактар carcaj тоңп, өлүп -те түръ.

Surak: Bistin çerde kандыj кисъјактар къштар түръ?
Olordь oncozъп віcip альгар.

Къштар турган кисъјактарга волъзъгар. Olordь азragar.

Уky.

Tyște uky kujda, emeze agastъп kөndеjин-
де oturat. Tyște опъп kөzi сetepejt.

Tyn kireri -le uky соғыктар съкть. Sastъ
ajlandъra исип çыrdi. Agaş arazънаң kojonok
съгара çыgyryp, ak çer-le агъ-вери
mantap çыrdi. Uky kojondь kede-
ertinen kөrip aldb, kojondь tuda-
dым dep, eecij иетъ. Kojonpъп
arkazъна зыңар видъпъп тъrmak-
тарып вадътаbastъ. Kojon agaş
arazъна kijdire maңtадь. Uky віг
видъ-la agaştan tudundь. Kojondь
toktodър волводь, војпъп kelteej
видъ узе tartыldь. Uky çанъs buttu, kalaktap,
артър kальdь, віг видъ kojonpъп arkazънда
vardь.

уky.

Erten - tura.

Erten - tura oncozънаң ozo тakaапып erkegi
oјgonot. Ol oјgonola, kanattарып sogъp, keri-
lip alъp, ujkudagъ ulustъ oјgozър kъjdyrat.

Опъ еecij çылу kazagandagъ kojlor maara-zat, опъ eecij turadan ulus съсър, cedendegi maldъ azrap turat.

Mal azraarga съккан ulustъ bilip, çылкъ mal okranъзър turat.

Surak: Slerdin kolxosto kanca mal bar? Olordың toozъп bicip alьgar.

Sook ceden.

Kьş војь keldi, korkъstu sook boldъ. Топъ çok tьşkarъ съсър bolbos boldъ. Cedende

Sook kazaganda.

Çылу kaçaganda.

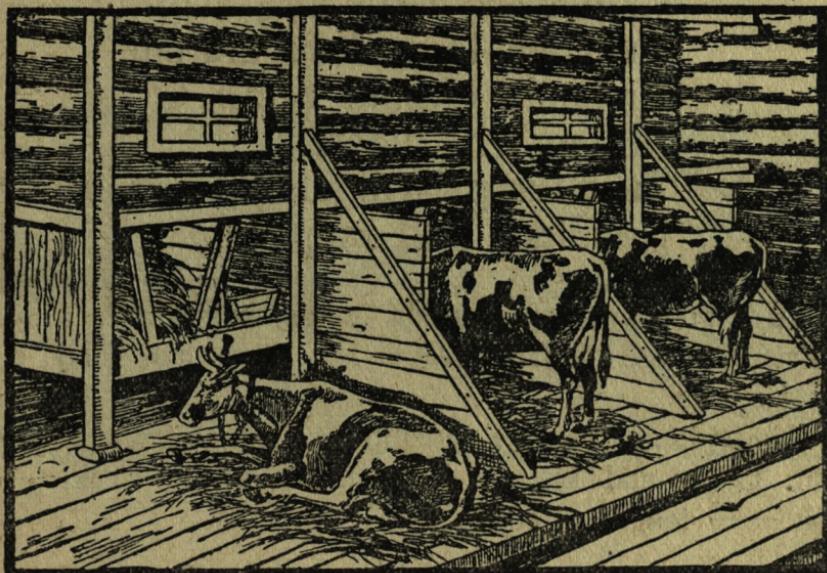
turgan kөerkij çeerен uj kaltъrap turdъ. So-
okton czaznar çeri çok. Çeeren ujdъ koomoj
azrap turъ. Olendi çetkil berbes, salam - la az-
rajt. Kyninde çanъs katap sugarat, tynde төзө-
нөр төзөgi çok, ton çerge çadър, konot. Kөer-
kijdin sydi kajdan kelzin.

Surak: Slerdin mal turar cedeniger çылу - ва?

Malъgardъ kanajda azrap turugar. Sookto kьstagan mal
съдальду bolor - ва? опъ bicip beriger.

Çylulagan kazagan.

Kъş kelip çadarda, erten-enir soop turdb. Agaştyň sarý byri kaktalyp, çerge tysti. Enirde ezin salkyn boldb. Teñeri buluttap keldi. Anca - munca bolbodb, karlap keldi. Kar enirdeñ ertenge çetre çaadb. Erten kyn ajazyp káltyb. Tışkarb sook boldb. Enirgeri tam soodb.

Ujlar çylu kazaganda.

Kolxostyň uluzb kiisçynndaşty. — Çazap turgan çylulagan kazagandb tyrgen edip, bydyrer kerek—deşti.

Ertengi kyn çylulagan kazagandb tuttb. Bir kanca konok ədəri-le, kazagan bytti.

Kolxostyň maľ emdi çylulagan kazaganga turb. Çylulagan kazaganga turgan maldyn kursak ciiri astadb. Saan ujlardyn sydi kozıldb.

Surak: çylulagan kazaganga turgan mal nenin ucun as ciir, onъ yyredyci kuisыndap berzin. Çylulagan kazagandы agas çarcaalardan edip koreer.

Uj.

Ujъt, ujъt, ujcagazъt!

Saap alajъn sydicegin.

Çыlu kazaganga turgъzъp,

Çыlu suu-la seni sugaratъm.

Amtandu өлөн-ле azrap,

Arulap seni tudarъm.

Tъm turъp, sydindi ijip ver,

Kenekke tolo saap alajъn.

Surak; Ujdь ejlep azraarda, kandъj kursaktar-la azraar? Bir katap bererge kandъj kyrsaktъ kanca krezinен beret, onъ ugъp alьgar.

Kandъj-la mal kanajda yndenip çat. Onъ vi munajda vicir alьgar. Çykъ-mal kişteer. Koj maraar, uj ecki sarlk tee cocko

Ujъn sydi.

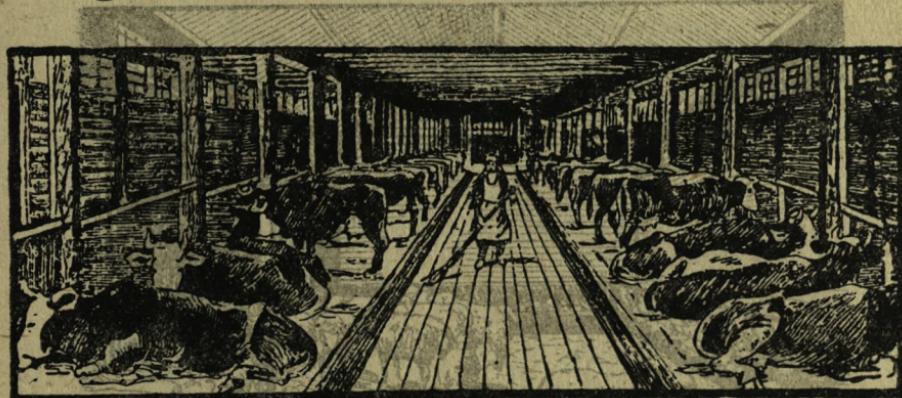
Kara uj tөredi. Bozuzъ ak bastu kara bozu boldь. — Ol bozudь yyredy aaјьnca azrap өskyredim — dep Karu ajttъ. Onъ çylulagan kazaganga turgъzъp, өskyrdi. Bozu çaan esti.

Emdi ol çaan saan, uj boldь, enezinen cik-çok çaan boldь, sydi enezinin sydinen kөp boldь. Enezi kyninde 5 litr syt berip turarda, balazъ deze 7 litr syt berer boldь.

Çakýta. Uyredy aaýnca bozudý kanajda azraar, oný uyredyciden surap ىçýr alýgar. Aýýbgarda - va kolxosto - va ças bozu var bolzo, oný uyredy aaýnca azrap eßkyriger. Uyredy aaýnca azrap turgan bozudý çerde kÿştap turgan ujdýn bozuz - la, tenđer keryger.

Çýlu kazagan

Koron sookto bistin kolxostyñ ujlary çýlu kazaganda turat.

Къşkeda kolxostyñ ujlary.

Olor sooktý kerektevejt. Kolxos çýlu kazaganda turgan ujlardý kiceep azrap çat: çyzyn kursaktý ezilep, berip turat.

Çakýta. I. Çýlu kazaganný modelin cazagar. Oný icinde mal turar belykteri kandýj. Çýlký kajda turar, ujlar kajda turar, eske mal kajda turar olordyñ turar belykterin kedyre cazagar.

2. Çýlu kazaganda malga өlendi nege salar? Ol өlen salyp turgan "azralgýşty" cazap alýgar.

Bu cazap algan model - azralgýşty soñnda yûstavkaa turguzýgar.

Mal.

Mal kiziniňボльшъзь. Çылкъ maldъ avraa, canakka çegip turadъвъs. Onъ eertep minip turadъвъs, koş tartadъвъs, kыra syredibis. Çылкъ onon-da өskө kөp iş edet.

Uj mal kizee baza bolъstu. Onъп sydin icedibis, edin kursak edip çijdibis, terezin өdyk ededibis.

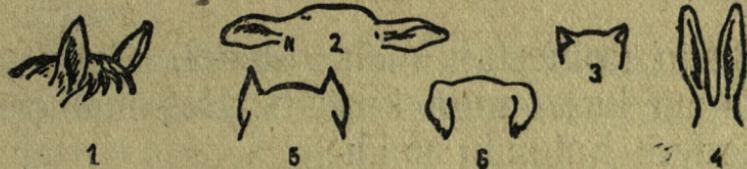
Bu kojlor kajda turъp çat?

Koj kizini çylulap turat. Kojdyп terezi ton-go çarajt, tygynen kijis, cekpen ededibis.

Kojdyп tygi-le terezi өskө-de kөp nemee çarajt.

Tөө вөкө mal. Ol koş tartarga çarajt. Tөө kursak taldbas, agaştyп byrin-de çip alat. Tөө bir kanca konok acka-da çyrip съдаар.

Sagaldo eckinin bydyzi koomoj-da bolzo,
sydi-le kicinek baldardъ azrap turat.

Bu kem? Tujgagъпаң, myyzineң, kulagъпаң тапър, вицигер.

Maldың azralь eki başka.

Kudась ајтты: malъвьс چerde түръп къштаар bolgon. Өлөң çok katу қылда маљвьстың көр савазъ өlyп kalar bolgon.

Emdi bis kolxosko kirdibis. Maљvьстың къшкъда қылulagan kazaganga azrap түръвьс.

Orto çatkan Қарсыş dep kizi kolxosko kirbedi. Опъң қылкъ маљ 14 bolgon.

Coon - ujlarъ 10 bolgon.

Viçly kъş sooks boldъ! Malga qikatu - ilkъ boldъ. Karçystъn 5 coon beezin vory çidi. Çabaga malъ 3 bolgon 1 çavaganъ vory çidi, 1 - yzi kodyrtip, öldi.

Emdi kъstanъ cikkан віr çavaga arttъ.

Bistin kolxostъn malъ ölbödi. Çylkъ mal çylulagan kazaganga kъstadъ. Beş mal çaskьda kodyre kulundu boldъ.

- 1) Slerdin kolektiv kъskыда çylkъ maldъ kanajda azrap çat?
- 2) Çylkъ maldъ kanaýp azraza, çakşъ bolor?
- 3) Balkastan, atka mingen kizi tudъp çazagar.
- 4) Çylkъ malda kanca çuzun başka on tyk var? Olordъ kodyre bicir aýgar.
- 5) Çylkъ-la nen isteer? Ulus on nege çegip çyret?
- 6) Slerdin kolxosto kanca çylkъ mal var? Uj - la çylkъ maldын kazeez kөp?
- 7) Çylkъ kizee kandъ tuza çettiret?
- 8) Uj kandъ tuza çettiret? Kiisçyndap beriger.

At-la таъзпа тартар.

Boro kulun aksadъ.

Bistin kolxosto boro kulun var. Boro kulundъ noktogo men yyrettim, soondo minip cyrdim. Bir kyn boro kulundъ minip orom caar çorttъm.

Çorttъr braadarъmdа будът сатъзъна tijdi. Boro kulun ceskindi, tap edip, mantadъ. Men oozъn tartъr bolvodъm. Boro kulun cedeni caar mantadъ. Cedenge çetpej tuura carcalala berdi. Men kamсь çanъpan çajыр, çerge etystim.

Kalъnokargaalkomyle berdim. Tura - çygyryp, kuşunyndъ eecij kerdim. Boro kulun cedenidi azъra kaňp kirdi. Men ton - өdygimniň karыn kaktap alыp, kulunyndъ вагър tuttym. Baza-la mindim, аъ beri çorttъm, съзыладът.

Boro kulun kece ceden azъra kaňjla, aksadъ. Emdi ol ooru, будън çerge tijdirvej turu.

Boro kulundъ emdeder kerek.

Aksak boro kulundъ veterlnarga çettirdik.
Veterinar boro kulundъ kөrdi. — Boro kulunпън
видъпън исигъ сөjilgen туръ — dedi. Kulun-
пън видъп չылу suu-la չundъ. Ustyne em sal-
дъ. Onoң չылу cedenge turgъстъ. Ooru видъп
չымзак вөs-le orop saldъ. On konok emdegen
soңnda, boro kulun չазылдъ.

Maldың emcizi.

Mal oorъza, onъ maldың emcizine emdeder.
Maldың emcizin „veterinar“ dep ajdar. Mal-oru-
zъn emdeeri alдыnan tura bar bolgon. Maldың
ne-le ooruzъn veterinar emdeer.

Surak. Maldың ooruzъn kem emdep չazar. Maldың
ooruzъn emdeeri çerde boldың-ва? Maldың emcizinen maldың
çyzyn-çyyr ooruzъn kanajda emdep չazarın surap, urgup al.

Tajylga.

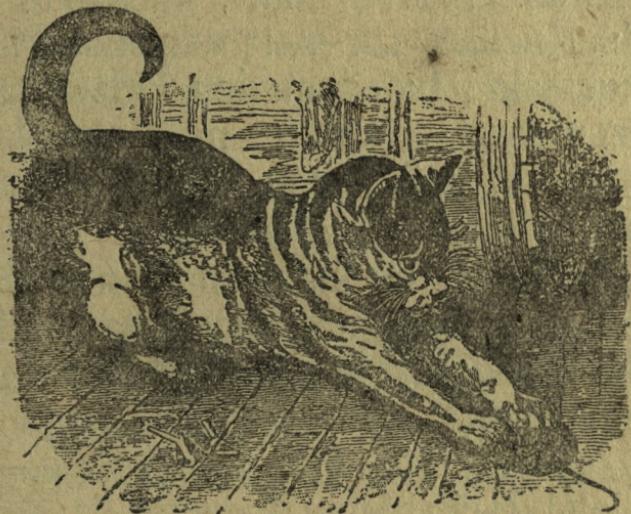
Kermes çizin dep, kam mal tajyr turat.
Onojdo ulustъ mekelep, malын korodър çyret.
Altaj ulustън ada - өвөкөдөң beri tajgan ma-
лын toolop-ta bolbos.

Ol tajylgan maldың toozъ syreen kөp. Ol
tajgan maldardың baazън ulus keregine tutkan
bolzo, emdi ojrot-çurtъвъста škol çok curt çok
bolor edi. Onoң-da өskө kөp tuza bolor edi.
Kamпън mal tajganъ төгyn-meke boлър çat.

Мыјдъң balazъ.

Kargan мыј balazъп съскан тударъна ууредеин деп, tynde ајылдан съкть.

Tolo ҹапъ ај ајыл ystynde turдь. Мыјдъң balazъ ajдъ kөrip, enezine ajтъ: „Ene, tegerik kuruttъ ајылдын ystyne iliptir. Men съсърп, опъ cijdim — dedi.

Kiske (мыј).

Enezi ajтъ: „Ајыл ystynde kurut cijdim dep çyrele, съсыларъп, опъп ордъна съскан tudarga yyrenzen“ — dedi.

„Çok, ене, мен съсканнаң amtandu kurut cijdim“ — dep, мыјдъң balazъ ајыл ystyne kалър съкть. Ајыл ystindegى kurut dep kөргөн teneridegi aj, ајылдан cik çok bijik turдь.

„Ol kuruttъ bistи tynde çip salbazъn dep,
өтө bijik ilip salgan turu?“ — dep тъждың balazъ
sanандь.

Мъждың balazъ аյы ystinen tyzein dep,
vazър oturarda, аյылдың kыгъпа вого кисъjak
kondь.

Опъ kөrip, тъждың balazъ,— „Акъг, мен
seni tudър çijdim — dep, sanapъr, araaj
өнөлөр bardъ. Çuuktap alala, кисъjakty тудар-
ga kalъdь. Кисъjak „tir--r-r!“ edip истъ. Мъждың
balazъ kisъjakty тудадын dep, kaъjla, айы ystinen
azър tysti. Kargan myj опъ kөrip —
kijninde menin ajtkapъta ukkur bolorън —
dep ajttъ.

Опъn kijininde bir katap тъждың balazъ
ke-
deri өskөn agas ortozъna kisъjaktar andайдым
dep bardъ. Кисъjaktar kөp boldъ. Мъждың balazъ-
ның tudър alarga kyci çetrejdi. Arga çokto,
çalaqnaç съскан tutтъ. Опъ tudъr alala, — çalan
съсканъ айы съсканъпаç kanaitsa-da amtandu
bolvoj — dep kuiiscьndandy. Съскандь tişten-
gence айы tөmөn çандь. Çoldo kicinek suu
kecip oturarda, suudың tybinde vaza тъждың
balazъ kөryndi.

Oozъnda vaza съскан tiştengen, çapъs опъn
съсканъ воjьndagъzъпаç çaan emtir. Oo kу-
jynip, blaap alarga sanapъr, suu tөmөn kalъdь.
Oozъndagъ съсканъn suudың icinde ъскындь.
Suudan съgala, съсканъ çok аյына çандь.

Mal əskyrerine bolzalı.

Enirde uroktor yyrenip oturdı. Kokyrak ajttı:

— Baldar, men bir syme taptıım, ońń ajdaýıp va? — dedi.

— Ajt, ajt — deşti.

Kokyrak bisterge kicinek knige kərgyzip, ajttı:

— Men vi knigeni yze kışyrdıım. Ondo, maldı kanajda azrap, əskyrer usırı vasilgen turu — dedi.

Onńń usırp, bister ol kniškeni kışyrarga biryyyizi — „mee ber! — biryyyizi, — mee ber! — dezip, blaastı.

Onjdo turıp, bastırabıs virge käsyrar çör cıgardı. Kokyrak kışyrdı. Bis kolxostıq baldańń, usırp oturdı.

Knigeni kışyrala, mundıj çör cıgardı:

1) Kolxostıq malıńń kör əskyreli. Onńń kiceejli.

2) Çaan sœekty, çakşı mal azrajı.

3) Kulun - bozuları yyredy çolı-la azrap turalı.

4) Kandıj-da malga karu bololı.

5) Mal sokpos bololı. Mal sogordı toktodolı.

Sıra k. Malıgardı əskyrerge sler kanajda kiceep turugar?

Mal azraar nəkərlikke kirgeni.

Ereldej dep əskys uulcak taadazъ-la eky çadъгъ.

Taadazъ syreen karъp, iş edip съdabas boldъ.

Ereldej kicinek ucun uur iş iшtep baza съdabas. Olor ekydin eki-çaңыs malъ bar. Ol malдъ azrap, Ereldej şkolgo çyryp, yyrenip bolbody.

— Taada, nəkərlikke kireli, əskө ulus oncozъ kirip çat — dep, Ereldej taadazъna ajttъ.

— Uulъm, bis ekydi nəkərlikke albas bolvoj, ondo bis ekydin kemibis iшteer? Men syreen karъdъm, iшtep bolvoj turum, sen deze kicinek ucun işke kycin çetpejt — dep, taadazъ ajttъ.

— Taadam, bistи nəkərlikke kijdirei. Bis coktu ulus. Coktu ulus oncozъ nəkərlikke kirgen — dep, Ereldej ajdъp turdъ.

Sonъnda, bir kyn Ereldej taadazъ-la mal azraar nəkərlikke bardыlar.

— Bisti nəkərlikke alьgar dep, olor suranarda, sөs ajtpaj, olordъ nəkərjikke kijdirip alдъ

Nəkərlikte Ereldejge kyci çetkedij iş verdi. Ol bozular kavъraась boldъ, taadazъ deze ook-teek malдъ sugaraась boldъ.

Ereldej emdi uur iş iшtebes boldъ, baldarla ojnoorgo onъп cөlөө tuzъ-da bar boldъ. Kyskyde şkolgo çyryp, yyrener-de boldъ.

Şkol-la nəkərlikterge boluzаръn şyyziger. Nəkərlikterdi
çaандадър, көptөderin kiceeger.

Internatta.

Bistin internatta baldar kөр. Kөdyrezi өскүс baldar. Tyşte bis bicikke yyrenip turadъвъс; enirde şkoldo çuuлър alър, iшtenedibis. Bala-la bolgonъ војьпъң izin iшtejt. Er baldar agaş çопър, uzanър turat. Olor kol-canaktar, emeze çылу kazagannъң modelin cazap turat. Bis, къs baldar eski kijimderibisti çamacыlap, kөktөnip turadъвъс, koftalarъвъстың çakazъп, edegin ajlandыra соокыrlap, kөktөр turadъвъс.

Surak: Sler kanajda iшtenip turugar?

Enirde.

Enirde, sook bolordo, baldar internatta ojnojt.

Bir katap internat - baldarъ kolxos воър оjnодъ. Ozo kolxostъп predsedatelin tudup алдъ. Predsedatel kolxostъп uluzъп çara - çara işke turgъсты: kemizin kандъj işke turguskan, ol војьпъң izin edip turaась boldъ.

Najtumbu-la Cecek kursak ръзъrar turada iшtedi. Olor balkaстан چyzyn başka kursak edip turдъ.

— Kalak, kalazъвъс өтkyre асър kalbazъп.

— Minniң tuzъ acu воър kalbazъп, tustъ azъra salър ijvejin, kursagъвъстың amtанъ çok dep — ajtpazъndar? — dep, аş ръзъраась ulus воър, kiисъндазър, Najtumbu-la Cecek şakryrazър turдъ.

Er baldar, mal azraась воър, өлон тartaась воър, atka چeger çepsel ondoось, teermen tar-taryn вaষtaась воър, ojnogыладь.

Predsedatel — „kursaktanar өji چetti“ — dep ajdarda, oncozь kursaktanar turaa چuuldь.

Cecek-le Najtumvu ulus azъraась boldь.

Azangan воънса ulus — „Овет amtandu boldь — dep, Cecek-le Najтyтвидь maktazър, съкть.

Surak: Slerdin kolxosto stolovoj вар-ва?

Торсылай dep къзъсак.

Çurt-sovettiң icinde turgan аյлдар сасынъ çuttap, kъштап тиъ. Skolgo çyrerge baldarga uraak. Уырenerge kelgen baldar skoldың віr къвънда җададъвъс.

Bir katap eñirde baldar тъшкагъ оjnодь. Sookko тоңола, turaa kurdi, peckeniң ҹапъна oturyр, ҹылғыладь. Торсылай айтъ:

— Men slerge bicik късъгајп. Ugugar— dedi. Baldar — кагъп ҹакшъ, късър, ugalъ—deşti.

Торсылай knigeden kөrip, киисып късърдь. Baldar bastыразъ ugup oturdь. Късър turgan kniškezi ugarga kkyndy boldь. Eku kicinek uulcak ugup oturala, ujuktap kalдь. Olordың ви-ryyzi Samtarak dep uulcak, biryyzi Makar.

Skoldo ҹаткан baldar kөdyrezi nөkөrlik, воър birigip alър, аյынан ekelgen kursagън birge ҹigiledi.

Selizip čezurnyj etti. Čezurnyjlar mundyj iş eder boldy: caj azar, et kajnadar, azanarga beleteer, azangan vojnsca ajak-kazan çunar boldy.

Knige cazaganъ.

Bis vojvyska knige bicip alar dep, çoptestik. Kizi bolgonvys vojna çaragan bir kuiscynan biclp alar boldyk.

Ol bicilgen kuiscyndard biss çazap, katap bicip alatvys, kuiscyndardyn aldyna çuruktur ederibis. Onoq bastra kuiscyndarvyst bir knige edip alyp, kycyzyn dep, nökörleribiske bereribis.

Ajyldagъ çyrymim.

Şkoldo kandyl-la iş ezily өjinde ediler. Bis ajylvysta baza onojdo eder dep, çoptestik. Emdimenin kynine ișteerim mundyj:

Erten 7 casta turadym, turala, çipnadym, Onon, kijinip alyp, ajyldagъ uluzymta bolus ededim. Onoq azanyp alyp, şkolgo baradym, şkoldon çangan vojnsca azanadym, azanyp alyp, ojnojdym, onoq uroktoym yurenip aladym.

Kołmdy çipyp, azanadym. Enirde 8 casta çadyp, ujuktajdym.

Atpaj dep uulcak.

Atpaj şkoldon çandь. Turaa kiréri-le, enezi kөnөk алър, cedenge uj saarga сыкть. Enezi turadaң съдър oturala, айты:

— Atpaj! Ol kabajdagъ balanъ kөryp tur, ьjlavazън—dedi.

Atpaj kniškelerin salър, tonъп uştъgalakta kabajda çatkan sъjъп ьjladъ. Atpaj kabajga çuuk kelip, çajkadъ. Sъjъп tam ьjlaarda:—Ujukta, ujukta, çе-çе-çе tokto! ujukta! — dep, kabajdagъ balanъ çajkap-ta turza, oozъна имсь suгър, ne-le saadadър ojnotso-da, bala toktovodъ.

Atpajdън argazъ yzylerde, enezi keldi. Enezi saap ekilgen sydin kapsagaj turguzala, kabajdagъ balanъ алър, emcektedi. Bala ьjlavaј, toktodъ.

Kolxostordogъ baldar.

Kolxostың baldarъ şkoldon çanър kelele, stolovojga barala, kursak icip algan, onoñ kazъзь amъraarga bardъ, kazъзь baldar ojnoor çerge bardъ, oo bir eki cas çyrele, војьпъп kolxosto ezily izine bardъ.

Kөkyldin brigadazъ bozu azraarga bardъ, Mendeştin brigadazъ kuragandardъ, ulaktardъ azraaгъна, olordъ kөrөrine bardъ, Kyndyleştin brigadazъ kuştardъ kөrөrgө, oo kursak belet-teerge, olordъ çuup alarga bardъ. Къstar ваза brigada волър, iштеп çat; kazъзь маşнага көр

kəktəergə yyrenip turъ, kazъzъ maşna-la syt tolgop turъ, onon-da əskə iş iştəp turъ.

İş vozogon kijninde oncozъ turaa çuuldъ, turada radio ugar dep, çanъs çerge sogъyр turgan, onъq kijninde oncozъ urokтор uyreneñ dep oturgladъ, biciktі kъsъtър, onъ cijip, bodolgo bodop oturgan. Ol iş vozogondo, tъşkarъ şanпып тавъзъ ugulдъ, baldar oncozъ stolovoj çaar çygyrdi — kursak icer dep, onon kelele, klupka bargan, oo ebeş ojnор çyrele, stenedegi cas 9 katap sogordo, oncozъ вагър, tizi - oozyп агсыр çuninър alala, ujuktadъ.

Aldъnan çurttu çatkan ulusta baldardып çyrumi kandъj? Kolxosto çatkan baldardып çyrumi kandъj?
Onъ tendeşirip keryger?

Brigada.

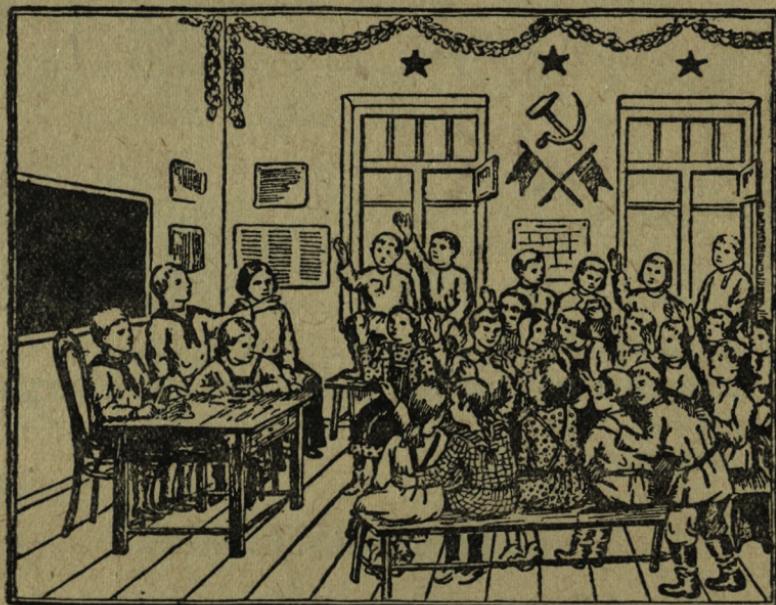
Ajmaktyп kөryмçily şkoldo bastra ajmaktyп icinde şkoldordo yyrenip turgan baldardып çuninъ bolgon. Ol çunga bistin şkoldon Aýldaş dep uul вагър kelgen, ol onon kelele, biske kuicundadъ.

— Kөryмçily şkoldo yyrenip turgan baldar kөp bolър çat. Olordъп oncozъ brigada-la yyrenip, iştəp çat, brigada-la istegeni syrekej çakşъ bolър çat.

Bistin şkoldo kezik baldar yyredyde sondop turgan, şkolgo kelerinen ogojtър turgan bal-

dar baza bar, brigada-la yyrenze, sondop turgand-
arga bołbzъr, ońś onco baldar-la ten yyredyly
edip alarśs.

Baldar ońś şyyzip alala, bojlorgыn orto-
zъnda 6 brigada təzəp salgan. Brigada-la yy-

Bu ne çuruk? Kiisçndap beriger.

rener boldь, bir birigada bir brigada-la mөr-
ejlөzip yyrener boldь.

Ol altь brigadadan eki brigada војь-
пъп yyredyzin kapsagaj ćыlgы eder dep — udar-
nyj eder dep ajdьşty, војьпъп yyredyzin, өskө-de-
izin udarnyj edip, istediler.

Şkol - icinde yyredy - iştı, brigada-la, mөrөj-le, udarnyj-la
iştеп turьgar.

Biriktirgen çөөзө.

Sarъ ковъпъң icinde көр өрөкө чұртап қаткан. ОI бұлтыргъ қас тузънда онкоzъ өмөлікке бирекti, војьпъң koльнда eskiden тұdънган sal-dalarын, тұrmuuштарын, artык abralарын, taradaj-lарын комъttарын—онкоzъn kolxosko ekelip, қаңыs almarga saldy.

Kolxostъп pravleniezi onъ alъp onъп vaazъп turguzъp, opis-bicikke cijip turdъ. Oo cijgen kij ninde kolxosko clen voъp kirgen ulustъп koльнда tutkan kniшkee baza cijip turdъ.

Onъп kijninde kolxostъп ulustarъ чұrtso-
vetke вагър, көр маşынalar ekeldi. OI маşына-
larda өлөп kezer, aş kezer, aş cacar, aş sogor
машынalar boldъ. Pravlenienin clenі Kyvej ajt-
ty: — kizinin aktu kycin چip çyreeci kylykter-
di emdi çogoltъp saldyс, .kөrөөr, nөkөrlөr, olo-
rdъп машынalarын, olor ви машынalar-la bisti
kuldanыр turatan bolgon, emdi olordъп kyni
өcti, emdi olordъп xozajstvozъпъп ordъna çaan
вөкө xozajstvo — kolxos-xozajstvo bolor —
dedi.

Bistin baldar onъ kөrөle, kajkap turdъ. Сын-
dap-ta, kандыj көр машынalu kulak-bajlar bol-
gon. OI машыnalardъ kolxos војьпъп opis-bicigine
cijip salala, чұrtsovetke koльнап bicik berdi.

OI biritken машыnalardъ, çepseldi kolxos-
ulustarъ onkozъп toolop, cottop аlgan kijninde,
ajdъzъp turdъ: Bu bistin машыnalarывъs çepselis

bistin işteer işke ol as boňp çat, Ajmak-kolxos-sojustan yzeri 10 salda, aş kezer 5 maşına, өлөн kezer 10 maşına suraar—deşti.

Bis ol kolxoston çanyp turganda, kolxostyň cleni Ereldej bister-le kozo bardy. Ol biske munajda ajttı: slerdiň ada-eneger on-cozъ kolxosko bastra çurt-la biriger bolzo, ol tuzbında bis bojlorvyyстыň eştvbistin—kulak-bajlardыň azragan malыn-da, maşınalarын-da kolxosko alýp salarыs, ol tuzbında bisti çimek-ter, bistiň aktu teribisti çiir olordo arga çok bolor, olor klas aaýpса bazylp çogolyp barganý ol bolor—dedi.

Kolxostyň azanar turazъ.

Aldыnaň iş-çurt өрөкөдө emegen ulus-tyň izi kөp. Kyninde bir kanca katap caj azar,

et kajnadar, kalaş pъzъrar kerek. Уj ulustын ажылънда onon-da өskө izi көр.

Kolxos - uluzъ azanar turazън etti. Anda emegen ulus selizip iшtener boldъ. Опъң ke-reginde şakryrt as bolot, cөlөө bolgondo, уj ulus bicik kъcъrat, çuunga-da çyret, nardomgo çyryp çyzyn-çyyr ojъn-da kөrөт.

Enendi — kolxosko kireli — dep, symele.

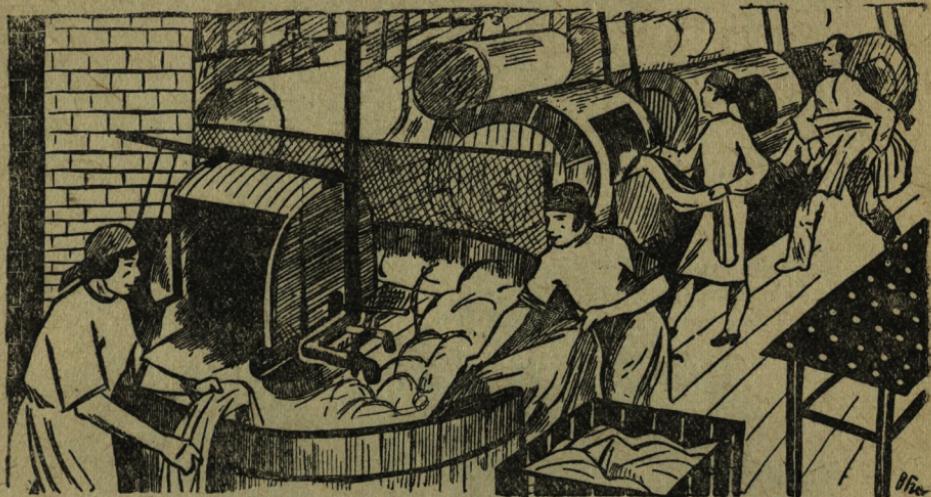
Camca çunganъ.

Enem turada camcalar çupър çat. Eçem eneme bolъzър çat. Bojъvьstын bilebistin ne bar kirly kijimderdi çungan sonъnda eçem vo-

јыпъң platjazъп çundъ, çипър algan nemelerdi enem-le kyptegi aru suuga cajbadъ. Eçem suu ekelip berip turdъ.

Kolxostъq kirly kijim çunar turazъ.

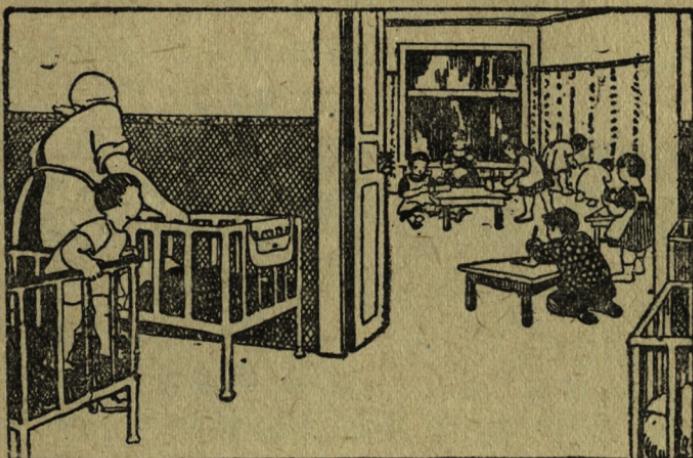
Turada camca-es çunarъ koomoj. Turanъп ici toltyra вии bolot, çыдъ çaman bolot. Kolxostъq kirly kijim cunar turazъnda çakşъ em-

Bu ulus kajda, neni edip çat?

tir. Ondo ne-le kirlengen kijimdi maşınanъп icine kijdire salъp berze, maşınna ebirilip, icindegi ne bar nemeni çipър salat.

Camca-esti onojo çunganda, kizinin kolъda ooғывайт, beli-de sъstavajt. Maşınanъп çungan nemezi - de apagaş aru bolot. Biste kirly kijim çunar turada maşınna bar bolzo, çakşъ bolor edi. Ol tuşta ene-eçeleribistin kolъ talъp, beli sъstabas edi.

Jaslja.

Bistin kolxosto jaslja bar. Erten-tura eneleri kicinek baldarъn jasljaga ekelip salat. Jasljada baldar ertenneң enirge çetre çyrediler.

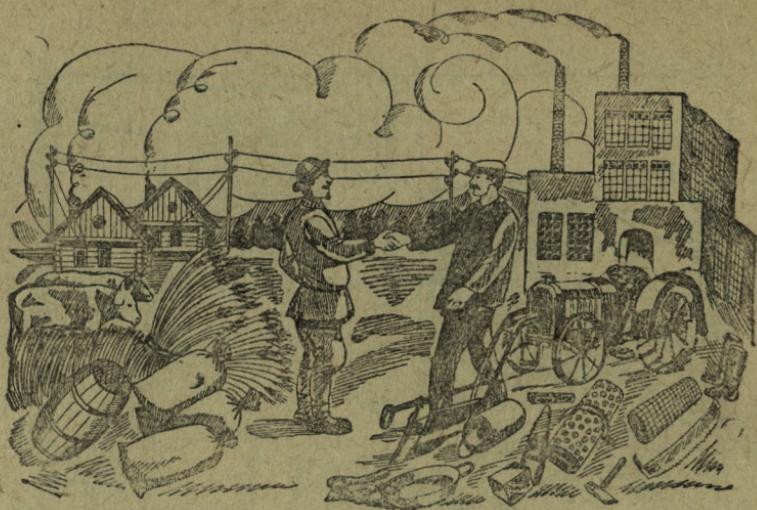
Ondo olordь azrap turat, ondo baldar ujuk-tap turat, ojnop-ta turat. Ol baldar suu-kadъk bolzъn dep kiceejt.

Baldardын eneleri cөlөөly bolot, baldarъnda çakşь.

Jasljada ыjlagan baldarga имсь веъbes, olordь kabajga salъp, cajkavas.

Aյылнdagъ bala alar baldarъna-da şkolgo çyrip, yrenerge cөlөө bar bolot.

Çakylta: Agaştan, balkaştan baldarga ojnoor ojndar edip alala, опъ jasljadagъ baldarga арагър берiger.

İşmekcilerge aş kerek—krestijan uluska maşyna kerek.

Krestjan ulus cer syrip, aş iştejt. İşmekci u'us fabrikte mal-aş izine kerekty çyzyn-çyrr maşyna, salda onon-da өskө çepselder czap съgarat.

Maşyna çok, saldazъ çok, cer işteer onon-da өskө çepseleri çok, cerdi istep bolor-ba? İşmekci ulus ciir azъ çokko ol maşnalardъ czap alar-ba?

İşmekci uluska aş, sarçu, et, tyk, tere bererge kolxosko birigip, malъвьстъ көптөдө azrap, тъпъдар kerek.

Sotsьalizmniң өstyleri.

Komunisterdin partijazъна baştaňkan işmekci klas kөp fabrik-zovottor tudыр çat, kөp

Даңың temir çol bydyrip turat, onco Sovet çeri kөр fabrikty, көр zavodtu bolzyn dep, kiceep çat, kolxostorgo көр маșына, çepsel, tovar съгатып берерин kiceep çat.

Işmekci uluska icer, ciir kursak kerek. Оны kolxostor, sovxostor, aldbınan iş-çurttu krestijan ulus berip çat, aştyn, ettin, sarçudyn, syttin, terenin zagotovkazyn edip, оны çıup, işmekcilerге арағып берип çat.

Çurttyn kulak bajlary deze, sotsyalizm — fabrik-zavottor bytpezin dep, kiceep çat, оның üçün ol çaan iști yrep alaryna oo çyzyn-çyyr виудак edip çat, војнда bar azyn, edin, sarçuzyn gosudarstvogo веrvej turat, azyn deze çerge kəmip, çazыгып çat, оны өnətiin қыдырып, yrep çat, malyn deze korodo өltyrip turat, edin војн çıp, emeze ағы-beri yrep salat.

Kulak-bajlar bu sotsyalizmge karşı bolgon işke orto çatkandardы, bir arazında çuktulardы-da sajgaktap alat. Çuktular, orto çatkandar ondyj meke səskə kirbes kerek, bar-çok argazы-la sotsyalizm bydyrerge işmekcilergeボльшар кerek

K. F.

Кьшкъда.

Ertenen enirge çetre istep turgan ulustың тавызы yzylvejt. Ondo kolxostың өлөң tartkan uluzы, оны eecij bir kanca at-la çылу kazagannың agazын tartып алып çadat. Kazы ulus ças agaşты

odънга тартып алър, кree-le kezip, malta-la са-
търп җадат.

Kolxosto җаңь тура җазап җат, ol тура—
baldardың „каваж-туразъ“ bolor—dezет.

Agaş belettegeni.

Sырга шkolgo barar dep, съктъ. Adazъ, eki
адын җегип, agaş tartarga bardъ. Шkoldo onco
baldardың киисъпь—җаңьс-ла agaş boldъ. Biryyzi
ajdat.

— Ulus agaşты kemge тартып turgan? Оль
билип alar—dedi.

— Kemge bolzъn?—kooperativka emej—
dep, Cecek ajttъ.

— Çok, ondъj emes, agaş kolxosko вол-
воj?—dep, baza bir bala ajttъ.

Уyредyci baldardың blaazъn ugър, ajttъ:

— Agaş gosudarstvogo kerek, ulus agaşты
gosudarstvogo тартып түрь, oo agaş көр kerek —
dedi.

Үcynçi grupаның Kыrlu dep uul چу-
gyrip kelele, катсыпьң ajdъp turgаның blaazър,
—men bilerim, agaşты nege тартып aparat.

Катсь ajttъ:—Çe, biler bolzon, ajt—dedi.

Kыrlu baldarga киисъндадъ:

Bistin komunis - partija - la sovet - başkaru
kanca көр җаңь fabrik - zovot tudup җат, kanca
җаңь temir çol җазап җат, işmekcilerge, baza
sovхostо turgan işmekcilerge җадар җаңь tura

tudup çat, ol bistin kesken agaşty bis oń at-la tartyp, suu-la agyzyp, oo berip çadıvvıs, ol təzəlip bydip turgan çurt sotsyalis-çurt bolor.

Çurt - sovet.

Kış syreen sook bolgon. Topsylaj a ыпа çandı. Yles dep uulcagъ —

— Ene! sler baza-la çurt-sovettin çiipъна cyrdeer-ве? — dep suradъ.

— E-e, ondyj, balam! Cuunga çyrip keldim — dedi.

— Meni çuunga kozo ne alparbadъgar? — dep, Yles ajttъ.

— Çuun uzaak bolor bolzo, seniç ujkun keler, ujuktap kalarып — dep, alparbadъm.

— Çurt-sovette kandyj kerek bydet? — dep, Yles suradъ.

— Çurt-sovet albatыпъп ne-le keregin başka-ryp turъ — dep, enezi ajttъ.

— Ene! emdi çuunga barzagar, meni kozo alьgar. Men cuunga kozo oturajып — dep Yles ajttъ.

Enezi uulсыпъп ajtkanып ugala, kylymzire-nip — balam, çuunga baza barzam, seni kozo alpararым — dedi.

Ekskursija.

Ekskursija boľp, çurt-sovetke bardyk. Škol-don сыгала, zveno-zveno-la belynip aldyk.

Үyredyci bisti baştar bardy. Çoloj braadyp, baldar kuiscındazat.—Çurt-sovet kajda turgańń bilbeske, kizi ne bolgon?—dep, eiryyzi ajttı.

— Çurt-sovet-pe?... Çurt-sovet kyrdin ol çapında...

— Men enem-le kozo çiunga çyrgem—dep, baldarga Uleş temeşti. Çurt-sovette kөр çuruktar bar. Ondo Leninniň çaan çuruğbaza bar, ondo kөrөriger!—dep, kuiscındaşanca, baldar ozolu-sondu, çurt-sovetke keldiler. Ezik acıldy. Bir kizi baldarga udura сысыр, ajttı:

— Beri kiriger, baldar,—dedi.

— Bis mendej - şindej kirdik. Üyredyci bisti—araj, araj, baldar!—dep, toktodyp turdb. Çurt-sovette iştegen ulustan bir kizi biske kuiscınp ajttı.

— Bicikke kiceep yyreniger—dezip turdb.

Onon keregibisti surap, ugъp turdbk. Ozo predsedatel-le kuiscındaştyk. Onon agronom-tolıgъna bardyk, kolektiv-iştiň tolıgъn kөrdik. Ulustı yyreder kerektil aajyn baza uktı.

Çakıltı: Çurt-sovetke ekskursija edip varıgar. Ondo varala, çurt-sovet baldar yyreder kerektil kanajda kiceep turı, şkolgo kandyjボльш etti—dep, surap ugъgar. Çurt-sovettin içinde kanca өrөke bar, ol өrөkelerdən kolxosko vırıkeni kanca?

Sovetterdin tөs başkaruzь.

Çurt-sovetke ekskursijaga bistrı şkol-baldardıň brigadazb varıp kelgen. Olor çapıp kelele,

mundyj neme ajttı: çurt-sovette komsomol-jacej-
kańıq katcızıb viske sovet başkarudıb icırıb
küicındadıb, ońıq ajtkapı mundyj boldıb:

— Emdi sovet-başkarı — kol-kyci-le çatkan
albatınyıq başkaruzıb voırp çat. Oo turar ulustıb
išmikcilerden, kolxos-uſızınaq, baza çoktular-
dan, aktiv bolgon orto çatkandardan tudırp çat.

Kizinin kycin cimekter
turar bajlar sovet - başka-
rudı tudar-da icırıb çok,
oo tudular-da icırıb çok,
olor — yn çok ulus voırp
çat.

Bistin çurtta en çaan
başkarı — çurt-sovet voırp
çat, onon arı bastra aj-
maktyıq çopııı başkarar
— Ajmaktyıq Sovet-komi-
tedi voırp çat, bastra obla-
styıq çopııı başkarar, Ob-
lastııı Sovet - komitedi voırp çat, bastra Sovet-
Sojustııı çurtııı başkarar, — Onco Sojustııı
Tes sovet - Komitedi voırp çat.

Bistin çurt-sovette-de, ajmaka-da, oblasta-
da, sovetterdin tes başkaruzında-da, išmekci-le
krestjan ulus tudulırp çat, olor sovet - başkarudıb
başkarar ulus voırp çat.

Onco sovetterdin Tes Komitedinin predse-
dateli — Mixail Ivanovic Kalinin.

M. I. Kalinin

Одъп тавылдь.

Şkolъвьстың одъпъ tygendi. Ol тузънда kyn tam-la soop turdь. Şkoldың içi syrekej sook boldь. Baldar sookto yyrenip albadь. Уyредyci şkol-sovedin çiudь. Odъп keregin киисындадь

Ol çiunda çurt-sovettiң predsedeteli kozo turdь. Ol ajtъ:— „şkoldың eesi—çurt-sovet. Odъndь şkolgo çurt-sovet bereten. Onoñ - da eeskө kerekterine bolzhar ucurlu. Sookko bołp, yyredy tutabazып. Baldar yyrenzin. Olorgo bis bolzhar“— dedi.

Ertengi kyn yyrenip oturагьвьста, тьшкарь neme tartkan canaktardың тавьзь uguldь. Kөznөktөn kөrөr bolzovьs, 6 canak odъп ekelgen turь. Bis syyndik. Ol војпса şkolъвьs çыlu boldь.

Boş çok.

Sырга şkoldon çандь. Turaa kirele, enezine ajtъ: Ene, meni kapsagaj azandыr, mee boş çok...

— Ne - nemeni edi , возовоj çyryн?— dep, enezi suradь.

— Emdi çurt-sovettiң clenderin sołp tudar. Късырту вичик tarkadarьgar dep, biske yyredyci ajttkan. Bistin zveno onь vi koştoj аյıldarga tarkadar bolgonьk — dedi.

Enezi къзъп мендеп, azandырдь. Sыrga аза-
пър oturarda,

— „Sыrga, kapşagaj сък!“—dezip, nөkөrlөri
kөznөktөn кыјgырдь. Sыrga cala azanър, съктъ.
Olor късърту bicikti koştoj ajыldarga tarkattь.
Erten şkoldo Sыrgанъп zvenozъ mundъj otcot
berdi:

— Biştin zveno 25 късърту bicik tarkattь.
·Kөdyrezin berdik. Eki kizi yjde çok emtir.
Olordып късърту bicigin komisijaga çандыра
тавъштырдьк“.

Ekinci zveno ajttы: „çurt - sovettin clenerin
batraktardan, çoktular dan, baza orto çatkandar-
dan tudar kerek—dep, bicikter bicijle, çon-ulus-
ka tarkattывьs. Ekinci-le ycyni gruppa—çazagan
plakattardь, çuruktardь çurt-sovette, çon çuular
onon-da өskө çerlerge kadap, çapşырдьк—dedi.

-
- 1) Sler çurt-sovetke волъзър turaar - ва?
 - 2) Kanajda волъзър turaar?
 - 3) Çurt - sovetke baj - kulak ulustъ nenin ucun kijdirbes?
 - 4) Çurt-sovetke batrak çoktudan nenin ucun tudar?

Baj - la çoktu.

Baj kizi çoktu kizee ajttы:—Sler bistin аյы-
ga ne kelbes boldьgar, војgarga kerekty аş-
kursak ne alvajdьgar? Emdi - le ватър, kerek
nemegerdi alьgar!—dedi, Çoktu ajttы: — Aş-kur-
saktъ sler тегин berer emes: soñnda çaan вaa
alarьgar. Eskide - de bir kicinek neme alarъmdа,
онъп ucun өjinen өtkyre istegenim bolgoj—dedi.

Baj kizi ajttı:—çok, kœerkij, emdi ondyj bolbos! Men bergen nemem ucun neme alvaýn. Çe, sler çurt-sovette meniñ keregime bolzaar,— dedi. — Slerdin keregigerge men kanajda boluzatam?— dep, çoktu ajttı.

— Men maýtپың cike toozъп çazъгър ajtkam. Çurt-sovetemdi meni—maldып toozъп çazърдып— dep, burulap turъ. Sler meniñ maýtпып toozъп biler kizi boýr, mee kereci boýr bereer—dedi. Onъ ugър, çoktu ajttı:—çok, naaçъ, emdi eski eñ etti, çanъ çyrym keldi. Eskide sler bisterdin kycibisti çigeniger. Emdi men slerge tögyn kereci bolbozьм— dedi.

Baj kizi onъ ugър:— Akъr, sen mee aş-kursak surap, bajala, keler boloгъп - ва?— dep ajdala, съсър çандъ. Çoktu kizi eecij ajttı:

— Bis emdi bajlardan suranbas emej. Biste kolxos var... Men onъп cleni boldьм? Onon-da өskө, biske bolzaar bolş-komitedibis bar— dedi.

Surak: Slerdin aýl kolkosko clen boldь-ва?

Cyrmeş.

Cyrmeş kacan-da boş çyrvejt, vojnyп ke-rek izin edip bydyret, çonnып-da izineп tuura turbajt. Çurt-sovettin cleni bolgon Cyrmeş, ozo baştap yj ulustъл kerekteri ucun turuzър, işte-u di. Yj ulustъп çuundarын baştap, olordъ an-

cek çyrerine yyretti. Emdi, bistin çurtta uj ulus aru-cek cyret. Cyrmes kolxos-izin kiceep turъ. Bultыrdan beri Cyrmes — kolxostың predsedateli. Emdi kolxos çarandъ, Cyrmestin-ok baştaganынса, kolxos-baldaр çadar tura etti. Emdi ol turada kolxostың baldarъ çadърь.

Eki kolektiv.

Bistin çurt-sovette eki kolektiv bar. Оньын biryyizi kandъj-la maldъ azraar — „Malсь“ dep kolektiv. Baza biryyizi koj azraar — „Koјсь“ dep kolektiv. Ol kolektivterdin izi kandъj-ne? dep çurt-sovet çuunda olordың dokladын uktъ.

„Malсь“ dep kolektiv ajttъ: — „Bis saan ujlatъvьstъ, sytty ederge, munajdā iștedik. Ozo baştap saandarъvьstъ çanystan saap, sydin kem-çidik. Uj vazъna eki litr syt saap turdъk. Onon saandarъvьstъ çыlu cedenge turgъzъp, azradъk. Ujlarъvьs, sydin koštъ: saan uj vazъna eki-çarym litr syt saap turdъk“ — dedi.

„Koјсь“ dep kolektiv ajttъ: — „Biste ətken çыlda өлөң çok bolgon. Çыlu ceden baza çok bolgon. Koјьvьs cerde kъştagan.

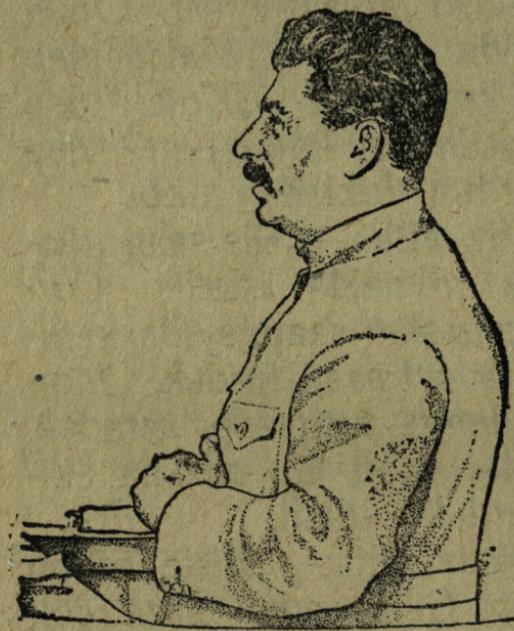
Çaskъda tal-ortoo çetre koјьvьs çudap, oldi. Artkan koјьvьstың tygin kestik. Çarym kilogramnan tyk сыктъ.

Biçыl koјьvьs çylulagan kazaganda kъştagъ, kъzъ-la kojlorъvьstъ өлөң-le azradъk. Çaskъda bir-de koj өlbədi, kədyrezi təredi. Koјьvьstың

tygi kəptədi: koj vazъna bir kilogram tyk съкътъ. Kolektiv emdi astamdu bolgonън војьgar birileger.

Bistin partija kanajda baştalgan.

1898 çыlda mart ajdъn baştapkъ kyninde, enirde Minisk-gorotto bir kicinek turada togus kizi araaj kuiscып-dazър oturdъ.

I. V. Stalin.

Çыр, çok eidp salar, partijanън baştapkъ çiипь çuiىр turdъ.

Ol tuzъnda bastra Rosijanън çerinde işmekcilerdin kruzoktorъ təzəlip turatan bolgon. Ol kruzoktor kaan başkaruzън çok edip, başka-

Ol turanън саңында urjadnik ədyp turala, turanън kөз nөgini n ot kөrynerde, онь kөrөlө, ви сај icip oturgan ulus turvaj dep sananala, ədə berdi. Urjadniktin sagъzъна birde neme kirgeni çok. Munda deze bastra kapitalisterdi, kaandъ urjadnikterdi aňtara са-

rudъ ismekcileidin koльна alarga tarъzъr turgan bolgon. Çe, olor kaan başkaruzъ-la tarъzъr turatan-da bolzo, tuş-başka sasъzъr kalgan bolgon, kaan başkaruga oль vazarga-da belen boldъ. Bastra ismekcilerdin bar-çok kycin çava biriktirip alar өji çuuktap keldi. Anajt-kanda, çaan ismekci-kruzoktordъn, grupalardъn delegattarъ Minsk dep gorotko çuuldb. Ol baştap çuulgalъ-la Rosijanъn Sotsъal-Demokrat-partijazъna birikledi. Emdi ol partjanъn adь—Bastra Sojustъn Komunis-partijazъ.

Komunis-partijaga başstatkan ismekci albatъ kaandъ, burzujlardъ, çajzandardъ, bajlardъ antara cacala, başkarudъ vojnyпn koльна aldъ. Başkarudъ koльна alъp, emdi
sotsъaljzm bydyrip,
turъ.

Çakылta: Komunis-partijanъn tөs komitettin eп çaan katcъzъ kem, bilip alъgar.

Lenin.

Vladimir Il'ic Lenin-Uljanovъn сыккан, өskөn çeri—Edil-suudъn çakazъnda turgan Simbilsk dep gorot. Emdi ol gorot Uljanovsk dep adalъp çat. Lenin vojnyпn çyrgen çazъna ismekci-le krestjan albatъnъn ke-

Lenin Volodja.

regi ucun turuştı. Ol albatın vaj pomeşcikter-
din, kapitalisterdin koşnaq ajgyp alarga çazına
kiceedi.

Kaappıq bijleri—kapitalis-burzujlardıq kul-
darı—onı nekezip, kol salvaj turatan bolgon.
Kanca katap tyrmelep turatan bolgon, usında
Lenindi Sibirge ssylkaa ijgen. Ol Minusinskij
okrugta Şuşensk dep dereñnee çattı. Lenin
anda-da çok, vojnyıq izin nekegence iştеп
çyrdı. Kol-kyci-le çatkán albat iň kapitalisterdin,
vajlardıq koşnaq ajgyp alarga kiceedi.

Işmekci-le krestjandar Leninin baştagan
komunis-partijazına bydip, oo başadır, var-
çok arga-kycin biriktirip alır, kaan başkaru-
zına tabaqyr, çuulaştı. Kaan-başkaruzınp anta-
rır, çok edele, işmekci-le krestijandar sovet-
başkaru turgustı.

Leninin baştap təzəgən komunis-partijazı
bek partija boldı, sovet-başkarudı bek turguzır,
bastra albatınıq xozastvozınp əñzytti, kəp zavot,
kəp fabrikter turguzar boldı.

Sovet-çurtınp icinde kəp fabrik-zavot tu-
dala, bastra mal-as xozajstvonı sovxostorgo
berip, kolxostorgo biriktirip, sotsyalis-çurt
vydyrer boldı.

Leninin yyredyzi.

Lenin çazına işmkci-le krestjan ulus
ucun turuşkan. Lenin işmekci-le krestjan ulus-

тын нөкөри болгон. Lenin olordын yyredy-cizi-de, olordын баşсызы-да болгон,

Bastral çerdin ystynde işmekci ulus oncozь—каръндаш — dep, Lenin ajtkan. Bastra çerdin saldattarъ — işmekci-le krestjannын baldarъ — degen,

Olor bastrazъ çанъс bile uluska tynej dep, yyretken.

Bastral çer ystynin işmekci-le krestjan ulustarъ birigip alza, ol tuşta bis өştylerdi çenip salarъвьs—dep, Lenin yyretken. Kandъj-la къзалланаң съгадъвьs—dep, yyretken.

Kan təgylgen voskresen.

Bir mun togus çys веş çыlda çanvar ajdyн 9-сы kyni — voskresen kyn bolgon. Ol kyn Peterburg (emdi Leningrat) gorottыn işmekcileri kaanga bargan. Olordын kaanga bargan keregi mundj bolgon: işmekci ulustып çyrym - çадызъ syreen koomoj bolgon. Kaannып bijleri olordь kъstap turgan. Iştep alganъ çiir kursa-gына çetpej turgan. İşmekciler kaanga izendi. Kaan bistin munajъp şyrалап turgаньвьstъ bilvej çat. Bis oo вагър, komъdazавьs, ol biske bołzar, çyrymibisti çenil edip вегер— dep, bardь. Onъjda izenip, işmekci ulus kaan çaar вагър çatkan.

Kaan deze, olorgo udura cery съgargan.

İşmekciler kaan өргөөзине җедип kleetkende, kaappын ceryzi işmekcilerdi atkan.

Oı tuşta көп kizi өлгөн, işmekcilerdin kanь төгүлгөн. Kaan-koňnan ulus onojo өлгөн.

Kaanga izenip çyrgen işmekciler emdi, тиң көрүп, сөкөди. Onъң soңında işmekciler айтты:

—Kaanga izeneri çok turъ. Emdi војвъстъң argavъстъ војвъс bedrep tabar. Ono өскө biste arga çok,“. deşti. Arganъ bedredi.

Onъң argazъ—Leninniң komunist - partijazъ boldъ. Komunis - partijaga başdadър, kaan - bjileri - le çuulazър, olordъ - karынса bastъ. Bojlorъпъң işmekci - krestjannың sovet - başkaruzън tutты.

Lenin ook albatylargaボルシカン。

Kaan tuzънда ook albatylardъ kaan başkarу, kapitalister, koçojьmdar, avystar, çajzandar, bajlar alba-şыrada tutkan. Nөkөr Lenin Vladimir II'ic ook albatylargaボルシカン。Orus kaappъn kolъnda turgan ook albatylardъn віryyzi—altaj-ojrot albatъ bolor. Nөkөr Lenin ismekci-le krestjandъ munajda yyretken: Ook albatylardъn çadъzъn өre kөdyrer, olordъ bicikke yyreder. Bis kandъj-la arga taap, olorgoボルザр—dep, Lenin ajtkan. Alba-şыrada turgan kandъj-la albatylarga Lenin karu bolgon.

Nек. Lenin baştagan sovet-başkaru ook albatylardъ aldъnaq başkarulu etti. Onъn kereginde altaj albatъ aldъnaq başkarъnar avtonom Ojrot-Oblastı boldъ. Sovet-başkaru altaj ulustъ yyrenzin dep, kөp şkol асър turъ.

Leninniң өлгөн күni

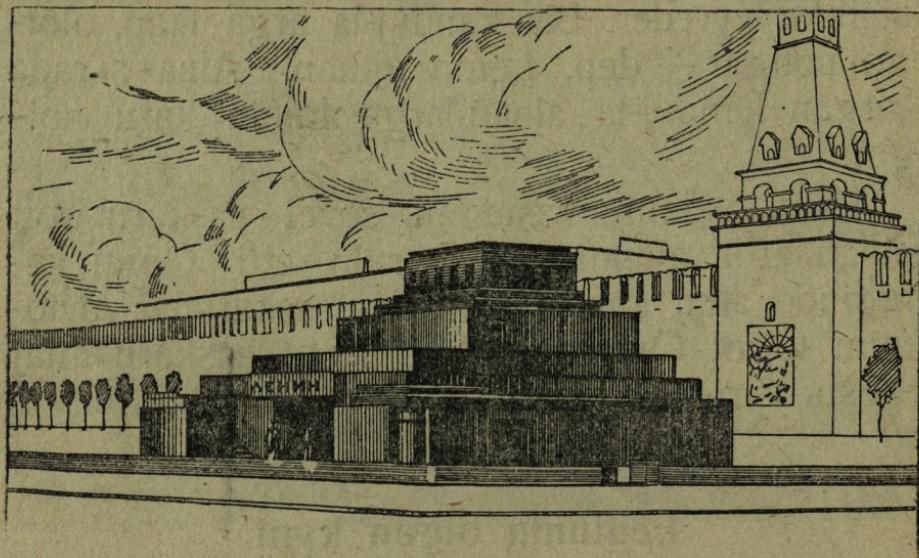
Lenin ooғыдъ. Çanvar ajdyн 21 kyninde enirde Lenin өldi. Onъ bastra ismekciler ugър, acuurkandy.

Leninniң sөөgin çuuganъ. Lenin өлгөн kijninde syreen çaan sook turdъ. Koron sooktyн туманъ kynnин kөzin bөktөp turdъ. Ondyj-da bolzo, Leninniң sөөgin tudarga çuulgan

ulus syreen kөр boldь. Işmekci-le krestjandar војьпън вაşсызъпън сөөгин çajaапъна salдь.

Ol tuşta çurtъвъстъп icindegi ne-le var iş
beş minut krezi toktop, тъм boldь. Leninge
acuurkanър, ulus ъjlادь.

Lenin өлгөн-de bolzo, опъп ordына komunis
partija artыр kalgan. Leninnin yyredyzi aaјыпса
komunis-partija albatъпь ak çarкç colgo — sot-
syalis-çolgo съгадаър turu.

Leninnin çaa jaапъ (mavzolej). Mos-
kvada kremlдин stenezinin çapънда, çaan
çalbak orom bar. Ondo Leninnin sөөgin çuugan.
Leninnin çajaапъпъп ystynde „mavzalej“ dep
taş tura bar.

Kynyn sajып başka-başka çerden ulus Lenin-
nin sөөgin kөrөrgө, mavzolejge kelet.

Lenin anda ujuktap çatkan clap çadъrъ.

Kem solъrъ. Lenin өlgөн-de bolzo, опып etken izi tyry. Leninnin orдьnda komunis-partija turъ. Ol partija Leninnin baştagan kerekti bydyrip çat.

Komunisterdii eecij ças komsomol өskyrym өзип çat. Olor komunisterdi solъrъ. Komsmoldъ solъrъ pioner өзип çat.

Pioneerdi solъrъ — oktjabrlattar bolor. — Solъşсылар eecij-teecij өзип turъ.

Leninnin baştagan yyrydyzin Leninnin komunis-partijazъ исъна съгара iштеп bydyrip çat. Ol yyredy — bij, baj, kul, çok cyrym edip alаgъна — sotsyalizm, komunizm bydyrerine baştap çat.

Oktjabrjattar.

Koшtoj turър,

„Oktjabrjattar“ —

Teң vazър,

Dep ajdar.

Oյn, kozon

Oktjabrjattып исүтъ —

Salър çyri.

Pionerge boluzar.

Bijik tutkan

Kol kyci-le

Къзыл таапъ

Çatkandarga

Өтө kejde

Ezigibis

Çajыльр çyri.

Kacan-da bolzo,

Опојър çyrgen

Aсылу — dep,

Kem? degezin,

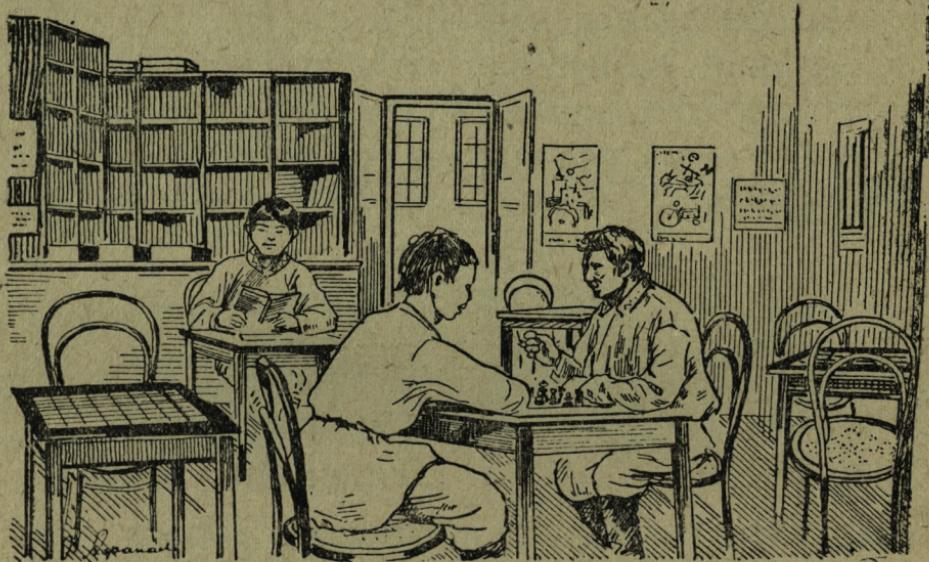
Oktjabrjattat ajdъzat.

Gazet tarkadась.

Къş kelerde, ulus kөвизинде turada otтара болдь. Arъ-beri çyryzer ulus astадь. Pocta-la kelgen gazetterdi, bicikterdi tarkadar kizi çok boldь.

Baldar şkoldың çunnында çөр съgardь, ol gazet-bicikti tarkadar boldь.

Emdi pocta keleri-le, baldar gazet - bicikti çurtтың ortозына tarkadър түръ.

Biblioteka.

Kyndyci 8 çашту. Ol yyrenip çat, knige късыгър bilip çat. Ol kynyn bibliotekaa вагър, anda kynиң sajып knige, zurnal късыгър çat.

Kyndyci bibliotekadan çanarda, enezi suradь: — Balam, kajda вагър keldin? — dedi.

— Ene, men вибилитекадаң кeldim, knigeler көр, olordь men kөrip, късырдьт — dep, Kyn-dyci ajttь.

— Knigelerdi късырь, nenи bildin? — dep, enezi suradь.

— Eskide çyrym karanuj bolognъn, eskide çoktu ulustън çадъзъ koomoj bolgonъn bildim. Onoң өскө, ulustъ kam, çarлк, авъс—уы mekelep çyrgen bolgon, онь bildim. Emdi çanda kudaj, kөrmөs çok, сындык çan — dep, Kyndyci ajtь.

• Онь ugup, enezi ajltь.—Balam, yyrengentin çakşь, ozo bis karanuj çyrgenik — dedi.

Surak. Slerde biblioteka var-ва?

Biblioteka çok bolzo, онь edip alarga kiceeger.

Sten - gazet.

Bistin şkol sten - gazet сыгاردь. Ol gazette mundыj bicik bicilgen:

„Aldынаң çatkan ulus baldarын şkolgo ijvej çat. Olordън казызъ baldarын sogъp turu. Çoktu ulustън baldarъ kijimi çogънаң uyrenvej çat“. Onoң өскө mundыj bicik boldь: — Çajtak kynuң sajын arakъlap turu. Ajылнда bala - barkazын, emegenin çaantaјын sogъp turu. Onь toktodor kerek“ — dep bicilgen.

Şkoldын ne-le izin sten-gazetke biciger.
Sten-gazet edip, сыгарыгар.

Likpunkt.

Sovet - başkaru — kol kyci-le çatkandardың başkaruzь. Ol olordь bicikke yyredip turu. Albatъda bicik bilbes çanъs-ta kizi çok bolzъn dep turu. Оньң kereginde škol likpunktka bolbzar ucurlu.

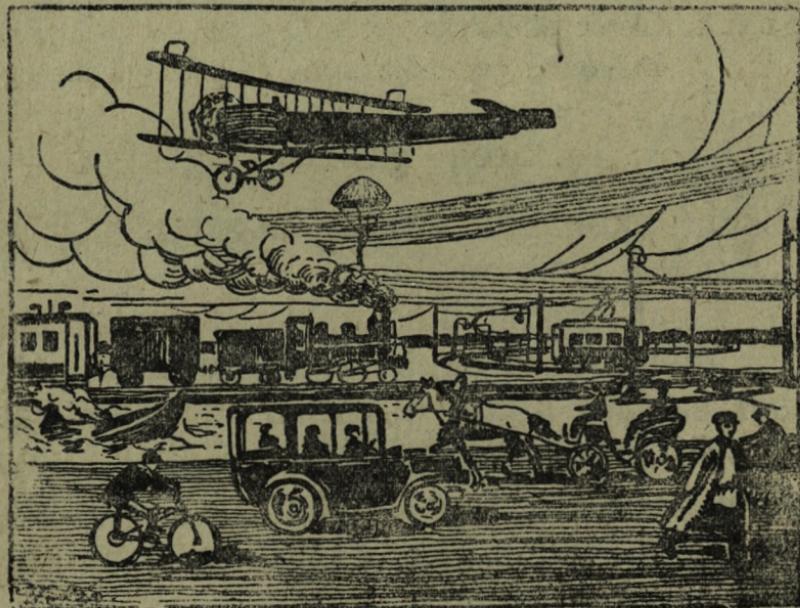
Karanuj çyrgen albatъlar ugъgar, ugъgar!

Likvidator keldi, likpunkt асылды, асылды!

Kapşagaj вагъгар, karańuijdb çatъdър, yyreniger!

Gazet-zurnaldь kem ekelet.

Gazet - zurnaldь pocta ekelet. Ozo poctanъ at-la tartkan. At-la pocta kapşagaj вагър

volvojt. Оньң ucun pocta tyrgen kelbes bolgon. Kijninde ulus temir çol cazap algan.

Оньң вагағы — attan syreen tyrgen. Ol ty-ni-tyzi-le barar. Poctanъ emdi temir çol-la ekelet. Onon атъ avtomobil çyrgedij çol-la, avtomobil-le aparat.

Avtomobil çyrip bolbos çaman çol-la at-la tartat.

Attu çyryp bolbos cerde tөөгө salыр, tartat-Olordon өскө, poctanъ aeroplanga salыр, kej-le ekelet. Kej-le kelgen pocta syreen tyrgen,

Suraktar: Slердин cerde pocta вар-ва? Онь ne-le tar-
тыр turu? Telefon, telegraf вар-ва?

Telefon.

Azъj gorotko çyrgen kizi telefonды kaa-caa kөрөтөн. Emdi sovet-başkaru turgan kijninde telefon deremne-çurt ortozьnda-da bar boldь.

Ol baza syrekej tuzalu neme. Онь-la bir kizi baza bir kizi-le uraak cerden kuiscыndazър çat.

Telefon elektericestvonъп kyci-le iштеп çat.

Çakылта. Çerigerde telefon bar bolzo, ekskursija-la вагыр онь көрүп keliger. Оньң iштеп çatkan аајып, исирүп uyredy-ciden, ol emeze өскө-de biler kiziden surap, bilip alьgar.

Telegram.

Telegram baza elektricestvoňq kyci-le išteer. Onъ-la kizi telefon clap kuicſyndabas. Ajdatan sosti caazъnga bicijle telegramnyq aparadъna soktъrar.

Telegram bir kanca mun kilometr çerge barar.

Radio.

Telefon-la telegram emik-le bargan elektricestvo-la ištep çat. Radioda deze emik çok, onъq ajdъp turgan sestori өskө çerden kej-le kelip çat.

Kuicſyndagan ermegi kandъj-da uraak, çerden ugulъp turat.

Ojrot-Oblastып алватель.

Ojrot-oblasta çatkan alvatъ: orus, altaj, tuba, kumandъ, ealkandу, kazak. Ol onco alvatъ ojrottyп çопъ вольр çat.

Bu alvatъпп көвизи mal azrap çat. Azragan malъ ви: çылкъ, uj, koj, ecki. Cuj вазънда çatkan telenit-le kazak ulus ви maldan өскө sarlk-la төө azrap çat.

Ojrot-oblastып kezik çerinde аş. salър çat. Salgan azъ ви: arva, viudaj, sula, arъş.

Ojrot çerinde kanca kөр аш iшteer, mal azraar kolxostor bar, baza, kөр mal azraar sovxostor bar.

Ojrotto avtomobil çyrer çанъ trak - çол iшtelip bydip çat, ol çол Kadын - suudъ өрө barar.

Kol kyci-le çatkandar karъндаш bolor.

Bastralып ystyniп kol-kyci-le çatkandarъ ись-сөөги başka - başka-da bolzo, olor onco војвојна karъндаш oшкош вольр çat.

Bistin Sojuзъвьстан өскө albatъlar emdiгi tuzънда kapitalis - başkarulu çадър çat. Bu başkaru olordъ kъстап, kъjnап turu. Ajdarda olor bu alban başkarulardъ antara cacarga velettenip çat. Ol сасыlgan kijninde olor baza ви oшкош sovet - başkarulu вольр, çанъ sotsъalis - çyrym bydyrip alar.

Sook çerde.

• Sook çerdin uluzъ „cum“ dep ajыlda çurtap cedar. Olordың ajыльпың қавиузъ ak-kiiktin terezi bolor. Ajыldың icine baza ak-kijiktiң terezin çajyr salar. Cumпың icinde ot odыrar.

Baza kazъзъ, çerden kazър, воъна tura eder. Toşton kөznөk edip alar. Ol çerdin uluzъ sookko şyralap çat. Olordың azragan malъ—ak-kijik bolor. Ak-kiik kьşкьда çenesti kardың alдынаң cap-sыр turър otoor. Sook çerdin uluzъ ak-kiikterin, ijitterin canakka çegip, cyryp çat.

Ak aju

Çerdin tyndik talazъnda çaj çok. Kacan-da
къш turat. Anda toştu tenis bar. Ol tenistin tozъ
kacan-da kaýlbas. Çe ondyj-da bolzo, çaj orto-
зънда tenistin tozъ kaa-caa cerde ojыльп turar.

Ak aju toştu tenistin аңь bolor. Ol toştyн
ajagънаң suuga kirip, ojto çana toşko съсьр
çyrer.

Toş teniște baza kandъj aңь bar? Kandъj kuş bar? Опь
surap, ugup alьgar?

Samojet-uulcak.

Samojet-uulcak çылу çerge keldi. Kөryp çyrze,
ви çer воյпъң çerinen sranaj başka emtir. Өs-
kөn agazъ çalvyrak-byrly. Өloni-de czyzn-çyyr
boldь. Mundagъ ulus keregine attu çyrer emtir.
Emeze avtomobildy çyrer.

Опъ көріп, уулcак санандь. „Bu çer karyn
сартык çер. Bistin çerde ak-kiikti canakka се-
геle, barar bolzo, avtomobilden koomoj bolbos.
Ijtti çegip çyрerge kandyj çakşь. Ol çoldon
kacan-da aspas“ — dep, војьпъң çerin санандь.

Çылу çerde.

Kynnin tyistik talazьndagь çeri syreen izy.
Ol çerde agaş өлөн syrekej өзөр. Ol agaşтың
ortozьnda kөр aŋ-kuş bar, kurt - koňs-ta kөр
bolor.

Ol çerdin uluzь камьштаң, kөrөңнөң çapas
edip çadat. Emeze agaşтың вазьнда çapas edip
alıp, çadar. Agaşтың вазь çaat seryyn bolor.
Anda çylan, kurt çok. Опъң исун амър çada-
dylar. Olor çaatайып çylanas çyrer, ol emeze
çyk-le camcacaң çyrer.

Çылу çerde kandyj uktu ulustar bar? Опъ biler kizideң
surap ugup alьgar.

Arslan.

Afrika-çerinde tyşte kyn kizinin cike төвө-
зине вагър azar. Tyşte çer syreen iziir. Izigen
kumaktyң ystyne kizi вазър-ta bolbos bolor.
Tyşte ne-le aŋ-kuş seryyn bedrep, koju agaşтың
arazьна kiret. Kizi-kiikter-de seryynde çadar.

Enir çedip, kyn aştъ, seryyn tyşti. Agaş а-
зьнда onco neme tabыштандь. Arslan tyştegi

izyden چазънган çerinen ҹаң түгър съкть. Kur-sak bedrep mantap cyrdi. Вагър ҹадала, ogurdь. Arslannын ogurganъ syreen uraak uguldь. Опь

onco аң-куş tanьдь. Arslan kleedi dep, tekşı ҹазъngladь.

Indija-çerinde.

Indija-çerinde indus dep albatъ curtap çat. Indus ulus syreen kөp. Olordын çeri, ajdarъ çok, çылу, izy çer. Anda kacan-da кьş bolbojt. Indus ulustъ anglican albatъ vaktъгър algan. Indus albatъ anglicannын koñnaq съгар arganъ bed-rep turъ.

Indijanън çerinde kөрçөөзө var. Опь Anglija-нын kapitalisteri, bajlarъ Indijanън ulustarъnan blaap alьp turat, Indijanън ulustarъ ol çimekci

kapitalisterdin kołnaq ajtyr, vojaldynaq başkaru tudyr alyr, çajym başkarulu çadarga kicep turu.

Indijanyp şkolında.

Koju agastyn kuiuunda Gopala dep attu uulcak enezi-le çurtadı. Gopala 7 çaska çetti, Enezi uulcasıny şkolgo yyrenerge tergedi. Gopalanyp enezi syrekej çoktu kizi bolgon. Ol tyn-tyş iştənip, balazyna kijim edip berdi.

Gopala şkolgo keldi. Anda syrekej kəp baldar yyrengilep turı. Onco baldar ordy-ordyna oturıryr, yyrenip turı. Uyredyci Gopalanyp baza oturgustı.

Indijanyp şkoldorındagı baldar poldogı ələn-təzəkkə oturıryr, yyrenet. Ondyj „tsinovka“ dep ələnnən etken təzəgin vojyla şkolgo kozo ekeler.

Indijanyp çerinde şkol syrekej as, baldar deze kəp, ol şkoldorgo yyrenerge turgan baldardıñ sanaazında bar-da bolzo, yyrener şkoldor çedişpej çat, baza aş-kursagy, kijer kevi çok kereginde yyrenip alvaj çyret.

Onyp icun bastra Indijanyp albatazı kaan-kapitalis-başkarulu Anglijanyp kołnaq ajtyr cıgarına evin bedrep çat, vojaldynaq çajym başksru tudala, kəp şkol acarıny sananyp turat.

Indijanyp albalızda Indijanyp baldarın-da Lenindi baza bilip çat, onyp icun Leninnin yyredy

аајпса војь алдънаң çaјтм başkaru turguzър
alala, bastra baldardъ školgo yyrederine kiceejt.

Sovet başkaru çok bolgon bolzo, bis-te ondyj kөр
şkoldu bolbos edis.

Negr.

Negr dep albatъ Amerikada izy çerde çur-
tap turu. Negr-albatъпън edinin өni kap-kara,
вољър çat.

Negrдъп kөzinin agъ-la tişteri kazajър
kөrynet.

Negr-albatъпъ Amerika-la Anglijapъn kapita-
listeri kuldанър algan, Negr - albatъ Amer-
ikanpъn, Anglijapъn koънаң аյтылага baza eр-
arga bedregilep turu, војь алдънаң çaјтм baş-
karu tudаръна kiceep turu.

Kөerkij negrlardъп çyrym-çадызъ syreen
koomoj.

-Anglija.

Anglijapъn çurtъ talajdagъ ortolъкta. An-
glicandar talaj - la kerepty çyrerge syreen ulus.
Anglicandar tenis - talaj - la атъ - beri çyryp,
tenis azъга çurttardъ bojlorъна вакърган. An-
glijapъn војьпън ortolъk çeri çaan emes. Çuu-
lap algan çerleri syreen kөр. Bazър algan
çurttardъ „kolonialar“ dep ajdar. Anglijapъn
kapitalisteri kolonjalarda çatkan albatълар
kuldanър turu.

Anglijanyn çerinde kęp işmekci ulus var.
Ol işmekci ulus kapitalisterdi, burzujlardy sa-
carga belettenip turu.

Şanxaj gorotto çatkan Şen dep uulcak.

Şen adazъ-enezi-le Şanxaj gorotto çatkan.
Ada - enezi onъ vojloqыпъ кьдат çapъна uyret-
ken. Bir katap Şen şkoldon çapър kleedip
anglican kizi kьdат kizini sogър turganъп
kөrdi. Onъ kөrөlө, Şen ajыльна çapър kelip, adazъ-
nan suradъ:

— Ada, anglican ulus bistin kьdат ulustъ,
ne ucun sogър turat? Olorgo ondyj taptъ kem
bergen? — dedi.

— Balam, sen vojып udabas bilerin. Bisti kь-
dattып çoktularып, anglican, japon, amerikan
ulustып kapitalisterinen bolgoj, vojvьstъп,
kьdат - pomeşcikteri-de çantaјып sogър turatat
— dedi.

Çakyta: Kьdат çerinin çoktularыпъ çadъzъ kandъj,
onъ biler kizee kuiscыndadър alьgar.

Karu bicik keldi.

I

Şыlu turaa kирerde, enezi suradъ: — Balam,
kandъj çaan tabъstanър, şkoldon çandъgar?
— dedi. Şыlu ajttъ. — Bygyn şko!do solып bicik
kelgen — dedi.

Ol kandyj bicik—dep, enezi suradъ.

— Kъdat cerinen keldi.—dep, Šyru ajtъ.

Enezi ajtъ.—Kъсъгър ver, balam!—dedi.

Šyru bicikti alъp kъсърдъ.

II

Slerden bicik aldъвъs. Onъ kъсъгър syundibis, slerdin çyrym çakşъ emtir. Bistin çadъş koomoj. Çurtъвъsta çoktu ulusta çiir kursak çok. Kъra iшteer çer bajlardън kolъnda. Çoktudън kъrazън baj blaap algan.

Bis kөp çoktu baldar serenke eder fabrikada iшtep turubъs. Bisti kynin sajn kөmөлөp, sogup turu.

Çoktu, ba'dar soguştan өlip turъ. Kece bisti baza soktylar. Bistin çadъзъвъs mundъj. Blske boльzъgar.

Kyndyci ajtъ: „kъdat baldarga boluzar kerek”—dedi.

Çer ystyniң baldarъ

Çer ystynde

Çyzyn-çyyr өndy,

Çyzyn-çyyr tildy

Albatыlar kөp.

Çer ystynde

Bir kanca miljon

Coktu baldar bar.

Olor kөdyrezi

Erten-tura
Menđej - şindej,
Skol çaar bargylaſt.
Kapitalis-çurttu talalarda
Baldar şkolgo barar sagıştu turat.
Baťyr, yyrener şkoldor deze çok.
Onъп вазънда ыјlap çyret,
Kapitalisterdi ajtkylap çyret.
Olor çyzyn tildy,
Çyzyn өndy-de bolzo,
Bicikke yyrenerine
Bastra kiceenip turu.

Bastra çerdin ystynde kol-kyci-le çatkandardып
baldařъ војь-војьна каъндаш — dep, нөкөр Lenin ajtkaн.

Şkoldo etken oյп.

Şkoldып baldařъ spektakl-oյп eder dešti.
Bis, ook baldar onъп ugup, syyndik. Çuun
boldъ. Kandъj oյп-spektakl turguzar dep,
şyysti. Uckomпъп predsedatelі ajttъ: — „Baj - ku-
lak - la çoktu - çoji“ — dep, spektakl-oўп var,
onъп turguzar — dedi. Salva ajttъ: — Onъп исиръ
ne? — dep, suradъ.

— Onъп исиръ mundъj: „Eskide çuktular baj
ulustъп kolъnda bolgon. Emdi çuktular kolxos-
ko kirdi. Bajlar çuktuga өсөшти, kolektiv - kol-
xostъ çaman kөrdi. Baj kolektivtin azып өртөп
salдъ. Onъп çoktu kizi kөrdi. Bajdъ çargaa

berdi. Baj kalaktadъ“—dep, predsedatel ajttъ. Bis onъ ugala, onsovъs—çөр! çөр!—deşlik.

Oյndъ yyrendik. Soñndä şkolgo onъ ojnodъk. Oյnga kөp ulus çuuldb. Bis syunip ojnodъk. Oյn өtken soondo çaan ulus ajttъ: „Syreen çakşь oյn boldъ“—deşti. Anda өskө oйn, kozon baza boldъ. Çaan ulus bis-le kozo ojnodъ.

Sler kandъj oйn turgustьgar?

Eski - le çандъ.

Kolxos çы sajn тъңр turъ. Mal - azъ kөptөp turdъ. Kolxos iştin kөbizin maşyna-la iştep turu.

Onъn ucun kolxosto uur, şyralu iş çok. Olor iştı өmөлөzip, iştep turat. Kem kizi kandъj işke caraar, onъ şyyzip alъp, өjly iş beret.

Onъn ucun kolxostын izi kacan - da tyrgen bydet. Kolxos izin өskө kolxostor-la mөrөjlөzip iştejt.

Mөrөjlөzip iştegen iş kolxostъ çarandыръ turu. Kolxostын clenderi çalkuuırъ otырvas.

Kolxosto ne-le iştegen iştı zdel'nyj iş edip turu: kөp iş iştep bydyrgeni, kolxostын kolъna kirgen kirelteni ylezerde, onon kөp yly alъp çat; iştı as iştegeni as yly alar; iştı sranaj iştebegeni bir-de neme albas, kuru bolor.

Boş tuzunda olor gazet, knige късьтар. Ol gazet knigeni късьгър, sagъş alъnar.

Kolxos-çyryminde arakъ çok bolor, аյы-çurttyң амър җадарын kiceer, bicikke yyrener.

Eskide җадьш ondъj emes. Eski җадьш șıralu, izi kөр, uur bolgon, astamъ as bolgon.

Ozogъ җадьш ҹаңьс-la вай uluska syrekej tuzalu bolgon. Çoktu kizee bicikke yyrenerge kacan-da boş çok bolgon. Ozo şkol-da as boldъ. Onъп исун kol-kyci-le çatkan albatъ karañuj bolgon. Koomoj kizi ҹаантаяjn arakъicer, izi tutap turar.

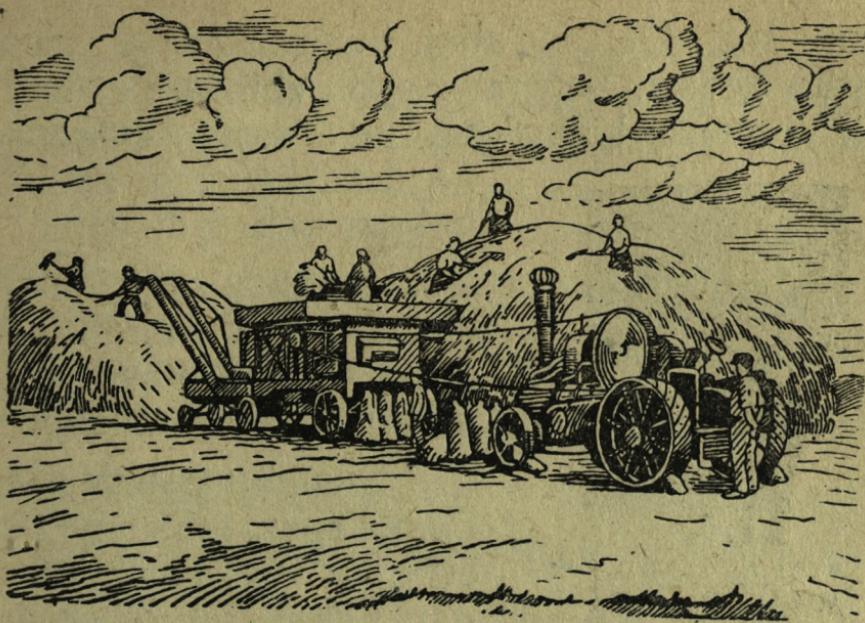
Arakъ icken ezirik kizi аյылнда сартък eder. Ol bulganыр айылнда sogъş, keriş съгарatan. Onъп айыл амър ency curtabas bolgon.

Maşына.

Ozo maşына as bolgon. Ulus ne-le iştı kol-la isteer boldъ. Kol-la istegen iş kapsagaj ҹылbas. Kandyj-da iştı kol-la işteze, kizi șıralap turar, kireltezi as astamъ çok, bolor.

Sonъnda ulus maşыna eder boldъ. Maşыna aştъ tyrgen iştеп çat. Maşыna kiziniн izin cенil etti.

Çakylda: Maşыna kanajda iştenip çat, опь аçыктар kөрүп алъгар? Maşына çokto ulus aştъ, өлөndi ne-le istegen, опь agaстан ҹазап алъгар? Emdigi slerdin kolxosto kandyj maşына вар, опь caazingga çurap алъгар?

Aş sogor maşyna.

Ozo ulus aştъ agaş-la sogor bolgon, emeze atka bastırar bolgon. Emdi aştъ ulus maşynala sogor boldь. Maşyna aştъ kapsagaj sogър çat. Maşyna salamga aş artıspaj, sogър turu.

Aş sogor maşyna at्तың kyci-le emeze tractor-la ebirilip çat.

Çakылта: Ozo ulus aştъ ne-le sogър turatan, онъ agaştan ediger. Emdigi ulus aştъ ne-le sogър turgan, онъ caazingga çurap alьgar.

Separator.

Sytten kajmактъ maşyna - la ajrar. Ol maşynapың adь „separator“ bolor. Separator degen sөs orus sөs emes, өskө uktu albat-

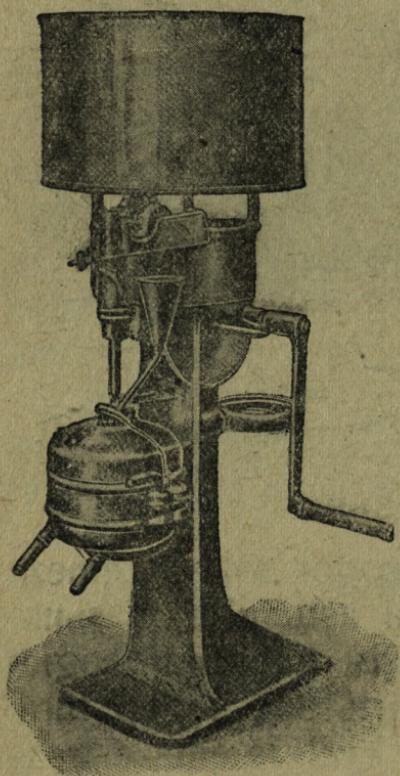
пъң сөзи. Ol сөс altaj tiline „ajraась“ dep, сөскө kelizer. Separator sytti eki başka ылгар. Bir çапына kajmактың војь barar, bir çапына deze kajmagъ ajтырь kalgan kөк sydi barar.

Separator sytti kanajda eki başka ajгър çat deze? Онь ви тунан-атъ ajдыlgan sөстөн bileriger.

Stakanga çарымдаj suu итър альгар. Ol suuga bir сытсым ату kumak salъgar. Onoң атъ, ol suudь kalbak-la bulgagar. Stakandagъ suu ajlanar. Ol nenin ucun ondyj deze, kumak suudan uur воър çat, ajdarda ol suu-la kozo ajlanarda, suudan uur ucun, stakandъ kujulap ajlanъr turganъ ol. Sepa-

rator icindegi syt syreen tyrgen ajlanar, ajdarda өрөмөзи çеніл воър separatorдың cike ortozъна ajlanър, bir çerden agar, өрөмөзи ajтырь kalgan kөк sydi deze uur ucun separatorды kujułaj ajlanър, baza bir çerden agър keler.

Çakyta: Kolkosko вагър, separatorды kөryger, опың kijninde онь caazъnga çurap альгар.

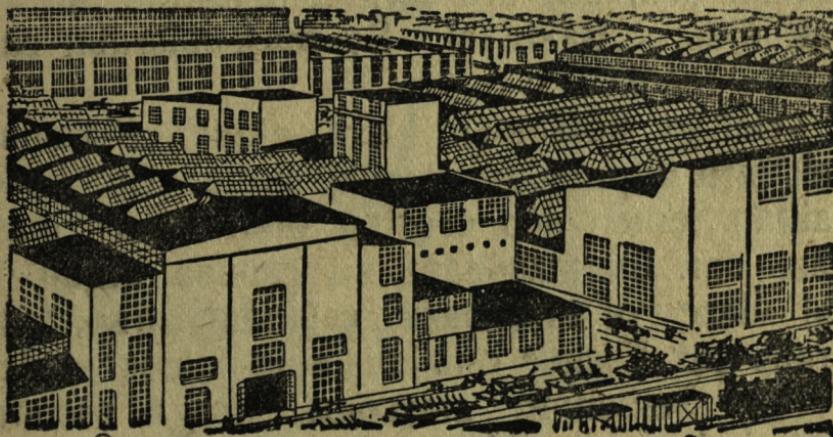

Separator.

Maşyna eder zavot.

Toodo dep uulcak ene-adazъ-la kozo gorotko keldi. Azъj çatkan cerindegi baldarga Toodo bicik iidi. Toodo bu munajъp bicidi:

„Bis maşyna çazaar zavottың çapында çadыгъвьс. Zavot çyzyn-çyyr maşyna edip turu. Menin adam anda iştep turu. Zavot syreen çaan. Zavottың kөznөktөri-de aaјъ çok kөр. Zavottың icinde temirdin tabызь syreen. Zavot

Sel'maştroj.

kynyn kөр maşınalar edip, съгарып turu. Zavot aş cacar, өлөң сабар maşınalar edip turu. Ol maşınalardы çer sajn tarkadып çat.

Çakylta:

1. Kolxosko barala, опың maşınalarын көрiger.
2. Maşınalar-la ne nemeni işteер? Опь surap ugup alьgar.
3. Kolxosto kanca maşyna var? Опың toozып бодор alьgar.
4. Şkolgo kelele, ol kөргөн maşınalardы çurap alьgar.
5. Ol çuruktardың алдында maşınalardың адып bicip salьgar.

Maşınalardы северлеери.

Bir kyn şkoldың baldarъ kolxostың maşınazын көрөр dep, şkol-baldařyńpaq brigada төзөjle, kolxosko bargan. Kolxosto kөр maşınna bar emtir. Maşınalarъ oncozь taskaktың aldynda turъ.

Kolxostың kizizi baldarga onco maşınalarън išteer izin ajdъr berdi. Maşınalar, balkaştoozын çok, cek-aru turganын kөrөlө, bir uulcak ajttы: „Ba-ta-a!.. Bu maşınalardың çara-зын!“ — dedi.

Bajagъ kolxostың kizizi ajttы: „Maşınapъ cek-aru tutpaza, ol, udabaj, yreler. Bu kederi çatkan Semen dep orustың өлөн савар maşınazъ bar. Ol maşınapъ ви çanqда algan. Bu çыл deze ol maşınazъ çalanda turър, tatap, yrelip çat. Ezende опь-la iş edip bolbos“ — dedi.

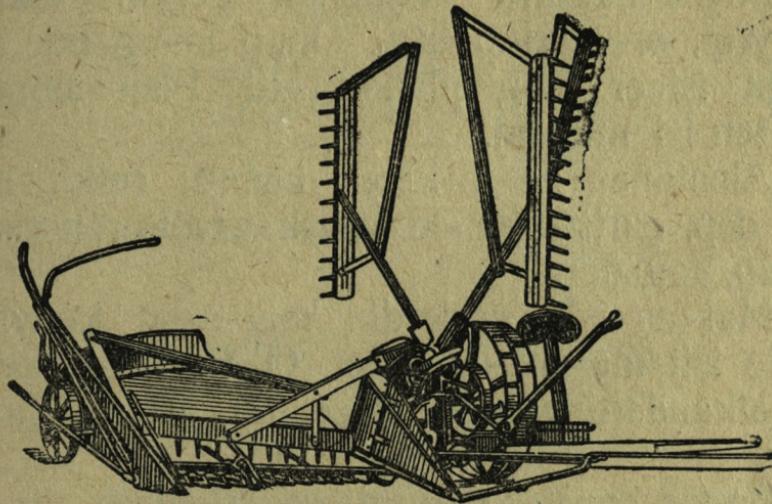
Ol Semenniң maşınazъ karga bastыръ, çada kalganын baldar bojlorь-da kөryp çyrgen. Olor maşınna onojda çadър, tatap yrelip kalarын bilbegender. Emdi ви киисынды ugup alala,—maşınapъ kiseeveze, yreler—dep, baldar çanq bilip a.dыlar.

- Suraktar. 1. Slerdin çerde maşınalar bar! ва?
2. Опь yrelbezin dep, ulus kanajър северlep çat?
3. Maşınna karga - suuga bastyrza, kandyj bolor?
4. Slerdin çerdin kolxozъ maşınalardы kanajda северlep çat? Опь ғагър kөryger.

Tereştin maşınazъ.

Tereş—orto çatkan kizi bolgon. Baştap Tereş kolxosko kirbedi — jzimdi aldьnañ iştejdim —dedi.

Ol aş kezer maşına sadъp a'dъ. Eki-çañs malыn sadъp, maşınanъ aldъ. Algan војьпса maşına-la војьпъп ne-le azъп kest. Төт kynge kanca var azъп yze kezip saldъ. Оньп

Aş kezer maşına,

soñında maşınazъ tegin turdъ. Maşınazъ tatka çidirip, yrelip çattъ.

Tereş çançs војь kanajyr-ta kiceeze, maşınadañ oo çeder tuza as boldъ. Ol sanandъ:— Eki çançs malыmdъ sadъp, algan maşınna-la baza eder iş војьmdа çok. Emdi maşınam tegin turъ, oo yzeri tatap, yrelip çat. Оньп ordына maşına alar dep malыmdъ satpagan bolzom, опь-la astamдъ artъk alar edim. Kol-

xostəq maşınaları iş çok tegin turbası olordıq
kezer azı kər. Maşına kolxosto astamdu
emtir, çanqıs kizee, deze səybəmdü emtir dep,
şyynip aldb.

Udabadı, Terəş maşınazın alganca, kolxos-
ko, clen voýır, kirdi.

Beş çıldıq planı.

Sovet - başkarı albatınpı çyrum - çadırzınp
kədyrip, əre tartıp turı. Onıq keregende beş
çılga işteer iştiq planınp etti. Plan aajıncı
iştejten izi mundıj.

Albatınpı ne-le kerek nemezi çetkil bol-
zınp dep, çurtınp ne-le fabrik - zavottorınp çaan-
dadıp, tıqıdar.

Mal - aş işty çerlerdin mal - azınp kədyrer,
ne-le işti maşına-la işteer. Ol tuştı kol kyci-
le çatkandardıq eder izi çeniler, astamı çaan-
daar.

Bastrı sovet çurtıvısta bicik bilbes bir-de
kizi artpazınp. Bastra ulustı bicikke yyreder.

Ook baldardıq şkolgo yyrenbegeni çok
bolzınp. Olordıq oncozınp yyreder.

Kolxos - kolectivterdi tıqıdar, çaanadar.
Emdi Sovet - başkarı beşçılıdkıtpızıq izin bydy-
ryp salarınp kiceep turı. Fabrik - zavottor ne-le
maşınalar cazap bydyrip turı. Plandap, işti
bydyrzbis, sovet - çurtıvıstıq ne-le izi əre kə-
dirlər, ijdeley voýır, çaranar.

Beş қылдаң planъ.

SSR Sojusta ulu iş iştelip bydip turu.

Zavottor

Tudup çat.

Zavottor biske: Maşınalar,

Ttraktorlor,

Saldalar

Berer.

Fabrikter tudup çat.

Fabrikter biske: tovar,

вөс,

саазъп,

өдүк

berer.

Krestjandardың çoktularъ,

orto çatkandаръ

Kolxostorgo kirip çat.

Kolxostor biske: виудай,

арва,

sula

берер.

Kolxostor biske: et,

sarçu,

syт,

tyk,

tere

берер.

Ədyş.

Şkoldyң baldań çuin etti. Pioneerdin başsyzъ doklat ajttı. Onың ajtkanъ mundyj boldy:

„Sovet-başkaru çurtvystь ködyrer, ənzyder dep, kiceep turu. Bistiň bastra fabrik - zavottorvystь çaatadyp, çapırtyr, çazap çat. Ol fabrik - zavottor bytse, bistiň ne-le nemebis çetkil bolor. Çer ișteer maşyna biste kөр bolor. Ol tuşta albat - çonnyң çadzъ çeniler. Onың ucun bis Sovet-Başkaruga boluzalъ.

Ol fabrik - zavottordy kapsagaj bydyrerge akça çedişpej turu. Ol akcان kem berer? Onъ vojvystan çuur. Gosudastvogo ədyşke akça berelik, ol çurtvystь kapsagaj ənzider. Fabrik-zavottordy çazap, bydyrer—dep, kiisىndap berdi.

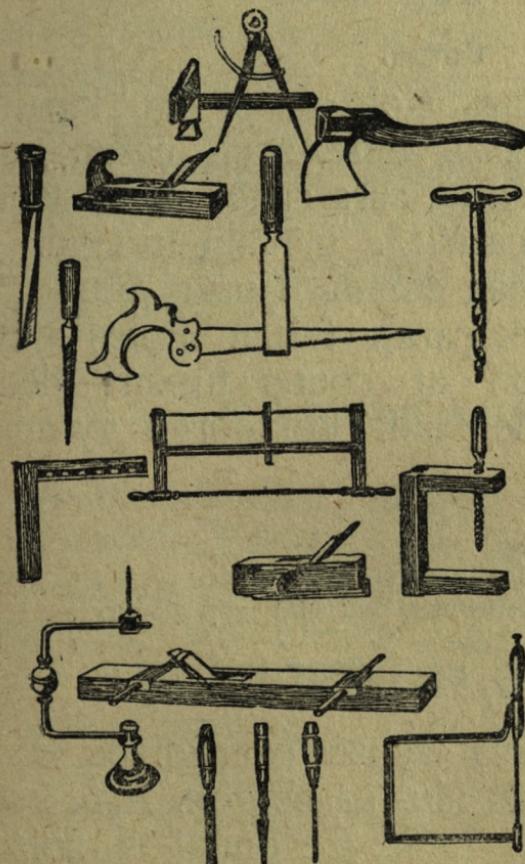
Gosudarstvonың ədyş akcaa bicitin - ve? Slerdin şkoldyң baldań birigip, ədyşke kanca akça berer bołyp, biciitti. Adanegerdi, əskө - de ulustardy ədyş - obligatsija alzıp dep, ajttıgar - va?

Uzanatan turavъs.

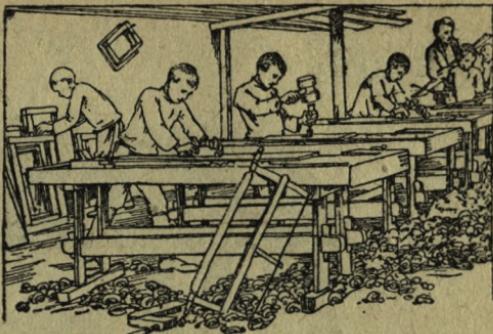
Kaýştıң 3 balazъ şkoldo yyrenip çat. En çaanъ Çurun dep uulcak. Ol ucinci grupada yyrenip çat, Onъ eecij Sadıbek dep kъs balazъ 9 çastı. Bu balazъ ekinci grupada yyrenip turъ. En kicinegi Epteş dep uulcak 8 çastı. Muňzъ deze baştarıkъ grupada yyrenip çat.

—Bistin şkoldo uzanar tura taap, veletteer deşti. Ol uzanar turanъ çazap alarъ kerektydep, şkoldың baldarъ kysten beri kiceep turgan. Çe şkoldo uzanar cer tavyıbagan.

Оньп ystyne, uzanatan çepselder baza çok bolgon. Bu çukta şkolgo pocta bir kajırcak uzanar çepselder ekeldi.

Agas istenç çepseleri.

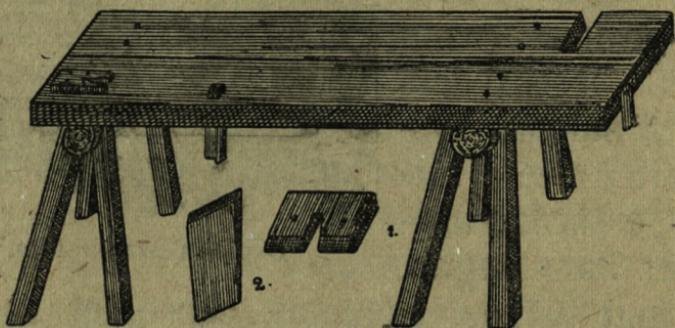
Şkoldың uzanar turazъ.

Onyxsonında uzanar cer bedrep baza şyyistik. Şkol - sovedi şkoldың bir kwyн uzanar cer edip, vozodър verdi.

Emdi bis oncovs ol kырта agastan neme edip, uzanyp turubvs.

Kanajda uzanaryn, yyredyci biske ajdъr verip çat. Emdi baldar ol

кърта агастан ne-le çyzyn-çyyr neme edip
çazap çat.

Berstak.

Baldardың kazъзъ stol cazap çat, kazъзъ
kaјьrcak, baza kazъзъ deze, şkap cazap çat.
Ook baldar ojnojton at, авта canak cazap turu.

— Sler neni cazaarga yyrenip turьgar?—
dep Kaјьş baldařnan suradь. Çurun ajttь:

— Men kaјьrcak cazap turьm. Epteş ajttь:

— Men ojnojton at çopъr turьm — dedi.
Cadьtвек ajttь: Men kөk kөktөergө yyrenip
turьm — dedi.

Çakaaru: Uzanar çepselderdiq adып bilip alьgar.

Kанды çepsel-le kanajda iştener, опъ baza bilip alьgar.

Mal azraar, aş işteer kolxos.

Bistiň kolxos—mal-aş izin ederkolxos. Baş-
tap kolxosko kirgen ulus as bolgon. Aşty kөp
salarga kyci çetpej turdь. Ce ondьj-da bolzo,

kolxos kiceendi. Çыл sajn kyrany çaanadap turdь.

Malъ өzip, koptedi. Maşınalarъ baza kөp boldь, kolxostың izi cenildi. Kolxos çarandь. Onoñ arъ, ulus kolxosko kirip turdь. Kolxos çaanadab.

Kolxosko kanca toolu uktu ajgыr, uktu buka, kuca ekeldi, өлөн kezer maşına aldygыр ekeldi, vojnyын ne-le izin oncozыn zdeľ'nyj iş edip, isteer boldь, istegen iştı akcaa- vodovoj, kynniñ kycine iştеп turar boldь. Kolxos-ulustarъ iştı syrekej elbek iştеп turar boldь, iştı kөp istegeni—kөp kirelte alar, iştı istevej cyrgenderi—kirelte alvaj turu. Nөkөr Leninnin ajtakalынса iştеп cyrer boldь; „iştı iştеп cyrgeni kursaktы ciir, iş istebegenderi kursak çibes“.

Stapanпъң киисъпь.

Kolxosko clen bolgon Stapan dep kizi kiisendadь: Eskide kaan tuzьnda meniñ çyrym-çadьzьm koomoj bolgon. Men kolxosko kirgelekte baj uluska çalcaa cyrgem. Çalcy bolyp cyryp, iştеп alganъм kursagъma çedispes bolgon. Çyzyn - cyyr şera kөrgөm.

Emdi kolxosko clen bolgonnor beri amyradьm. Çakşy çurt-çadьşt mee kolxos berdi. Kolxosto onco nemem çetikl boldь—dedi.

Temir ustıq uul.

Menin adam temirdin izъ. Ol temirden ne-le nemeni sogъp alat. Ol uzanarga temir

Temir-us.

sogor çerge barat. Onып kozo iшtener nөkөr-lөri bar.

Temirdi sogordo, ozo onь otko kъzarta izidip alar, maska-la çalbaita sogor, сөjө sogor. Ol ottь çalbъrada yryp turar kөryk bar. Kөrykti bazar bolzo, ot syreen izy kyjyp turar. Oo salgan temir tyrce-le ot clap kъzara berer.

Ondyj temirdi kandýj-la keverly edip, sogýr alar.

Enirde adam çanýp keler. Ol bastra војь kara kœ wołþp ujmalagan, kijimin cecip çuñnar.

Опъң соңында bis azanarъвьс, azangan војьнса men urok yyrenedim, açam gazet късъrar.

Çakylta: Kolxostyn kuznitsazына ватър keryger. Anda ne-nemeni neden iștep çat, kanajda iștep çat? Işteneten kandýj çepseleri var? Опъ висип альгар. Ondo kanca kizi ištenip çat? Kedyrezzinin izi bir tynej - ve, emeze kazъзъпъң izi uur - ва? Опъ висiger.

Sovet-Başkaru çuu baştabas.

Orus çurtъпъң ismekci-krestjan albatъzъ kaan çanýп antańp salgan. Ordyna Sovet-Başkaru tutty. Sovet-Başkaru kaan başkaru-clap albatъп tyrederge, çuu baştabas. Çe ondýj- da bolzo, kol-kyci-le çatkandardың Sovet-Başkaruzың çuulaar dep, eștyler kelze, olorla bistiň kyzyl cery tartýzarып biler.

Kyzyl cery bastra çerdin kol-kyci-le çatkandardың bek şibeezi wołþp çat.

Kaandardың қуulaşкань.

Kaan - başkarı çuu çok çatpas. Onon beti 16 çыл еtti. Ol tușta kaandar çuu baştadь. German - kaan Frantsus başkaruzь - la қуulaştъ. Orus kaanь - la Anglican kaanь Frantsuskaボльшъ. Olor 4 çылga съgara қуulaştъ. Қuuda turup аајь çok kөр albatъ өldi-de, kenep-te kaldb.

Ol çuu tuzunda bastra ulustъ қuuga ajdap bargan. Dereme - çurtta bala - barka - la, kargan ulus arttъ. Ol tușta қuulaşkan albatъны mal - azъ yreliп kaldb.

Kijer, icer nemee ulus çedinbes boldь, aştap, çyрeri көptөdi. Onojdo caksyragan uluska ooru, çobol - da тавыларъ belen boldь. Izy oorudan albatъ syreen kыгыldь. Kaandar kol - kyci - le çatkandardь onojdo tyredip, caksyratkan.

Kaandardың çuu - soguzь albatъпь caksyrattъ.

Kaandar қuulazъp, syrekej kөр съдым etti. Bir kanca miljon cery 4 çылga syreen kөр kur sak çidi, olordын kijgen kijimi, қuuga yregen ok - tarъ, өске - de çuu - çepseline çaan съдым съктъ. Oo yzeri çuu baştap turgan kaandardын bijleri kamъk çal - akca aldь. Қuulazъp turup, bir kanca gorot, deremne buzuldь, otko - da өrtөldi.

Ajdarda kөр albatъ ажы - çurttan kuru kaldb, bala - barkazъn - da tappaj kalgan kөр ulus bar

boldy, چиудың съдьтъ onon-da өекө көр. Ol bastra съдьтъ kol-kyci-le çatkandardың мојпъна tysti. Bistin-de çurtta, өскө-de çurtta ol چиудың kereginde ismekci-le krestjan ulus-tyң çадызъ tam-la koomoјtjy berdi. Sovet-Başkaru turdь—bistiң çurttyvьs өңzidi.

Къзыл cery.

Karanujda çyrgen altaj ulus kъзыл ceryge варагынан korkyjtan bolgon. Emdi ceryge ватър

kelgen ulus ajdat: „Къзыл ceryde syreen çakşy. Къзыл ceryde kizini çanys چиу-keregine yyreder emes, bicikke-de yyreder, mal-aştyn keregin өңzyderge, тъпьdarga yyreder.

Опын ucun bistin kъзыл ceryden съккан ulus көр nemee yurenip alat. Къзыл cery dege-ni—kol kyci-le çatkan ulustyn uuldarъ bolor.

Kol kyci - le çatkandardын sovet - başkaruzын
çuulaar dep, өştyleribis kelze, кызы cery olor-la
udurlazarga kacan-da belen bolor.

Киисъп.

Kystin karaңuј tyni bolgon.

Bis çuulazarga belendenip turdъвьs. Kedeer-
tinen uj тылъктып, pulemettin тавъзъ ugulър
turdъ. Ol тавъш tam çan-
andap, eveş-te toktovoj
turdъ.

Cery-kereginin başkarusъzъ
K. Vorosilov.

Іъвъсты atkaktu emikter - le buudaktап salgan
boldь.

Olor syreen kөр atkaktu emikterdi, kizi
өдyp albazъn dep, kajsъj - tejcij tolgop salgan

Bis bir kizi clep, va-
stъвьs, boro сekpendy,
syreen kөr, кызы cery
boldъk. Ol braadala,
kazъ cerde өңөлөр, kazъ
cerde өазъпър, үүgyirip
өшtylerge udura bardъk.
Ol braatkan چоъвъста
tynkely sas cerlerdi
өdyp, agъp turgan su-
ulardъ, suu devej, kecip
turdъk.

Ucъnda ak çerge сък-
тък. Ondo өшtyler ço-

çадыгъ. Ol emikterge çederibiste, bis'in komandir aldьnan çygyrip, къждырды:

—Emikterdi bistin razvetka tynde kezip salgan. Olzə, Sovet - Başkaru ucun, kol-kyci - le çatkan-dar ucun өлөр!—dep къждыгър çygyrdi. Къзыл сery онь eecij, тыltысын тъң tudunyp, baza çygyrdi.

Aktar онь kөrip, korkolo, kасть.

Çakylta: Slerdin çerde aktar - la çuulaşkan partizan ulus bar bolzo, olordon aktar-la kanajda çuulaşkanын surap, ugup alьgar.

Çastып ajlarъ.

Canak taştaldь,	Kъraa kirdi.
Şarkыrap suu aktь,	Traktor kyrkyredi—
Mart aj boldь.	Ak çalaq kъra boldь.
Aprel keldi,	Agaş byrlendi,
Çer kurgadь.	Kyyk etti,
Kъra izi baştaldь.	Cecek сыктъ—
Kolxos ulustarъ	Maj keldi.

Kөkyldinbicigeni.

Kynnин sogъ izidi. Tyş tan atkan zajyn uzap turdь. Kar kaýыръ bastadь. Çastып baş-talgalань bildirdi.

Kynge udura turgan meesterdin karlarъ kaý-льрkalдь. Ozektеги тоштып ystyne suu съсър turu.

Tal agaşтып kojonogъ çajыръ turu. Agaş aralap вагър çadarъвьста, biske udura kojon

манадь. Кojon вoro сокър bolo bergen turu.
Taldың вазъ çaar karga ujazын edip turu,

Çakıltı: 1. Ças baştala berze, çulu turza, ekskursija edip, aşaş arazynıa varıgar. Ondo ne kergenigerdi biciplı alıgar, çurap alıgar.

2. Keler kuştyң kazъ kuzъ ozo keldi?

Çańı kelgen kuştardың kazыбыңçańıstan çyret, ezerly kändyj kuştar çyret. Üyrly ne kuştar çyret. Olçańı kelgen kuştardыңçurap alýgar.

Çаңъ kelgen kuştardың kelgen kynin bicip turugар.

Çастың kalendaryn temdektep bigiger.

1. □ Ajas kyn.
 2. □ Cala buluttu kyn.
 3. ● Kynnin kəzi kərynbəs buluttu kyn.
 4. ≡ Çaan salkyn.
 5. — Tal-orto salkyn.
 6. — Kirely salkyn.
 7. || Çaan çaptyr.
 8. || Orto çaptyr.
 9. | Kicinek çaptyr.
-| Kusyjak keldi.
 - ⊗ Cecek keryndi.

Solın neme көрзөгөр, ви темдектерден өске темдек турғызъпкалендарга үсігер.

Çastrı çyrgen cas.

Uyredyci baldarga ajttı:—Kynnin uzap turganınp açıktap koryger!—dedi. Cyrmeş onp ugala, kyndi kanajır açıktap çyrer dep, aajlap bolboj, sanarkaganca çandı. Onojo çada, ujuktap kaldı. Erten ojgonordo, turanınp içi çarık turdı. Turala koznoktən körzə, kyn çanp cıkkan turu. Agaştar kıskıltım əndy koryndi. Cyrmeş mendep şkolgo bardı. Şkolgo kirze, baldar çuulıp, yyredy baştalar əjine çetken, emtir.

Onınp soondo Cyrmeş çantaıjın kyn-le kozo turıp, şkolgo çyrdi. Uyredycinin açıktaar dep ajtkan səsti unudıp saldı. Bir kyn baldara bir əjinde keldi. Kijninde kelizi baldarda ebeş ozoloj berdi. Soñında kyn-le kozo turıp, şkolgo keler bolzo, şkol bəkty turdı.

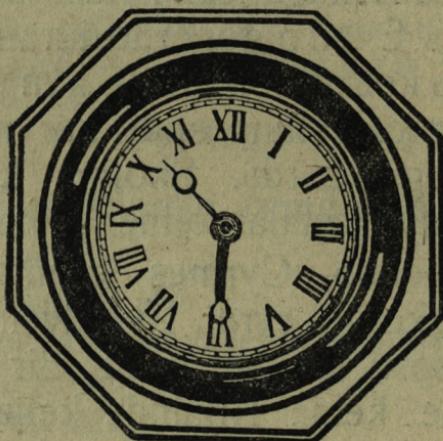
Şkoldıq karuulcık əvəgən, ajttı:—Baldar, slerden amır çok boldı, şkolgo ne kerek erte kelip turugar?—dedi.

Əvəgəngə Cyrmeş aittı:—Men kyn-le kozo turıp, şkolgo çyredim!—dedi,

Uyredyci kelerde, əvəgən ajttı:—Bu Cyrmeş dep uulcak kizee amır verbes, kyn cıgarı-la şkolgo kelet, onp toktodıgar!—dedi. Uyredyci əvəgənnin komıdalınp ugala, ajttı.

— „Kem çok, əvəgən, ol uulcak kynniq uzaganınp açıktaar dep, erte turıp, şkolgo kelip çat!—dedi.

1. Cyrməş dep uul şkolgo nenin ucun baldardan ozolop keler boldy? Onь bildiger-pe?
2. Çaskъ kyn slerdjn kөznөgөrdi çarxdat-pa? Kynnин сөгъ slerdin turanын icine kiret-pe?
3. Slerdin kөznеккө erten, enir, tyşte kynnin сөгъ tijet-pe?

Cas.

Kyndyci castъ kacan-da kөrvөgөn.
Şkoldың stenezinde ilgen cas turgan.
Kyndyci baştap şkolgo kelerde, castъ kajkap kөrgөn.

Stenede ilyly cas, cok-cek, cok-cek—dep tavьştanыр turdь.

Castън majatnigi ая-beri çajkalыр turdь.

Cas kөrgyzer saadaktаръ arajып չылър turganын tanьdь.

Kыштың tal-ortozъnda cas kөrөrin Kyndyci bilip aldy,

Тамсы tamſъ.

Turapън չавишиң устынде çatkan kar түштө кајып, сии воър, тамсылар түр. Çol karatыр, yrelip түр. Suudың тоzь көгөрө bergen ҹадыгъ,

Kynet çerlerdin karъ кајылан. Tyşte ook mal anda otoor boldь. Ezik алдында karantык çerlerde boro kicsyjaktar çem bedrep, атъ-вери ucup түр. Olor кьштъ өткырдibis dezip syynizip, oo kopър, воо kopър, атъ-вери искылап turдь.

Sondogonъ.

Topos erten-tura turup kөrzө, kyn сыккан emtir. Baldar şkolgo braatkanып көзнектөп көрди.

— Ene! mee kalaş ver, kursaktanarga uzaak. Şkolgo bararga sonđop kaldым—dedi.

— A, ви sen kece ojnop, turup tobrakka uj-malala, kol-çyzинди çunvaj, aru camca kijvej, bararga turun-ва—dep ajdarda, uulcak ukradь. Şkolgo мендеj bardь. Şkoldogъ baldar Topostъ kөрөлө, ajdыштъ: „Kөryger, опып ҹизи kirly. Çer tyrtken-ве-, ajla neni etken?—deştiler.

— Baldar, koldorъgardь kөrgyziger—dep, cezurnыj yyrencik ajttъ.

Baldar koldorън ҹазыгър, kөrgyspej turдь.

— Bygyn yredydiň исында ҹуун edelder.

—Sоңdojtondь, չипъпbastь, oncozъn kanaјp toktodorъn çeptөzөribis— dedi. Toposko ajttь: „Sen ватър ozo kolъ - çyzindi çipъp al, опъп kijnde yyrenerin“—dedi.

Topos ьjlabadь, Çe војь burulu bolgondo, kajda baratan edi. Ватър, çipuňp keldi.

Sler şkolgo çipuňvaj keleten, son keleten baldardь, kanaјp baştajdьgar?

Kaan - başkaruzъn aňtarganъ.

Kapitalisterge, pomeşcikterge baştatkan, ozo orus çerinde kaan başkaruzъ bolgon. Ol bajlardыn başkaruzъ bolgon. Kaan-başkaruzъ kol-kyci-le

çatkandardь кыjьnda tutkan. Ol tusta ismekci ulus şyrada çatkan. Kaan-başkaruzъ altaj ulustъ bicikke yyretpegen. Каанъп wijleri altaj ulъstъ syreen kъstagan,

1917 çыlda Mart ajdyн 12 kyninde kol-kyci-le çatkandar tyjmeen edele, kaandsъ съgагър

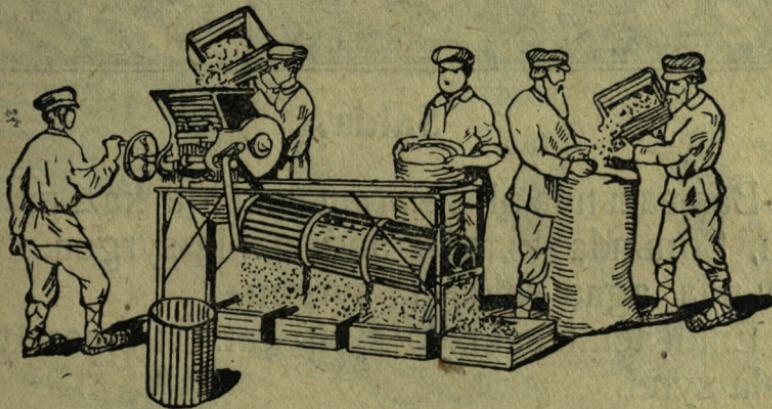
salgan. Ol tuşta altaj ulustıq uuldarb çuu bol-gon çerge çuuq işte turgan. Burzujlar kaandı ordına turguzarga işmekci ulus-la çuulaştı. Kol-kyci-le çatkandar burzujlards çenip saldı. Sovet-başkaru tuttı.

Үрен-азын arulaganь.

Bistin kolxos aş ыlgaar maşınna aldyrttı. Ol maşınpanıq adı „trier“. Kıştın icx çaar trierdı ekeldi. Aş urgan almardıq çapına turgustı.

Опъ kөrөrgө ulus çuulıp keldi. Trierdi ulus açыктап turu. Bis, kicinek baldar baza-la anda çabalaktazıp, trierdı kөryp turdı.

Trier aştı kanajda arulap turu-ne—dezip, so-pyrkap kөrdik.

Aş sorttop çadıllar.

— Çe, aştı arulap kөrөr—deşti. Almardan kөnөkty aş alıp сыкты, bir kizi, trierdin tolgoor tutkazınaq tudıp, tolgodı. Trierdin icindegi kanattarb ebirile berdi, uzun tulku kөndөj

temir baza ajlandy. Aşty ystyndegi aş urar
çerine urdy, aş arajdan ol ajlanyp turgan tul-
ku kəndəj temirdin icine kelip, ыlgalyp, ус ва-
ка çerden tysti, tyry tolo az ыlgalyp, baza bir
çerden agyp tyzip turdy.

Onъ ulus sonыrkazyp kordi. Trierdi eki ki-
zi selizip ajlandytyp turdy. Bir kizi aş alcьgyp
urup turъ, baza vjr kizi ыlgap salgan aşty ud-
ra çajladyp cattъ. Blgap arulagan buudajdъ
kөrөgө-de çaraş emtir.

Salda.

Baş-vazъnda ulus kыrgанъ абыл-la kazyp, iște-
gen, Soñnda kыrgанъ andazъn-la syrgen, опън
soñnda agaş salda-la syrgen.

Emdi temir salda-la syrip çat. Ol emeze trak-
tor-la syret.

Suraktar:

Slerdin çerde kandъj salda-la kыra iștejt?

Salda çerdij ne-le syret?

Saldanъ kem tartyp çyret?

Saldanъ nezinen ildirip turat?

Syrip algan çondъ nezi-le aňtaryp turat?

Saldanъ tereң syrer edip, emeze tajъs syrer edip turar
вөlyginin adъ ne?

Çakyta: Saldanъп ne-le var вөlykteriniң adъп kolxosko
вағыр ugup alъp, bicip alъgar.

Çaskъ iş.

Ças tam çuuktagan sajъn, iş kөptөр turu.

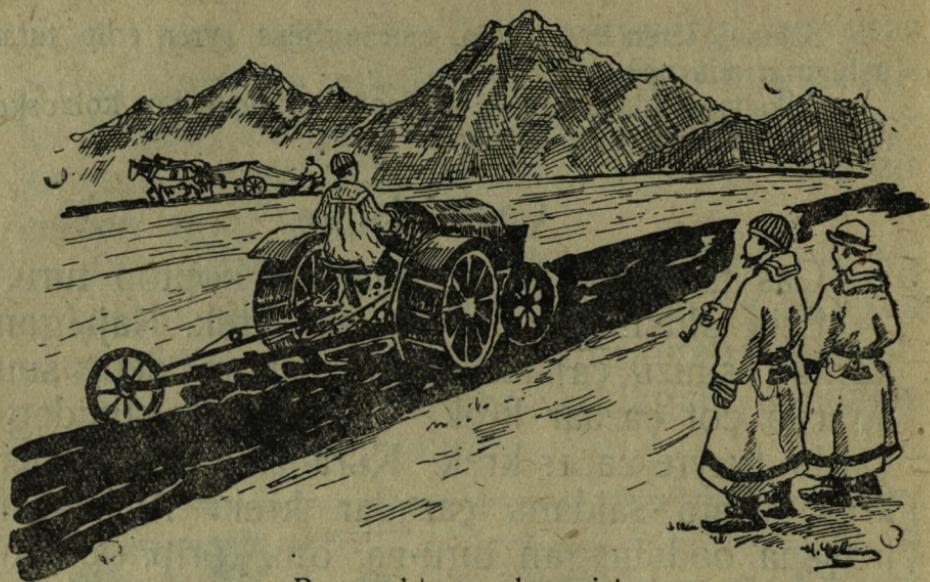
Ęzik aldьпъп сөбин arulaar kreк. Kajylgan
kardъп suuzъ çajыlвај, agъp barzъn dep, suu
agarga çol cazaar kreк. Taskaktъп ystyndegi
kardъ tyzyre cacar kreк. Kыra izine belendener
kreк. Abra - saldanъ czazadar kreк. Aş cacar
maşына oodыlbagan turu-ва, onъ kөrip, oodык-
çerin czazadar kreк.

Bи bdaar neni iştep çat?

1. Slerdiң kolxos emdi neni iştep turu? Onъ bilip al.
Çaskъ işke ol kanajda belettenip turu?

2. Slerdiң şkolъgar kolxostың kандыj izine boльзър turu?
Onъ bicip al.

Бу çurukъ ucurlap, biciger.

Yren-aştyп съgar-съkrazып сенер, өskyrip kөrgөni.

Ças çuuktap kleederde, kolxos kъra izine
belettendi. Aldыnaң çatkan ulus-ta, yren bedrep,
kъra izine belettendi. Bir kyn yyredyci ajttы:

— Çe, baldar, bis çaskъ kъra izine belette-
nelder — dedi.

— Bis kanajda beletteneribis — dep, baldar
suraشتъ.

— Bis kolxos-la komitettin yrөnge artyskan
ne bar azып өskyrip kөrөli.

Onoң съgar-съkpas yrendi тапър alаrьvьs.
Опь uluska ajdъp bereribis — dep, yyredyci ajttъ.

Baldar опь ugup, çyzyn-çyyr yren aştyп
съgar-съkrazып сенер өskyrer dep, belettendi.
Şkoldып icinde kynnин sogъ çaar kөznөktөrinin

aldына yрен salatan kaјъrcaktарын turguzala, kara tovrat urgыладь. Baštapкъ kaјъrcakka 20 kөs виудай ыlgabaj-la, otыrgызър salды.

Ekinci kaјъrcakka trier-le ыlgap salgan 20 kөs виудай oturgысты.

Үcyni kaјъrcakka ыlgagan 20 kөs виудайды korondu suu-la çunpъr oturgысты. Onoң-da башка yрен аштарын ышын-ышыр сенеп oturgысты.

15 konok өткөн соңында oturgыскан азъвьс ви munajda сыктъ:

1-къ kaјъrcakta 10 kөs аş ости.

2-ci kaјъrcakta 15 kөs аş сыктъ.

3-ci kaјъrcakta 20 kөs аш сыктъ.

Diagramma.

Martтың 8-ci kyni.

Bugyn—kol-kyci-le çatkan emegen-ulustың kyni.

Bugyn emegenderdin çunpъr bolor. Ol çuunda:

Emegen ulus sovet - izine kanca krezi kirişken?

Delegatka bolgonъ kanca?
Jaslja etkeni kanca?
Onon-da өскө kerekterin vu چuunda kuu-
съndazar.

Çakylta:

Martтың 8 kynыnde enendi—чuunga var—dep, ajdarga
unutpa!

Pariştin komunazъ.

Şkoldың karulсысь Mitrej dep kargan
өвөгөн baldarga киисъндады:

Ozo Frantsus - çerinde Pariş dep gorotto
çatkan proletar-albatъ albandu burzuj çанды
cacar dep, tyjmeen etken.

Olor burzuj başkaruzын cackan. Komuna-
başkarу tutkan. Burzujlar gorottон kасыр съ-
kkан.

Onon burzujlar Pariç gorottь чuulap kelgen.
Pariştegi komuna-başkarу udura чuulaşty, kyci
çetpedi. Burzujlar ol tuşta cenip ijdi. Kol-kyci
-le çatkandardы kыстап, sokkyladы, өltyrgeni de
kөp. Proletar - ulustың baldarын aaјь çok kөp
şyralatkan, kөp өltyrgen.

Parişte turgan komuna burzujlarga çendir-
ze-de, kol-kyci-le çatkandar onon kөp arga-sy-
mee yrengen. Emdi bistin çurtъvьsta Sovet-
başkarу bytti. Bu başkarу burzujlarga çendir-
bes, bek başkarу boldы. Emdi çer ystyndegi
kol - kyci - le çatkandar başkarunъ војп-
ың kolъna alzыn dep, kiceer kerek.

Çaskıda.

Tyn tam kăskardъ. Tyş tam uzap turdъ.
Kynnin cogъna kar kaýyър turdъ. Kaýyър
turgan kardън suuzъ şarkъrap, өзөк төмөң
agър tyzip turdъ. Çeleci çedip kelgen, anda-
munda kopър, çelip, çygыrip çyri. Kara taan
baza kelgen, yyrlezip, арь beri icksylap çyri.

Ook baldar kъşkъда kөbizin turada otur-
gan. Emdi ças kelerde, tyzi-le тъşkarъ ojnop
turat. Kezigi deze, kolxosto nele-ook çenil iş
iştеп turat, çaskъ işke kolxosko belettenerine
boluzър turat. Çаңыз enir kelerde, erik çok,
turaa kirediler.

Baldar kajda ojnop çat?

Keme.

Ças kelerde, eki uulcak ojnoor keme çazap
alър, şarkъrap agър turgan suuga saýыр, agъсть
Keme suu tөмөң tyrgen aktъ.

Uulcaktar eecij çygyrdi. Onojo çyrip oturarda, olordyn kəzi çanşs agyr oturgan keme-de boldy. Birygzi bydyrylele, suu temen çsyldy, ekincizi deze, nəkerinin budyna bydyrilip, baza çsyldy. Turup kelip, ekilezi katkurdy.

Suu kirdi.

Əzəktəgi suu kirip çaanadap tur. Çaradınan azyr, çajylar turd. Suudyn çakazında turgan cedenderdi suu aldy. Çaanadagan suu-la kozo kəp agas agyr turd. Agyr çatkan agastardyn tazyl - budaktar suu ystynde sarvajyp turd. Bastra ulus turadan cysyp, suu çakazında turyp, suu - la agyr turgan agastardy keryp, kajkazyp kuicndazyp turd.

Ook baldar baza anda. Suud çakalap, aý-beri çygyrizeip, kÿjdygzyr turd.

Çakylta: Çerindegi suud aýcta, ol kazý kyn çaanadap, kir-di, kanca kyn súu çaan turd. Suu-la kozo neme agat-pa?

Kandýk.

Çaskýda bir kyn bisten şkoldo yyredy çok, amýrajtan kyn boldy. Erten-tura men kursak-tanyp alyp, ogradanyp icin arulap sibirer dep, tÿşkarý cýktym. Sibirgi bedrep turganca, Maazak-la Balbak dep, eki uulcak keldi, meni-kozo vägyp, kandýktajly—deşti. Çylu kyn bolordo, men kandýktaar` boyp, çobimdi bërdim.

Усу ајльстан uraak emes arkaa съктьвъс. Съксавъс, kандък anda көр emtir, опып сcekteri چајъыр kalgan turu. Kөk өлөң-de anda-munda съсър kelgen. Bis syyngen воjnca, kандktъ kazър alъp, çip turdъвъс. Ajlga aparar kандktъ baza kazър aldъвъс. Kандktъ kazър-

Baldar kандktъ kazър çat.

ta alza, çaskъ چылу kyn bolordo, çanar kyynibis çok boldь.

Bis kynet çerge съсър alъp, çадъктың ystyne oturala, anda-munda edip turgan kicsъjaktardың ynin ugup, kuuңdazър, katkъгъзър oturdъвъс.

Kyn چавъзап, oturgaң çeribiske kөлөткө tijerde, erik, çok, çандък.

Kandýk dep statjapъ kъsъralа, ol kandыktан өskө kan
dyj өlөnniң tazыlpъ ulus kursak edip çip turat, olordь on-
ozып taap çiip alьgar. Ol өlөndөrdin tazыlpъ cijge ciiri ka-
zъzь, kajnadыр ciiri kazъzь?

Olordың esken өlөni kandыj?

Olordь oncozып alдьнаң çurap alьgar.

Kudaj-la kermes çaңпъң tөgyni.

Topcylaj dep kъzъсактың çastың soogъпаң
видъна sook өtti. Ol oorьdь, oorugalъпаң
beri 2 çы bolo berdi. Ooruзь eki tizezinde
boldь. Buttary tizezinen tizip, balu boлър, çarъ-
лып turdь.

Ada-enezi balazъп çazъp alarga kam-çarlyktъ
ajъna alдыrtъp turdь. Olor kъzъсактың ooruзып
çazъp bolvody. Olor çal alъp turdь. Bal-
azъ çazыlbasta, ada -enezi—авъска kөrgyssе
çazылар-ва—dep, syysti. Avъs ooru balanъ kө-
ryp ajttь:—Kreske tyzip agarularga mөrgyyl
etseger, balagar çazылар—dep, avъs ajttь. Ada,
enezi balazъп alganca, serkpee вагър, kreske
tyşkyledi. Agaru kudajlarga mөrgyyl etkiledi.

Balazъ Topcylaj çazыlbадь.

Ucъnda Topcylajdyң ooruзып doktor-emci
çastы.

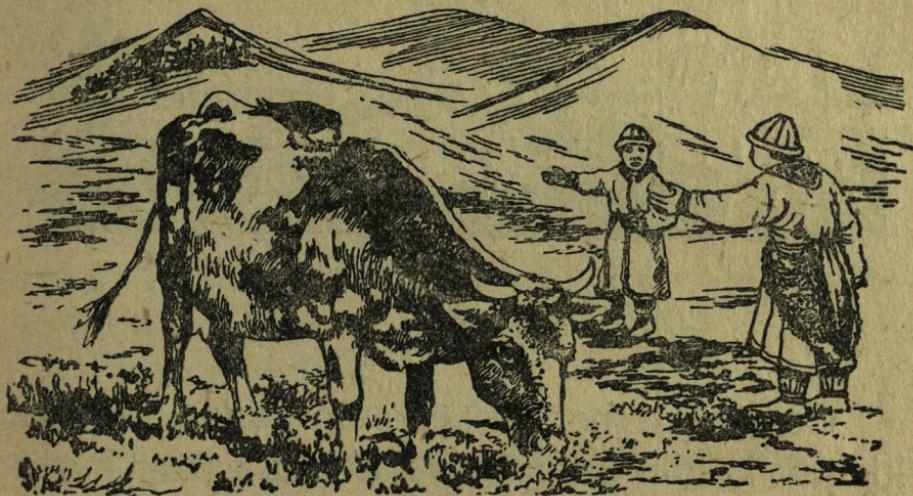
Kudaj-çaңпъң mekezin, tөgynin Topcylaj-
dyң ada-enezi onon bildi. Onoң ағ kudaj-ça-
пъп çандабас boldь.

Uj-la taan.

Çeeren uj cedende turър, өлөң çip çadar-
da, taan исър kelip, ujdың arkazъна kondь.

Çeeren uj taandь captъksъnbadь, tam аь
çovoş turър, өлөң çidi. Taan çeeren ujdың arkazънса аь-beri çorgolop çyrip, tygin sokър
turдь.

Taan arkazън sokър turganъп çeeren uj
çaradър turgandьj turдь.

Bu çurukta ne var? Kiisъндап beriger.

Онь kөrip turgan uulcak adazънаң surадь:

— Aça, ol taan çeeren ujdың arkazън ne
ucun sokър turу?—dedi.

— Taan ujdың tylep turgan eski tygin
sokър turу. Çeeren uj tylep turarda, онь тереzi

късър тұрь, опъң исүн چејрен үj тааппың сокъганып қарадыр тұрь. Таңға түк керек. Ол emdi ujazъп қазап тұрь. Таан ujazъпып icin tykten eder. Соңында қыттықазънаң baldаръ съksa, ol қылуда қадар—dep, adazъ ajtты.

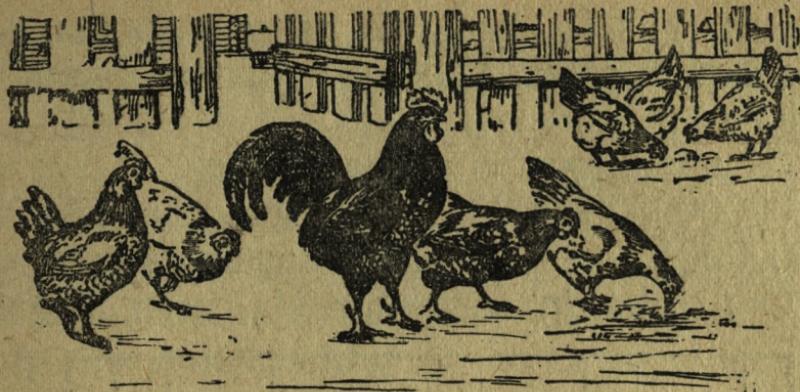

Kastar.

Çerdin ystyne көк қазатыр съсър kelerde, kicinek kөldиң қакаңда kastardы baldar kyzet-ter қyri. Kastың erkekteri baldarъna kariuzър қуuk baskan neme қaar, mojndarъп сөjө su-nыр, kanattarъп қаjыр, yndenip, tiшteer dep, қygyrip turadыlar.

Tizi kastar baldarъп eecitkence kөlgө kirip, baldarъп suuga қystyrip, yyredip turadыlar.

Kastardы kyzettep қyrgen baldar қаjыт oj-nogыlap turadыlar.

Takaa.

Ças kelerde, takaalar kıştagan çerinen съдър, сајт çыrer boldь. Takaапың erkegi çaraş tondu, cymerkep, sajrap, vazър çyrdi. Takaапың tizileri сөр тұрмап nenи-neni taap, сокър çip çyrgyledi. Erkegi deze, тоjың sunър ku-ku-re-ku-u-u-u-k! — dep кыждыгър turdь.

Enirde takaalar tuyuyne oturgылajt. Kyn aza bergende, takaапың kөzine ne-de kөrynbес. Ol tuшta men enem-le takaalardь tudър, çымъртка вагъп-çодып biledibis. Çымърткалузъп ujazъна вөктөр saladъвьс. Takaапың erkegi taң-la ulustъ оjgozър, кыждыгър turат.

Slerde kanca takaa var? Olor çымъртка salър turu-ва?

5 konokko slerdin takaalar kanca çымъртка salдь?

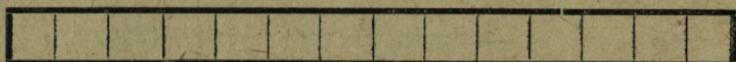
Sarъ kuş 14 çытыртка salgan, соокът kuş
6 çытыртка saldь. Olor eky kanca çытыртка
saldь?

Ol bodolgonъ munajda bodoor.

0000000000000000 sarъ kuştyн çытыртказь.

000000 соокът kuştyн çытыртказь.

Опъ өскөртип, ваза munajda curap alьgar.

Bir kuş 12 çытыртка salgan, ваза bir kuş
8 çытыртка salgan. Ol ekydiň çытыртказының
toozын вая çuragan clap çurap alьgar.

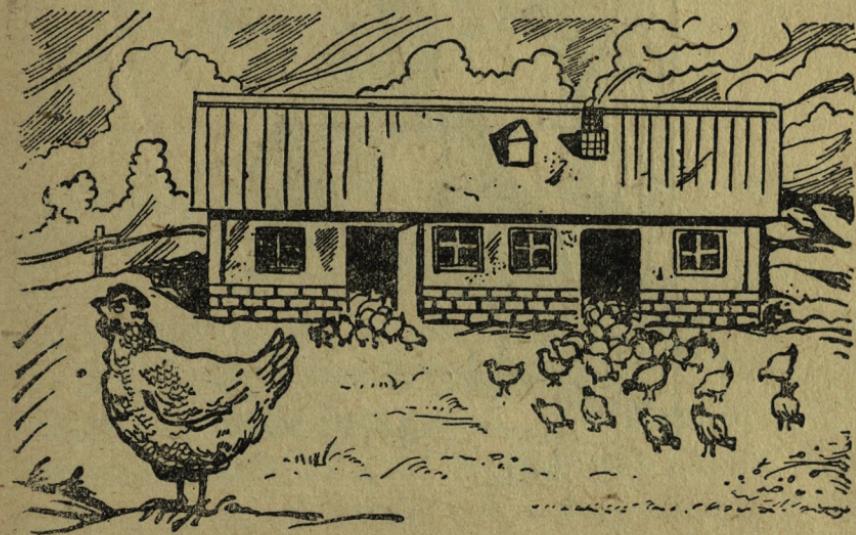
Surak: Slerdin çerde turgan kolxosto kuş azrap tur-
gan-ва? Karica kuş?

Соокът тakaапъц ија baskapъ.

Bistiň kolxosto соокът takaa bala вазър çat.
Ozo ol bala bazarga çyrgenin enem tanьдь.
— Bistiň соокът takaa kыrkыldap çyri, bala
bazarga sanangan turu—dep, enem ajttъ.

Onoň turanың icinde uja czajla, oo 19 çы-
тыртка saldьk. Соокът takaa опып ystyne çattъ.
Соокът takaa ujazънаң turbaj çattъ, çытырткала-
рды çыльдьр sranaj тьшкагъ-da съкпас boldь. Onoň-
do çada, takaa arъktap bardь, kursaktъ as ciir
boldь. 20 konok өtkөндө, соокът takaa aldyн-

dagъ çыттыкalarъnan baldarъn сыгааръ aldь. Kөdyrezi sap-sarъ tykty boldь. Olor сыјктаzър turu. Bir kyn çыlu bolordo, enem Cookъr takaапь baldarъ-la тьшkarъ сыgardь. Kөkkө salър ijerde, takaапьн baldarъ enezineң uravaj, агъ-beri çygyryzip turdь. Enezi kyrkyldap çadър kanadъn өre kөdyrdi, baldarъ oncozъ enezinin kanadънъn aldьна kirip, kөrynbes boldь. Ol tuста tejlegen исуп

çyrgenin enezi bilele, baldarъn korulap, kanadънъn aldьна چазыгър salдь.

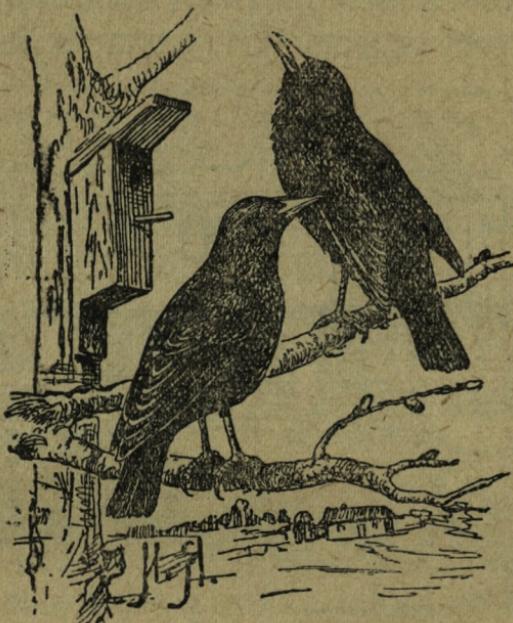
Cookъr takaa báldarъna syreen karu. Оньп balazъn тудајып deze, ol kizini tiшter turat.

Kara-ваarcьk.

Kara-ваarcьk — bistin nөkөribis. Ol biske tuzalu kuş. Kara-ваarcьk өлөndi, астъ yrep turar

kurt-koństъ terip, çip çyret. Kara - vaarcьktyň ujazъ turgan çerdin çiugъnda kurt, końs astap turar.

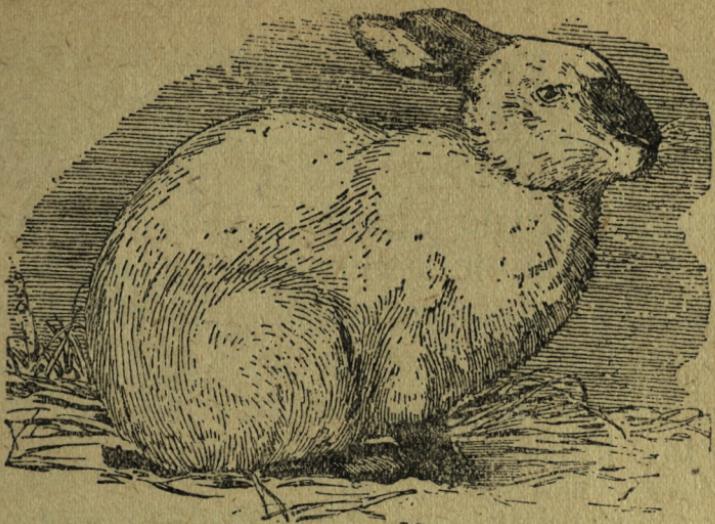
Опъң kereginde bis ogorodъvьsta kara-vaarcьktyň ujazъn edip turgussabъs, ol biske tuzalu bolor. Çańs-la kara-vaarcьk tuzalu emes, onon-

da əskө kөр kicsjaktar biske boluzъp turat. Karlagas, boro-kicsjak, tomurtka, olordon -da əskө albataa boluştı kicsjaktar kөr.

Çakaaru: kara vaagsьktyň ujazъn czazap, ogorotto-turguzъgar.

Biske bolușcь kuštardың ujazъna tijbeger, опь ootpogor Kuštardың ujazъn yrep turar kizi çon aldańda brurulu.

Krolik.

Bistin kolxos krolikter azrap çat. Krolikter
agaş kaýrcaktarda çadat. Ol--olordyn ujazъ.
Birde olor ujazънаң съдър, cedennin içinde çyret.
Çаңъс olordь ijт tutrazън dep, северлеp turar.

Bir katap Съdabas kroliktiң ujazъна çuuк
vazъp kelele, kөryp turza, krolikterdin baldarъ
kөrynet. Съdabas çаш өлөң çulъp alala, krolik
baldarъna salъp berdi. Olor çаш өлөndi syrekej
tyrgen cajnap çigiledi. Съdabas koъ-la ujazъп
araaj sogъp ijerde, kroliktiң baldarъ korkolo, çip
turgan өлөңин taştap, bir çerge çuulala, çаңъс
kulaktыгъ-la arъ-beri къjьштъgъp, otura berdi.

Slerdin şkoldo krolikter bar-va?
Olordь kanajda azrap turъgar?
Kroliktiң terezinen neni eder? Edi çakşъ-va?
Krolik azragar. Kroliktiң astamъ kөр.
Şkoldo krolik azraar kolektiv tөzөger.

Тарбаган ојгондь.

Къş چууктап кelerde, тарбаган icegenine kirele, tuj вөктөніп alala, ujktap kalgan. Icegeninde къзъпа ujuktadь. Ças keleri-le tarbagan ојгонър, icegeninen съгар boldь. Айвери mantap, өлөннің қалыңғасын çip, kursakтанър үзүри. Icegeniniң oozында oturala— „Каң-ки, каң-ки“— dep, къждыгър turat. Аңсы көргөндө, icegenine kijdire үзүрет.

Baza kандыj an icegende къстайт. Опъ аңсы ulustan surap ugup алғар.

Мадь cedenneң съгargань.

Kolxos baldarъптың azrap turgan bozularъ kyzedyge aldънаң bardь.

Ол bozular өске bozulaдан cik-çok çaan өскөн. Olordь baldar воjлогъ көрө boldь.

Erten erte tan-la kolxostyn kyzetcizi kolxostyn ujlarbyn-la kojloryn calanqa ajdar ciktı.

Kystaj cylulagan kazaganda turgan kojlor, ujlar calanqa cilbirkep bargyladı.

Kojlor syynizip, maarazyp, mendep bardı, ujlar mөөrezip, bardı.

Calanda kynet cerde meeste kojlor cyrdı, ujlar deze, tojo chip alala, kynnin sogyna kerpşenip cattı.

Kyzetci deze amrap, çaskı kisylaktardyn ynyin ugyp oturdı.

Çakylta: yyredy aaýpsa bozu azragar. Опь канада azraagyn yyredyciden ugugar.

Kolxostyn baldarı çaskıda iştep turganı.

Ças kelip, cer kurgaarda, bir kolxostyn baldarı çyldıny-la agradanıñ icin arcsyp sibireten. Baldar tobrak-cöpti cokkon kijninde, çaan ulus opь abraa salyp, tögötön çerge apanyp, tögör. Ças kelze-le kolxos agradanıñ ici aru bolzyn dep, kiceep turat. Camca çungan suu bolzyn, celdegen soek bolzyn, kaz-la kerek çok nemeni turalardan uraak apanyp, tögötön oro kazyp aldy. Kolxostyn sek-aru çatkanyn sanitar-komisija kelip, şinzilep kөrөr.

Oı kolxostyn anaýyp arulanyp turganı syrekej çakşy neme bolor. Neniñ ucun deze ol kaz-la kerek çok nemeni tøkkөn çerge сытып

konor, опың kijninde ol сътып исуп, ожо тураа kirip, aş-kursakka konor. Onoң oору-да тавылардан ajabas. Сътыннаң көр kizi oорыжтан, ancadala сътып kongon kursaktы ook baldar چize, olorgo oору тавызар

Çakylta: Bu kolxostың mundыj aajlu-вашту çatkanып айлдагы uluska kuiscындап вирiger.

Bastralı şkoldың baldarы چиүләр алър, şkoldың چапындағы сөпти, өлөнді چиуп алър, çaan uluska tartтырьп salъgar.

Şkol-baldaş kolxosko boluşkanы.

Kыра tuzъ çedip kelgen. Kolxos kыра başтар иштей dedi. Çer syrer ulus kыraa сыгarga onco nemezin belettedi. Kolxostың kыraa cacar аштың yrenin formalin-le çunar boldy. Ol işke şkol baldarы bolyzar boldывьс. Bir kyn şkoldың bastra baldarы kolxosko bardывьс. Kelzebis, kolxostың agradazының icinde ашту almardың چапында eki çaan kyp turu.

Ol kypterdiñ icinde formalin dep korondu suu turdь. Anda eki kizi iştenip turu. Olor bisti kөрөлө, ajttы: „Slerdi bajadan sakыр turgаньвьс“ — deşti. Bis orojtър kalganьвьска ujaldык.

Ol eki kizi ajttы: — „Çaanьгар biske yrendi çunarga bolusсын, oogoştorьgar çungan yrendi kicsyjaktarga җidirvej, karuuldap turzын“ — deşti.

Almardan ашты alcьсыр, formalindu suuga suulajla, taskaktың aldbындагы چerge çajgan brezent-

terdin ystyne çaja ırıp turdь. Bister ondo kastъ, kyşтъ çuutpaj karuuldap turdьk. Topsъgan yrendi taarlarga urup, kъraa alraqър turdь.

Enirde çaan baldar kolxos-clenderine aş izin çarandъrar kereginde bicikter kъсьр berip tnrдь. Ogoş baldar çyzyn-çyyr ojnop çyrdik.

Kolxostъп şkolgoボльшкань.

Şkoldo baldardып çиипъ boldь. Ol çuunda yyrencikterdin ada-eneleri kozo turdь. Kolxos-la çurt-sovettin predsedateleri kozo boldь. Ol çuunda şkoldып kъrazып kanajda iшtep alarып syysti.

Kolxos - predsedateli ajttы: „Şkoldып kъraçerin kolxos tartър berer, şkol deze kolxosko bazaボльшсып“—dedi.

— Kolxosko kanajda bolzbar?—dep, baldar suraşty.

— Kolxostъп clenderin mal-aştъп izin çarandъrar çoldorъna yyretse, şkoldыпボльшкань ol bolor—dedi.

Çaskъ iştin planъ.

Çurt-sovettin predsedateli şkolgo doklat etti. Ol doklatta çurt-sovettin icindegi taňpanaň iшteer өрөкө-ajыldar-la kolxos, komitetter viçyl bastrı kanca krezi kъra aş salarып ezilep sal-gan turu.

Predsedatel ajttı:— Baj-kulaktar çyldıq kıra
salarıñ astadır turu.

Olordıq ondyj kыьбып toktodorgo виçы
bis olorgo kыra-izinde katu shaalta berip tu-
rubs.

Baj-kulaktar ol bergen katu shaaltabystan te-
mən kыra salbazып — dedi.

Doklat etkən soondo ajttı:— Baldar, sler aýyl-
dagъ uluska ukkanbgardъ ajdъp beriger.

Bu plandъ bydyrip alarga ne-le kizi bolzhar
ucuru — dep, çarlagar.

Kazъ kizide yren aş çok bolzo, turguza onъ
vojъ-vojъna bolzhar komitetten surazып — dedi.

Baldar aýldarыna tarkap çandъ, ukkanbgardъ
ajdъp, çarlap turdb.

Orke.

Bistin çerde kыrada cackan azvvystı çyldıq
erkə çip, yrep turat.

Bu erkə degen nemeni kanajda çok eder
dezip, kuicىndazъp çyrdi. Orkəni əltyr-
bejince bolbos. Ol uluska kəp сыгът çettirip
turu deşti.

Onъ ugala, şkoldo yyrengen baldar mundıj
çep etti: Orkəni kыgъp tygezer. Onъ tuzaktap-
ta, cergej-de salıp, kыrar. Emeze onъq icege-
nine koron salıp turar — deşti. Ol işti çanqıs
şkol-baldaş etpes. Ol işke çaan ulustı kozo
tartar dep turgustı.

Çepti turguskan соңда, iş baştalды. Çurt soyettin bastra uluzь baldardың çөбин ҹаратты, olorgo bolьشتъ.

Suu үгър, tuzak, cergij salър, baldar aңdadы. Korondь ҹaan ulus salды. Baldardың baştaganъ-la-

өrkөni astada kъrdь. Өzip turgan аş өrkөдөн амъгадь.

Mal төрөdi.

Bistin kolxostың malь төрөп bozодь. En ucunda boro bee төрөdi. Boro beeden erkek kara kulun сыкты. Boro bee kulunъ-la ҹылу kazaganъын icinde turu. Ol kuльпъна karuuzър, kizini

Çuuuk bastыгвај тuru. Kulunъ enezin emip çat, опың enezin ebire вазър çyret. Enezi kulunън çытап, okranър тuru.

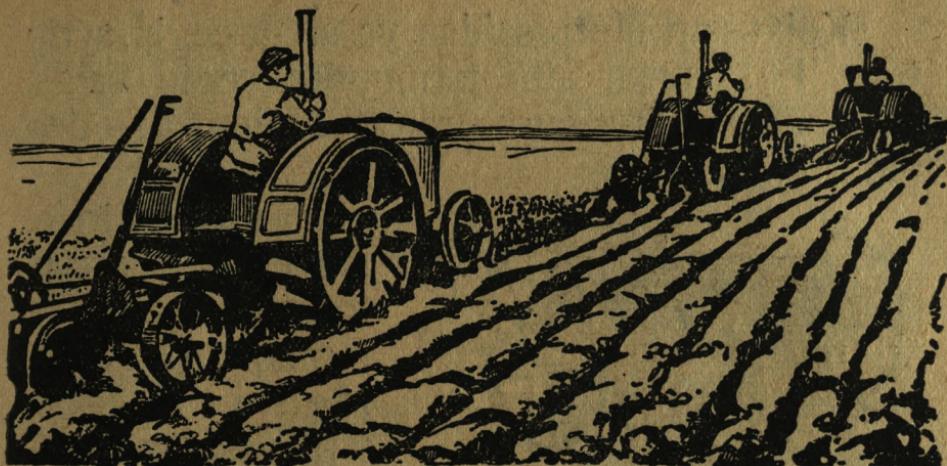
Kara kulun ojnop, enezin ajlandыra mantap kelele, enezine udra tura tyzip, çыткаағыр turдь. Kara kulun kulaklarып kadaj тудыр, ojnop тuru. Kara kulun—çакшы uktu аյғырдың balazъ. Опын ucun ol tegin kulunnaң çaan bytti.

Къранъп өji çetti.

Saldazъна eki-yc attъ kostoj çegip, къгась ulus kъгаа bardь. Kъrada kъгась saldazъпън мизин çerge suktъ, attarъ bir ten tartыр, çerdi çara syrip bargыlap çat. Kъгась attarъна kъждыр, birde kamсь kөrgyzip, korkudыр тuru.

Kъrada iş kajnap сыктъ. Çalan bastra ulus boldь. Anda kolxos iштеп тuru, munda komittetiñ kъгазъ, kederi alдынаң çatkan ulus iштеп тuru.

Kъгасылар ашsalar өjin өткүргөj, bastra azып сасыр salarga kiceep тuru. Ce ondyj-da bolzo, алдынаң iшtengenderdin izinde tutagъ kөр boldь. Olordың izi вүтреj turдь. Kolxostың uluzъ kъранъ traktor-la tartыр, машина-la yrendep turдь. Olor дың izi kapşagaj-da, çenil-de boldь. Olor воjьnъп izin мөрөj iş azra, udarnыj iş azra, udurлаш plan azra iштеп, plandaganынан kөр iштеп вүdyrdi.

Kolxoз kыra syrip çat.

Aşty kacan cacar.

Çaskыда çer eridi-le, vuudajdy cac.

Kek сыksа-la, sula cac.

Aşty maşына-la cacsa, artыk byder.

Kol-la cacsa, ujan byder.

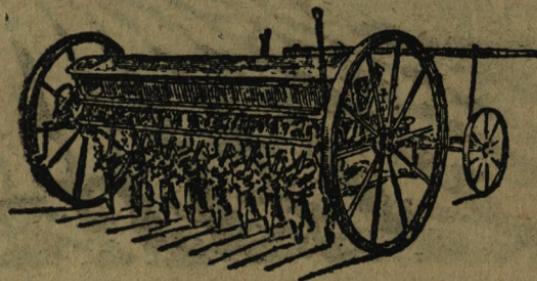
Maşына-la cacsa, yren aştar çakşy сасылар,
byderi deze artыk bolor. Maşына bastra yrendi
tobrakka kөмүр turar. Kol-la cackan yrennin
çarъть çerge kөмүлбес, onъ kuş terip, çip salar.

Kыra тұrmустадым.

Çastың çaraş қылу kyni boldy. Çalanda çyzyn
cecek өскөн turu. Øre teneri çaar kисъjaktardың
çyzyn-çyyr kozопъ ugulat. Kederi agaş arazънда
kyyk ynin yspej, anda-munda kopъr, edip turu.
Agastың byri çapъ-la baştap çajyla bergen turu.

Kolxostъn uluzъ saldaa yc attan çegip, syrip turu. Eki çovoş attъ tъrmuuška çegip saldy.

— Aldыnda turgan çeeren atka minip al! — dep meni ajtъ.

Къгаа аш сасар маšыла

Solokko kirele,
ағь - beri çortyp,
tovrakty ćымзада
tъrmap çurdim.
Menin ćымзада
tъrmap salgan çeri-
me eecij mašына-la
виудай сасыр turu.

Къганың izi bytkence, men kozo istedim.

Kuca.

Өzektegi kar eveşten kajырь turdь, cas cala çuuktap kleetken өji boldь. Bistin mal azraar kolxostъn ulustarъ çaskъ işke belettenip turdь. Kazъ maldь çaskъда erte съгарар, айк maldь azraar, опь odorgo oroj съгарар dep, maldь oncozъn вөlykter, ыlgap turdь.

Erkek maldardaň yyr malga salarъn taldap turdь, çaravazъn aktalap salar kerek — dep, syuzip turdь.

Koj-malga salar kucazъ koomoj, опьн ордъна Ajmak-kolxos-sojustaň өskө kuca suraar dep, киисъндаşkladь.

Ajmak-kolxos-sojuska bargan kizi ekelgen kucazъ uktu kuca boldь. Ol kucań kөrөr dep,

kөр ulus çiuldb. Çaan myysty въçьраş tykty
kuca boldb.

Baldar aldbndagb kucanb minip, онь-ла оjnор
çyreten bolgon. Bu uktu kucanb baza miner dep
çuuulglađb. Malci baldardb kөrөlө, — kucaa tij-
veger! — dep kыjgыrdb. Kandb - da ook maldb

minbes kerek, mal onoñ ooѓyj bereri maat çok,
maldb sebetleer kerek, ancadala uktu maldb
syrekej sebet tudar kerek — dedi.

Suak.

Çurt - sovette çuun boldb. Ol çuunda mal
azraar nөkөrliktin predsedateli doklat ajttb. Ol
vojnyñ dokladьnda suak salza, bistin kыra isteer,

өлөн сабар چерібіс көр болор—деди. Suaktың кeler қолында қаман әр bar. Оның қазап аларға қаңың нәкөрліктің kyci қетреj тұру. Ol әрди curt-sovet-le қава қазап alar—dedi.

Suaktың қазаар болып, bastra қиүп сөр съгарды. Оның бастан іштейр texnik алдыrtar boldy.

Sonьнда texnik keldi. Ulustың қиүп, suaktың қолын істетti. Suaktың suuzын төн өрө ертеп съгарып alarda, suu қалаң төмөн қајыльп aktы.

Emdi қалаң әрдин тазын қиүп, suak salып turubыs. Оның шылтуунда кыра іштебес әрден кыра іштейр boldыk, өлөн вүтпес әрден өлөн вүдер boldy.

Slerdin curt-sovet, emeze nәkөрлік кыра іштейр, өлөн іштейр әрди қанајып көптөдіп қат?

Şkol iştep қат.

Çaskын kyn tam-la uzap bardy. Kynnин соғызип, әр eridi, көк өлөн съсыр keldi.

Şkoldо yyredyci ajttы:—Çe, baldar, ogorot oturgыzar өji қетti. Bistin ogorodьbys виçыл қазалбagan. Оның ви-la kynderde қазаар kerek. Şkoldың қаан baldары, ogorotko kuş-eş kirbezin dep, оның қыртыктарын қазазын. Ook baldar ogorot icindegi kандыj-kандыj сөр bar bolzo, бултывь bargaa өлөн, таш bar bolzo, оның қајладар. Bu iştى ertenен-ле baştaар, ajdarda sler, baldar, іштейтен چепselderdi ekeleer — dedi.

Bir Erke dep uulcak — biske bu işti işteerge
kandıj çepselder kerek — dep suradъ.

Uyredyci ajttы:—Kandıj çepsel kerek sler,
онъ војгар шузып, алъгар — dedi.

Baldar шуyp turala, malta, kyrek търмуш-la
ондъj neme ekeler boldъ.

Ertengizinde baldar şkolgo çuuldb. 3 malta,
3 kyrek, 4 търмуш ekelgledi. Bis yyredycige
baştadъp, ogorotto işteer işti iştep saldъk. Ogorot
çazaldb, neme тарърга вelen boldъ.

Koj kajsylagapъ.

Ças baştalarь-la, kolxos bastra kojdъ kajsylap ijgen. Olordъn kojlotъ çыlu kazanda turgan
ucun, къркъза-da çastып soogъna aldъrvabъ. Emidi
tygi ojto өsti. Taadamnyп аյъ kolxosko kir-
begen. Ças bolgon. Kyyk edip turarda, çaan
enem ajttы:—Kojdъn tygin kajsylaar kerek — dedi.

— Tyk къркърга евеş erte bolbozъп, kyn
ajazъp, çыльзъп — аյъндагъ ulustъ taadam tok-
tott. Aýldagъ ulustar taadamnyп sөzin ugър,
kynnin aaý çакшъ bolzъп dep, sakъdb.

Ajas çыlu kynder boldъ. Taadam ajttы:

— Emidi kojlordъ kajsylaza-da, aldъrvas —
dedi.

Emegen ulustar turadan kajsulu сыктъ.

Er ulustar kojlordъ tudър, buttatып kylip
berip turdb. Emegender tyk къркъdb. Men koj-
lordъ tudъзър çyrdim.

Kojlordъ кајсъланан соңнда күн баෂкаландъ. Çuttu, karlu kynder boldъ. Taadamпъң kojlorь arъk вољр, sookko съдашпaj, къгылдъ. Kolxos kojlorь alдыrbадъ. Çajbastalarь-la, kolxos uluzъ kojlorън ekinci katap кајсъладъ.

Тааппъң ujazъ.

Agaštъң вазънда turgan taandardъң ujalаръ къзъ-la een turdъ. Ças keldi, kuştar keldi. Taandar ujazъна çандъ. Agaş arazънда taandardъң yni çaan boldъ. Olor ujalарън çazap istendi. Ujazъ bytken соңнда çытыртка salър, uja bastъ. Agaštъң, къганъң kurt коңзын terip, çip çyrgledi.

Bir kyn baldar ol agaštъң ortozъна ojnop çyrgledi. Majma kaјыпъң вазъндагъ taappъң ujazън kөрөлө—Men agaška съсър, taappъң çытырткалашън aladъм—dedi. Øskө nөkөrlөri toktottъ. Majma ukpadъ—съгадъм, çытыртка aladъм—dep turdъ.

— Тааппъң çытыртказъ see ne kerek—dešti.

— Ol maa ojnoorgo kerek bolor—dep, Majma agaş өрө çarmапър съкть. Taappъң ujazъна cетти. Bir koљ-la agaštъң budagънаң tudundъ, baza bir koљи ujanъң icine suktъ.

Taandar onъ kөгүр, ystynde ajlandыга исуп, тавъзъ çaan boldъ. Majma çытыртканъ айр çадarda taan blaazър, Majmanъң çyzine çava uctъ. Majma korukkan војпса çытыртканъ çerge

tyzyrip ijdi, војь капсагај агастан тышти. Cecek چерден қатылган қыттыртканъ алды. Қыттыртка балаланър kalgan boldy.

Cecek ajttы—Majma, sen tenek turun, ви қыттырткадан таан byder edi. Taan deze кыганън азъ-ла агасть ureer kurttardы terip чип, uluska tuza edip turu—dedi. Majma ujalganъ-ла—Men emdi kacan-da кисъяктардың ијазын busrazым—dedi.

Kirly suu.

Çaskъда kar кајыльр turarda, өзөктеги suu kirly болыр, agat. Çerdin ystyndegi ne-le neme kynge eerip, кајыльр turarda, kardың suuzь өзөктеги suuga агър kiret. Onың исун çaskъ kirly suudь icerge въçар.

Ondыj suudь icken kizi ooruga bastыrar. Kirly, suu-la artagan kej туңеj bolor. Turanън icine көр ulus konordo, turazыпъң ezik kөz-nөgin асър, icine salkып sokтыгыр, kejin arulabaza, turanъң icindegi kej ulustың тъпъзьна artap kalat. Artagan kej-le тъnarga ۋaza çaman. Onon ooru tavыlar.

Karanuj ulus turanъң icin cektep, arulaardan bolgoj, icine tolitura ulus oturыр, таңкылаzыр turat. Turadagъ kirly, çaman қытту nemelerin тьшкарь съgara salbajt.

Кајнаваган suu icpe!

Turanъң icin cektep, arula!

Ças.

Çыл вазънда utkuuldu
Çыдь çaraş ças keldi.
Арсып çыдь çajыldь,
Ak cecegi səgyldi.
Kөgөrip, өлөң өзип съкть,
Көк cecegi çajыldь.
Kol-kyci-le çatkandar
Kolektiv bolъp, birikti.
Kyndi kuru өткүргөвей,
Къганып izin kiceedi.

Kolektiv edeli.

Çastь, çajдь өткүргөвей,
Çань чуртъ тудаль.
Çazыл өлөң kurgatraj,
Çaja sogър, саваль.
Kol-kyci-le çatkandar
Kolektivter edeli.
Kulak - вајдь uradър,
Каънса опь çogoltolъ,
Kolxos bolър, iştejli.

Kyyktin yni uguldb

Ças keldi,
Агаş byrlendi,
Çajдьп çarcызь —

Kyyk keldi.
Anda—ky- kyyk!
Munda—ky - kyyk!—dep,
Edip çyrdi.

Kyyk.

Maj ajdyň baştarkъ kyni.

Maj ajdyň baştarkъ kyni—bastra çerdin proletarlarыпън kyni.

Bygyn çer ystynde kandyj-la çerde işmekci ulus kъzъl manъ tudunър, oromgo съсър çat. Olor bojlorъпън ijde-kycin kapitalis-uluska kөrgyzip turъ. Oromgo съккан işmekci ulustъ bürzujlardын başkaruzъ cacar dep, işmekcilerge udra, cery съгарър çat.

Çаңыз bistin SSRS-çurtъвьста kol-kyci-le çatkandar vi kynde nemeden korukraj, vi bajramdъ çajym bajramdap, өtkyrip turu. Nenin

ucun ondъj deze? Bis burzuj başkarudъ сасър
çurtъvъста Sovet-başkarу tutkańvъs. Sovet-baş-
karу deze, kol-kyci-le çatkandardъn başkaruzъ
vołpъ çat. Øskе çurttarda deze emdige çetre
burzuj-başkaruzъ vołpъ çat. Olor emdige çetre
išmekci ulustъ kъjьnda, alvanda tudup çat.

Maj.

On-çeti çыlda
Orus kaappын çurtъnda
Къзыл таңъ тудунър,
Къпсъ виудъ ystibis.
Majdъn baştarkъ kyninde
Oromgo съдър, vazalъ,
Kol-kyci-le çatkandardъn
Kycin kөrөr vajratыn
Komunis-partijaga baştadъr,
Koştoj vazъr, øtkyreli!
Къзыл таапъ тудунър,
Kalъn turъr vazalъ.
Ada-agabъstъ solъrga
Artъktap øzip turuvъs.
Arga bolgon sovetterdi
Aсыr burzujga vervezibis.

LOZUNGTAR.

Bastra çerdin proletarlarъ, birikleger!

Majdъп вaштаркъ kyni — internatsionaldъп kyni.

Majdъп вaштаркъ kyni — iştin vajratъ.

Majdъп вaштаркъ kyni — kol-kyci-le çatkan-dardъп vajratъ.

Bastra çerdin baldarъпъп kynderi ezentik bolzъп!

Çer ystynin kol-kyci-le çatkan albatъпъп baldarъпъп kynderinde bis yyreneribisti tъңdър turubъs. Onco çerdin kol-kyci-le çatkandardъп baldarъпna ezentik ijip turubъs.

Çakылта: 1. Majdъп вaштаркъ kyninin aldндdagъ kyn şkolsgardъп icin keerkedip, çarandыгър salъgar.

2. Plakattarda majdъп вaштаркъ kynniп lozungtarъп curap, kadap salъgar.

3. Şkoldo ojып ediger. Oo ada-enegerdi kъсыгър alъgar. Majdъп исирып, kozon-kiисып edip, ajdър beriger.

Nek. Lenin — „Çer ystynde kol-kyci-le çatkan ne-le albatъпъп baldarъ војь-војьна karыndaştar“ — dep ajtkan. Nenin исин olor karыndaş? Олып çartып yyredyciden surap, ugup alъgar.

Pionerdin kiceeri.

Pioneer ne-nemeni kiceer —deze, aga karыndazъ bolgon komunis-le komsomol ulustып ordына turarga kiceer.

Pioner ne ucun bicikke yyrenip turъ?—deze,
koldън Aktu kyci-le çatkandarga bojlorъпън
ijde kyci-le boluzarga kiceep çat.

Pioner edi-søegin ne ucun тъңдър turъ?
—deze, bastra çerdin ystynde kol-kyci-le çat-

kandargaボльзър, олорго иземcily тажак вольр,
олордь солър turarga kiceejt.

Pioner baj-kulaktardън kolъndagъ coktu bal-
dardь ајгър alarga kiceer.

Pioneer воъпъң izin kapsagaj edet. Etken izi cek bolor.

Pioneer sotsyalizm bydyrer işci kizi bolor.

Pioneerdiң zakopъ.

1. Pioneer işmekci klastъң keregi ucun, çana tyşpej, turuzar.

2. Pioneer—komsomol-la komunistin kicinek kaǵyndazъ.

3. Pioneer—eskө oroondordogъ işmekcilerdiң baldаръпъң nөkөri.

4. Pioneer işke kiceemkej, izin turguza bydyrer.

5. Pioneer korukpas, tөgyndebeş, kacan-da сындык, ајткань кату таشتъj bolor,

6. Pioneer su-kadъk, съdaldu-kyctу bolor. Ol kacan-da sanaarkabas.

7. Pioneer yyredyge kiceemkej bolor. Yyrenip alganь işmekciler keregine turuzarga воъпна съdal-kyci bolor.

Bis—pioneerler.

Bis—pioneerler
Işmekci-kreştjan
baldar,
Çurtıvıstıq emili
edibis.
Komunapıq baldań
Bis pioneerler
Korukraj, çaltanvaj,

Aldınaq turup baralăń.
Kızyl maapıvıss
Bijik kədyryp,
Bastra çerdin
ystyndegi
Kol-kyuci-le çatkan-
darga
Kyndy-səzibis ajdalăń.

Сытып.

Kyn çyśgan sajın turapıq icinde сътып kəptəp turdb. Erten tura ujkudagъ baldarga atıq verbes bolo berdi. Baldardıq enezi сътып-dardъ çajladıp-ta turza, сътыndar ojto kelip, baldardıq czyzine kopır, ań - beri çorgolop turgıladı.

Enezi—сътыппаq baldardъ kanajda korulaar dep, sanapır turganca, koştoj çatkan emegen kirdi. Ol emegen kirele, ajttı:

— „Turapıq icinde сътып kanańır kəptəgən, onı ne astatraj turıq“—dedi.

— Olordъ kajdar, kanańır astadar?—dep, balapıq enezi suradı.

Turapıq icinde сътып əskyrer nemeni turguspas kerek. Kazan-ajaktı arulaj çıpır, tışkarı alçısyp salıp turza, tura icin aru tutsa,

сътып icer-çiir kursak tappaj, војь-да тавывај kalar. Onon өскө, сътып kandyj - la çuguş oorulu çerge konor. Onon исуп kelip, kizee konor, onon ulam kizee ooru-çobol тавылар.

Kөвөлөк.

Şkoldың ogorodында өскөн kapustanың çalvyraktarында uzun kurttar çyrgenin kөrdik.

— Uyredyciniň ajtkan kөвөлөктиң kurtъ vi bolbozъп, тиң кајыrcakka salър, kөreli. Bi kurttar kaјыrcak icinde, çyre kөвөлөк воър var za, yyredycinin ajtkапь сып bolor—dedim.

Kurttardы tudър alър, kicinek kaјыrcakka salър. kөznөk alдына turgustъвъs.

Kurttar kaјыrcak ici-le атъ-вери сыър çyrdi. Olordы çizin dep, kapustanың çalvyraktarын salър berdik.

Bir kanca kongondo, вајагъ kurttar исуктъj nemee огопър, bolcoktolър çattылар.

Опъң соңында kөrzөbis, ol, kurttar kөвөлөк воър kaltыr. Olordы kaјыrcaktan съгарър ijeribiste, иса berdiler.

Bu kapustanың kөвөлөgi, ol kapustanың çalvyragъпың ortozънда byder. Baza çodraapың çalvyragънда өзөр kөвөлөк bar. Olor agașтың çalvyragъп çip, yrep turar.

Kapustanың kөвөлөgi ogorotto oturgъskan ne-le ашъ çip, yrep turat.

Bu көвөлөкти korondu suu-la өлтүрө. Emeze онь кисъјактар чип, tygezet.

Agaş oturgысканьвъс.

Erten-tura yyredyci şkoldың bastra balda-
рын şkoldың çапына çиур алър, ајтты:—Bygyn
agaşтың kyni. Онь керегинде bis bygyn şkol-
ogradazьпъң icinde agaştar oturguzарьвъс. Ol
agaştardы agaştu çerden вагър kazър алър,
ekeleribis—dedi.

— Şkoldың çапында agaş өскөни karып çакшы-
dep—baldar syyndi. Onon арь baldar аյылдары-
нан вагър temir kyrekter, maltalar ekeldi.

Baldar tyş bolgonca iştedi, yyredyci agaşty
kanajda tarьбытън ajdър berip turdь. Ogradanып
icinde 30 agaş tarьдьвъс. Ondo kajn, cibi,
karagaj мөөш, codraa, onon-da өскө agaştar bol-
dь. Çaan agaştardan өскө, cijlekty çыраalar
tarьдьвъс.

Kolxosko, onon-da өскө aldынаң çurtu-
larga brigada tөzөр bydyrip salala, ijgen.
Kolxostың ulustarъ oncozъ birigip, subotnik et-
ken, војьпъң turalarын ajlanda baza agaş otur-
gustь.

Катсы biske kиисъпъады:—Agaş kizinin su-
kadык çyrerine çaan tuzalu, turalardы өрт-
төң көгър turat.

Is bytken соңында yyredyci bistи şkolgo
kijdirip, оյып etti.

Onon аръ չылдың-la агаșтың ваягатып оноj-
do ваярамдаар boldьвьс.

Izy kyn.

Baldar kolxostып огородънда истendi. Kyn izip
съкть. Kynnин согъ өткyn boldъ. Baldar ter-

Бү baldar neni edip çat?

ledi, camcalarып сесип, агаșтып будагъна ilgi-lep saldъ. Kazъ baldar өdygin-de сесип saldъ. Çenildenip alър, tam истendi. Kem kizi сөр-өлон çulup turu, kemizi kartoptып төзине kalъп-зъда tovрак urup turu, kemizi grjadalardып ortozъндагъ сөptөrdi тъrmap, arulap turu.

Kyn tam izidi. Baldar izyege съдазър bol-
boldъ. Camca-өdygin alър, baldar атъ-вери tar-
kadъ. Kemizi агаштып алдында seryyndendi,
kemizi — suuga kirip, comor—dep, çygyrdi.

Adaru.

Kolxostъп adaruzъ kederi kovьda tury.
Adnaj өвөгөн adaru turgan cerde kypun

Bи чуруктъ ucurlap, biciger

iştenet. Bir koъпа ьштък tudungan, ol ьштъсъпа
cirkı salыр, kyjdyryp algan çyret.

Adaru aru, ak kijimdy cek kizini cakpas,
ezrjk kizini, taңкъ tartkan kizin syubes. Adaru
arakъпън таңкъпън չыдын uraaktan sezip turar.
Ondыj kizini çuuktatraj, sagыр turar.

Adnajdъ adaru cakpas. Adarular опъп moj-
пъ-çyzi-le çorgolop çyret. Olordъ Adnaj, eш
kerekke albaj, kolъ-la tudыр — Bar, iшten! — dep,
ucitър çadat.

Çajgъda adaru roj съгагър turarda, Adnaj adarudън ortozънаң sraңaj ајгълbas. Bu-la kөrzen, çantaјын агъ-beri baskan, ištengen çyret. Adarudън matkazъ rojdъ исигър, baştap kaca веरвеzin dep, өвөгөн artък matkanъ tudър, matocnikke oturguzat. Кајьrcak ulejden roj, съгагвајын deze, ramdardъ tuduš, açыктар, саңы bydyp съгarga turgan matkalardъ kezip salat.

Ook baldar Adnaj өвөгөнниң adaruuna kүnүп ۋاڭър çyredibis. Ulejdin ortozъnda turgan çapaشتa oturър, өвөгөнгө roj kariuldazър съккан rojdъ tuduзър, boluzър çyredibis. Adnaj өвөгөн deze, kүnүп bistи mөt-le azrap, kynďylep turat.

Çакылta: Kolxostън adarularъ kанды kolododa turgan, ol kolodolorgo ten kolodonън modelin cazagar. Кајьrcak koloda çakşъ-ва, төңөш koloda çakşъ-ва? Emeze kajrcak-ulej çakşъ-ва?

Өлөң савъ.

Çaş өлөndi çaja kezip,
Kөk cecekti kөmө kezip,
Ne-le çyzyn-çyyr kuckaşтың
Çaraş yñin ugаль.

Кебіс тorko сecekter
Kөs çajnadыр қысылды,
Çajgъ kynnin согъна
Çardым izip, terledi;

Евеş амъrap turala,
Өlөнімди сартым-la,
Enir-seryynde iştejle,
Ajъm tөмөn çандым-la.

Би үалдар кандыj оյып оjnojt?

Çajgъda suu-kadъk bolorgo kicee.

Çajgъda tura icinde көр отurва. Көбизин тьшkarь aru kejge çyr. Aru kejde ojnор kүcindi тьпът. Ogorotto, emeze çalanda iştezip, işke yyren. Suuga сomъp, атъ-ветi үygyrip, çajgъ kyndi воjъна tuzalu edip çyr.

Materjal چuugar.

Къшкъда işteer izigerge kerekty materjal چuugar. Опь çajgыда agaş ortozъна, emeze çalanda çyrzeger, چuup alъgar. Bu mundyj materjal چuugar: çenes, ne-le cijlekterdin çalvyraktarын, өskө-de өlөндөрдин çalvyragън, арсынды, agaşтып cocogojoyn چuup alъgar.

Ondyj materjal slerde kөp bolzo, къшкъда şkoldo yyrener tuştа, sler neni-de cazaar deze, onco nemeger belen bolor.

Ol materjaldь çelimdep, caazъnga çapşyrtыr, çyzyn- چyр çuruk ederiger. Onoñ өskө, çarcaga, ook doskolor, onon-da өskө kerekty nemelerdi ekelip, teermennin, kyrdin, چылу kaza-gannып, turanып keberin ediger.

Statjalardын базалъктаръ

Stran.	Stran.
Tajgапың катъ өзеккө қетти	31
Erten - tura	—
Sookko alдьбырь	32
Sook suu	—
Biler kerekter	33
Suu	34
Çанъ тош	—
Şkoldың ezily çanъ	35
Şkolgo cek, aru keleri	37
Kol-çys çunaарь	—
Ici aru tura	38
Aru kej	39
Мылса	—
Uyrenerde, kanajda oturza, çакшъ	40
Azanагарь	41
Balçыма	42
Kызыл la kara dosko	43
Çoktu baldar	44
Kъсъткак	45
Cac	46
Sanitar-komisija	47
Maşa	48
Çuguş ooru	—
Koomoj çugum	49
Karaңуј	51
Kъş keldi dep, velettenip alдьбъс	52
Til-le tiş	53
Beş bilgi	54
Agarър, kar ҫаадь	55
Kar ҫаадь	—
Kъş	56
Kъстъп ajlarь	—
Kъстъп kelgeni	57
Kar	59
Kъстъп ijdezi	60
Sook	61
Ajыlda	—
Turada	—
Kolxostogъ tyn	—
Tynde	—
Çotkon	—
Ägaş-ortozънда	—
Bөry	—
Anđardың күстүзъ	—
Kojonok	—
Kojonokтың козоңъ	—
Tylkycek	—
Kuştar	—
Уky	—
Erten-tura	—
Sook ceden	—
Çylulagan kazagan	—
Uj	—
Ujдьп sydi	—
Сылу kazagan	—
Mal	—
Maldың azraль eki başka	—
Boro kulun aksadь	—
Maldың emcizij	—
Tajъlga	—
Мыжың balazъ	—
Mal өskyterine boлъзаль	—
Mal azraar nөkerlikke kirgeni	—
Internatta	—
Eңirde	—
Topсылаj dep kъzьсак	—
Knige çazagапь	—
Ajыldagъ çugumim	—
Atpaj dep uulcak	—
Kolxostordogъ baldar	—
Brigada	—
Biriktirgen Ҫeeze	—
Kolxostың азанар turazъ	—
Camca ҫunganъ	—

Stran.

Kolxostyң kirly kijim çunar tarazъ	62
Jaslya	63
İşme kcilerge aş kerek — krestjan uluska maşына kerek	64
Sotsyalizmniq өшtyleri	—
Kışkeda	65
Agaş belettegeni	66
Curt-sovet	67
Ekspresiya	—
Sovetterdiq təs başkaruzъ	68
Odın tabyldy	70
Boş çok	—
Baj-la çoktu	71
Cyrmes	72
Eki kolektiv	73
Bistin partija kanajda baş-talgalan	74
Lenin	75
Leninnin yyredyzi	76
Kan təgylyen boskresen	77
Lenin ook albatylargaボ- льшакан	79
Leninnin elgen kyni	—
Oktjabrjattar	81
Gazet tarkadась	82
Biblioteka	—
Sten-gazet	83
Likpunkt	84
Telefon	85
Telegram	86
Radio	—
Ojrot-oblastyң olbatyzzъ	87
Kol-kyci-le çatkandar karyp-daş bolor	—
Sook čerde	88
Ak aju	89
Samojet-uulcak	—
Çyly čerde	90
Arslan	—
Indija-çerinde	91
Indijapъ şkolında	92
Negr	93
Anglija	—

Stran.

Şanxaj gorotto çatkan Şen dep uulcak	94
Karu bicik keldi	—
Çer ystyniç baldarъ	95
Şkoldo etken ojып	96
Eski-le çanъ	97
Maşына	98
Aş sogor maşына	99
Separator	—
Maşына eder zavot	101
Masynalardы северлеeri	102
Tereştiç maşypazъ	102
Beş çıldың planъ	104
Beş çıldың planъ	105
Ödys	106
Uzanatan turabъ	—
Mal azraar aş işteer kolxos	109
Stapappың kiiscып	—
Temir istyң үүл	110
Sovet-başkaru çuu baştabas	111
Kaandardың çulaşkaly	112
Kaandardың çuu-soguzъ al- batынъ саксыратты	—
Kızyl cery	113
Kiiscып	114
Çastың ajlań	115
Kekyldiç bicigeni	—
Çastың kalendaryn temdek- tep biciger	116
Castra çyrgen cas	117
Cas	118
Tamсы tamdъ	119
Sondogonъ	—
Kaan-başkaruzъn aqtarganъ	120
Yren-azып arulaganъ	121
Salda	122
Çaskъ iş	123
Ügen-aştyң сыгар-сыкрайп сепер, өskyrip kөrgөni	124
Marttyң 8-ci kyni	125
Pariştiç komunazъ	126
Çaskыда	127
Keme	—
Suu kirdi	128
Kandык	—

Stran.	Stran.
Kudaj-la kermes çaplıç	147
təgyni	130
Uj-la taan	131
Kastar	132
Takaa	133
Cookıı takaalıp uja vas-	
kanp	134
Kara baarcık	135
Krolık	137
Tarbagan ojnogonp	138
Maldı cedenneq cıggarganp —	
Kolxostıp baldarıp çaskıda	
iştep turganp	139
Şkol-baldar kolxoskoボルシ-	
kanp	140
Kolxostıp şkolgoボルシカп	141
Çaskı istin planp	—
Ərke	142
Mal təredi	143
Kıgalyç ejи çetti	144
Aşlı kacan cacar	145
Kıga tırmuuştadım	—
Kuca	146
Suak	147
Şkol iştep çat	148
Koj kajsyalaganp	149
Taannıp ujazp	150
Kirly suu	151
Ças	152
Kolektiv ederi	—
Kyyktiң yni uguldıb	—
Maj ajdyń baştarık kyni	152
Maj	154
Lorungtar	155
Pioneerdiң kiceeri	—
Pioneerdiң zakonp	157
Bis pionerler	158
Kebələk	159
Ağas oturğışkanlıvıb	160
Izy kyn	161
Adaru	162
Ələq savy	163
Çajgıda su-kadık bolorgo	
kicee	164
Materjal çuugar	165

Инд. № 1213

Baazъ 95 акса
Цена коп.

У. 1.

1499

3-40

На ойротском языке

КОМПЛЕКСНАЯ КНИГА

для 1-го года обучения

Сост. коллектив авторов при Ойротском
Национальном издательстве. Издана по заказу ЦК НА
при Президиуме ВЦИК РСФСР

ЦЕНТРАЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО НАРОДОВ СССР.
Москва, центр, Никольская, 10